FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

R. Yürükoğlu

FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ
R. Yürükoğlu

İŞÇİNİN SESİ YAYINLARI

Faşizmin çözülüşü

R. Yürükoğlu yoldaşın, TKP'nin 64. kuruluş yıldönümü nedeniyle, 10 Eylül 1984'te Londra'da düzenlenen toplantıda yaptığı konuşma.

Faşizmin çözülüşü

R. YÜRÜKOĞLU

İşçinin Sesi Yayınları

Eylül 1984

Printed by Morning Litho Printers Ltd. (TU)

İçindekiler

I. Türkiye — faşizmin çözülme süreci 9
1. 12 Eylül 1980: Faşizm 9
2. Faşizm çözülüyor..... 20
Çözülme kavramı ve "eleştiriler" 28
3. Türkiye'de bugünün anlamı 45
3.1. Yeni devlet — ara dönem 45
3.2. 1982 Anayasası ve siyasal sistem.....54
1982 Anayasası ve siyasal partiler.....64
Genel sonuç 66
3.3. Çözülme yavaş mı ilerliyor?.....76

II. Yeni aşama: Yeni hedef 87
1 Parti örgütünü güçlendirme.....92
2. Yığınları kazanma 101

Ek No:1.. ...117
Ek No:2.... 147

I. Türkiye — faşizmin çözülme süreci

1. 12 Eylül 1980: Faşizm

12 Eylül 1980 öncesinde Türkiye derin ekonomik, toplumsal, siyasal bunalım yaşıyordu. Tekelci burjuvazinin ülkeyi yönetemezliği derinleşmiş, artan sömürü ve ezgiye karşı yığınların hareketliliği yükseliyordu. Kanlı çatışmalar, yerel ayaklanma denemeleri ortaya çıkıyordu. Ancak devrimci cephe paramparçaydı. Hiçbir parti ya da örgüt devrimci durumun gereklerini yerine getirebilecek durumda değildi. Öznel öge nesnel ortamın çok gerisindeydi. Direnişler genel olarak kendiliğinden hareketler olarak gelişiyordu.

Bu koşullarda karşı-devrim saldırısını yoğunlaştırmaya başladı. Devrimci güçler İzmir Ayaklanması ortamından yararlanamayınca, bir süredir ortaya çıkan gerileme eğilimi, 1 Mayıs 1980 taktik yenilgisi ve sürmekte olan aşamalı grevler çıkmazıyla birleşti. Devrimci kesimde gerileme hızlandı. Bu genel gerileyiş içinde Fatsa, Çorum gibi direnişler tekil sıçrayışlar olarak kaldı. Küçük burjuvazinin devrimci hareket içindeki temsilcileri hızla

teslimiyetçi bir tutuma kayıyorlardı. Tekeldışı burjuvazi ve onun siyasal örgütü ise, Türkiye'nin ulaştığı gelişme düzeyinde faşizme, emperyalizme, tekellere karşı bağımsız bir savaş veremeyeceğini bir kez daha gösterdi.

12 Eylül 1980'e gidişte TKP oportünist yöneticilerinin tarihsel suçu olmuştur. Devrimci durumu yadsıyan TKP üst yönetimi bunalımdan devrimci çıkış yerine aşamalı, reformist bir taktiği savundu. İşçi sınıfının üzerindeki sosyal-demokratik etkiyi kırmak, proletaryayı devrimci eyleme çıkarmak gibi acilleşen görevleri reddetti. İşçi sınıfının savaşını tekeldışı burjuvazinin kabul sınırları içinde tuttu. Kemal Türkler'in yığınsal cenaze törenini teslimiyetçi bir gösteri halinde boğması oportünizmin 12 Eylül öncesindeki son ihaneti oldu.

TKP yönetimi yıllar yılı Türkiye'de faşizmi MHP'yle sınırlı gösteren belgiler kullanıyordu. Bu durum, Türkiye koşullarında asıl olası olanı, faşizmin ordu eliyle getirilebileceğini gözlerden saklıyordu. Böylece oportünizm 12 Eylül darbesinin toplumsal-psikolojik ortamının hazırlanmasına yardım etmiş oldu.

O sıralarda siyasal sahnede yeni yer almış olan *İşçinin Sesi* ülkedeki nesnel ortamın devrimciliğini, öznel ögenin geriliğini saptadı. Yine de çeşitli olasılıklar hâlâ toplumun önünde açıktı. Bu durumda *İşçinin Sesi* hesaplaşmanın bitmediğini, halk sınıfları ve devrimci güçler için geri çekilmek değil, yüklenmek gerektiğini savundu.

Devrimci durumda *İşçinin Sesi* devrimin doğrudan propagandasını taktiklerinin temel taşı yaptı. Bu görevin yasal sınırlarla hapsolmayan örgüt biçimleri gerektirdiğini anlattı. Yığınlarla birlikte gericiliğe karşı saldırıyı hazırlayabilmek için "savaşarak örgütlenme" hedefini koydu. Türkiye'de savaşkan bir komünist partisi yaratabilmek için, yarım yüzyıldır toplanmayan 5. Kongre

hedefini bu hedefle birleştirdi. TKP Leninci kanadı savaşan öteki devrimci örgütlere karşı tutumunda da ortak savaşım için çalışmayı başa aldı. Ancak, TKP Leninci kesiminin yüksek ideolojik etkinliğine rağmen bu kısa sürede ülkenin gelişmelerine yön verebilmesi beklenemezdi.

Böyle bir ortamda üstünlüğü akıllıca kullanan finans-kapital terörle devrimci güçlerin üzerine yürüdü. Toplum derinleşen bunalımın şiddetten başka şeyle çözülemeyeceği bir noktaya vardı ve bu noktada karşı-devrimci güçler üstün geldi. Emperyalizmin bölgedeki genel siyasetine de uygun düşen bir anda Türkiye'de finans-kapitalin en azgın kesimi 12 Eylül darbesiyle açık faşist diktatörlüğünü kurdu.

Darbeden iki gün sonra yayınlanan 14.9.1980 tarihli TKP Eşgüdüm Komitesi Üst Büro bildirisi gelen iktidarın faşist bir iktidar olduğunu saptadı:

> "Emperyalizm ve tekelci burjuvazi, devrimci durumdan karşı-devrimle çıkabilmek, derin ekonomik-toplumsal bunalımı tersinden çözmek amacıyla, gerici generaller eliyle faşist bir darbe yaptı. Yerli tekelci burjuvazi bu darbe ile bir de Türkiye'nin emperyalistleşmesinde ve devlet tekelci kapitalizminin işleyişinde önemli bir aşamaya ulaşmayı amaçlıyor."

Aynı bildiri ağırlaşan koşullara rağmen devrimci durumun henüz sürdüğünü söylüyor ve savaşımın yolunu "halkım silahını bırakma" belgisiyle çiziyordu.

Troçkistlerden, menşeviklerden, sosyal-demokratlara kadar geniş bir yelpaze ve ne yazık ki dünya komünist hareketi gelen yönetimin faşistliğini reddederken, yaşam Üst

Büro'nun 14 Eylül tarihli bildirisindeki görüşleri hızla doğruladı. Faşist cunta devrimci durumu bastırdı. Ülke gerici bir stabilizasyon dönemine girdi.

Ülkenin içine girdiği bu dönem barışçıl-reformist bir dönem değildi. Finans-kapitalin bunalımı tersinden çözmeye çalışması, Türkiye gibi olanakları geniş olmayan bir ülkede işçi ve emekçiyi kırmaktan başka bir kapıya çıkmayacaktı. Öyle oldu. Ekonomik bunalım hafiflemedi, giderek derinleşti. Faşist cuntanın yaptıkları iki yıl içinde öyle bir noktaya vardı ki dünya komünist hareketi de, menşeviklerimiz de faşistliğini kabul etmek zorunda kaldı.

Darbeden iki ay sonra yayınlanan TKP Eşgüdüm Komitesi'nin 29 Kasım 1980 tarihli bildirisi cuntaya karşı savaşımın yolunu şu cümlelerle belirlemişti:

> "Faşist cuntaya karşı savaşta amacımız 11 Eylül 1980'e dönmek değildir. Faşist cuntanın ayaklar altına aldığı tüm demokratik hakları sonuna dek savunacağız, bu savunuyu devrim amacına bağlayacağız. Demokratik hakları gerçekten savunmanın tek yolu, yurdumuzda faşizmi, emperyalizmi, işbirlikçi tekelci kapitalizmi halkın devrimiyle parçalamaktan geçiyor. Nesnel güçle gelen nesnel güçle gider. Tanklarla gelen devrimle gitmelidir. (...)"

Ülkemize faşizmin gelmesi bir zorunluluk değildi. Komintern'in tarihinde 7. Kongre önceleri, emperyalizmin giderek gericileşmesi doğrusundan, kapitalizmin çökmeden önce faşizmi yaşayacağı, bunun olağan bir aşama olduğu görüşleri çıkmıştı. Sonradan bu görüş düzeltildi.

Faşizm, *egemen sınıf için*, siyasal bunalımın aşılama-

dığı, sistemin çökme belirtilerinin ortaya çıktığı dönemlerde *zorunluluk* olmaktadır. Faşizm böyle ortamlarda, devrimci durumda devrimci güçlerin vurup deviremediği, göreceli olarak *güçsüz kaldığı* koşullarda toplum için *kaçınılmaz* olmaktadır. Bu nedenle, faşizm açısından bir zorunluluktan söz edilecekse, tarihsel değil, siyasal bir zorunluluktan söz edilebilir.

Türkiye'de faşizm, devrimci durumu bastırmak, devrimi önlemek için geldi. Türkiye'de *faşizmin acil amacı* devrimci durumu bastırmaktı. Bunun yanısıra, devrimci durumu yaratan sorunları çözmek, emperyalistleşmek ve devlette, toplumsal yaşamda ve ekonomide Türkiye'de devlet tekelci kapitalizminin vardığı aşamanın gerektirdiği merkezileşmeyi sağlamak gibi daha uzun erimli (ve daha çözümsüz) amaçlar da taşıyordu.

Emperyalist sisteme organik olarak bağlı bir ülke olan Türkiye'de 12 Eylül faşizmini uluslararası ortam içinde ele almak ve anlamak gerekir.

Ancak bu noktada çok dikkatli olmalıyız. Hele menşeviklerimizin ve toplumsal gelişmeleri derinliği içinde kavrayamayan yüzeysel görüşlerin yaydığı *"komplo teorisi"* dünyada bu denli yaygınken.

Komplo teorisine göre, kapitalist dünyadaki her kötülük doğrudan CIA'nın kumandasında, ipleri Washington'dan çekilen kuklalar tarafından yapılır. 12 Eylül faşizmi de öyle. Pentagon'un emriyle.

Biz, dünyanın pek çok bölgesinde, özellikle Latin Amerika ve Uzak Doğu'da, doğrudan ABD emperyalizmi tarafından tezgahlanan karşı-devrimlerin listesinin ne denli uzun olduğunu biliyoruz. Endonezya katliamı, Tayland, Filipinler, Dominik, Nikaragua'da Somoza ailesi, Küba'da Batista, Vietnam kasabı Thieu'nün uçakla ABD'den gönderilmesi, Orta Amerika'nın "muz cumhu-

riyetleri" bu listenin ufak bir bölümüdür. Bunları ve ABD emperyalizminin ne denli saldırgan ve pervasız bir karşı-devrim ihracatçısı olduğunu en az herkes kadar biliyoruz.

Türkiye, emperyalizmin üzerinde en dikkatle durduğu ülkelerden biridir. Jeopolitik konumu nedeniyle, sosyalizme karşı her çeşit savaş planında kilit bir ülkedir. (Türkiye'nin emperyalizm için taşıdığı önemi aşağıdaki tabloda izleyebiliriz.) 1946-1975 arasında Türkiye, aldığı yardımla ve askersel eğitimle yalnızca Güney Vietnam ve Güney Kore'den sonra üçüncü sıradadır. Elbette ki üzerine hesap yapılacaktır.

Bizim, "komplo teorisi"ni reddedişimiz, bu olasılıklara karşı çıkmamızdan değil, karşı-devrim de olsa, faşizm de olsa, ABD'de de planlansa, gerçekleşen olguyu söz konusu toplumun somut ekonomik-toplumsal-siyasal ortamı ve sınıflarının karşılıklı yer alımı içinde ele alıp anlamak gerektiğine inanmamızdandır. Çünkü sınıflar yer alımında yerine oturmayan, dolayısıyla o toplumun güçleri içinde kavgası verilmeyen hiçbir plan başarı kazanamaz.

Komplo teorisi, Marksizmin bu temel gerçeğini unuttuğu için kaçınılmaz olarak, söz konusu toplumun "evlatlarının" (gerici sınıf ve katmanların) rolünü de unutuyor. ABD emperyalizmine vurma görüntüsü altında ülkeye karanlığı getiren yerli sınıf güçlerini gözlerden gizliyor.

Bizce, 12 Eylül'ün gelişinin uluslararası ilişkilerle geniş açılı bağını asıl olarak dünya ekonomisinin durumunda aramak gerekir. Bu gerçekten başlıbaşına uzun bir araştırma konusudur, ancak burada bir ölçülebilir ve kolayca izlenebilir göstergemiz var, o da ülkenin ortamıdır. Çünkü dünya ekonomisinin etkileri, ülke içindeki gelişmelerde realize olur.

12 Eylül faşizminin o sıralarda başta ABD olmak üzere tüm emperyalist ülkelerin yaşamakta oldukları ekonomik bunalım ve gerilemeyle doğrudan bağı vardır. Bu ülkelerde o yıllarda üretim, kişi başına gelir, yatırım, toplumsal hizmet, tüm göstergeler geriliyordu. Türkiye gibi başı sıkışmış ülkelerin egemen güçlerine kurtarıcı yardım yapabilecek durumda değillerdi. Nitekim o yıllarda dış yardımlar da kısılmıştı.

Bu koşullar altında, 12 Eylül 1980 günü Türkiye faşizme esir düştü.

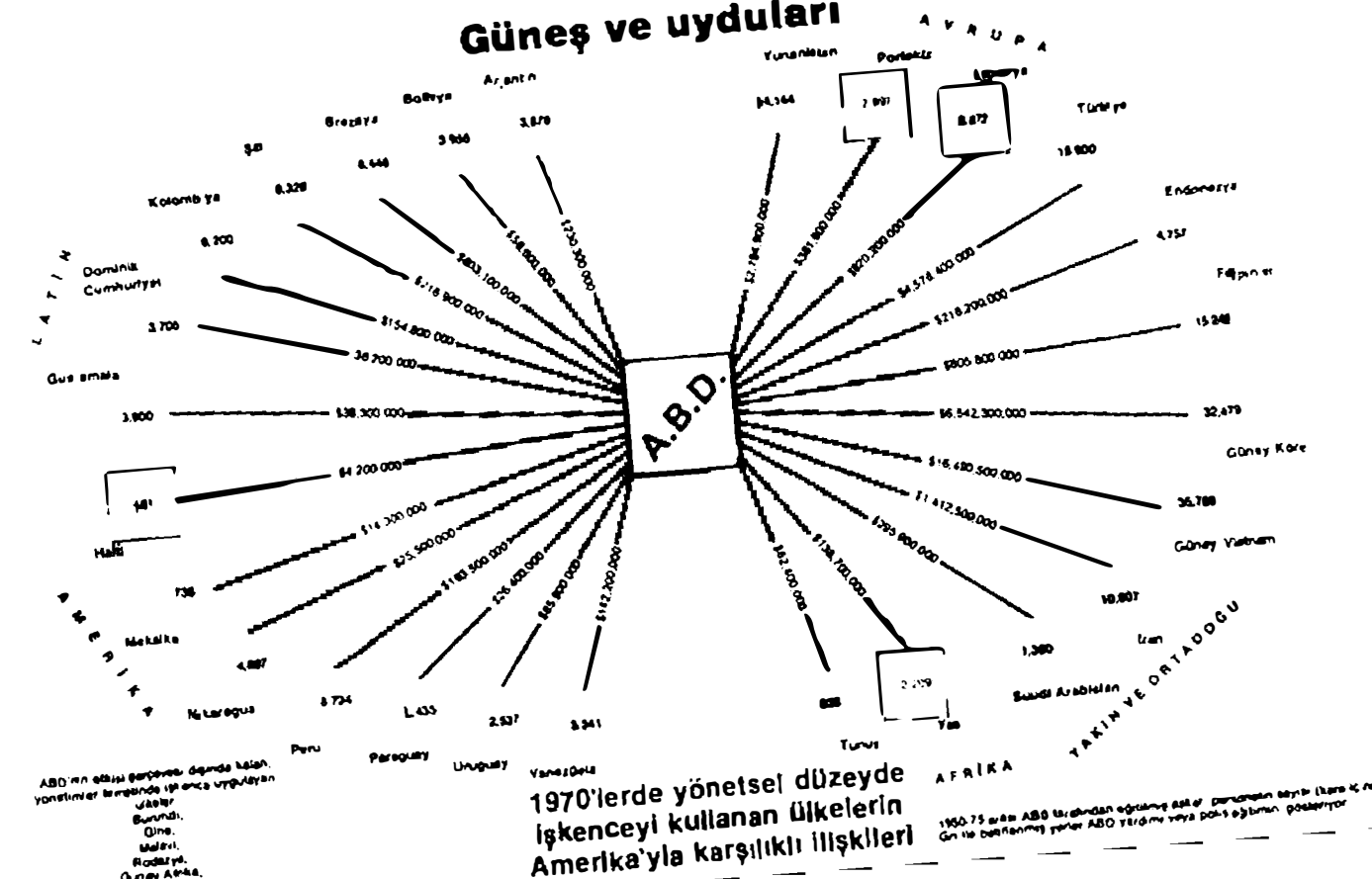
12 Eylül 1980'de burjuva devletinin çıplak diktatörlüğüne, faşizme geçilmesiyle, TBMM yetkilerini Milli Güvenlik Konseyi'ne, cumhurbaşkanı da yetkilerini Kenan Evren'e devretti. Bu, faşist devletin totaliter, monolitik yapısının anahatlarıyla oluşmasıydı.

Bu tarihten yeni anayasanın onaylanıp seçimlere gidilmesine kadar olan dönemde tüm yetkiler yürütmede toplandı, burjuva parlamentosu ve partiler kapatıldı, devlet tam bir monolitikliğe sokuldu.

Yüksek Askeri Şura, Milli Güvenlik Konseyi üyeleri, (genelkurmay başkanı, hava, kara, deniz kuvvetleri komutanları ve jandarma genel komutanı) başbakan, milli savunma bakanı, donanma komutanı, silahlı kuvvetler kadrolarındaki orgeneral ve amirallerden oluştu. Orgeneral ve Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren, Devlet Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi başkanıdır.

Milli Güvenlik Konseyi bir kurucu meclis seçti. Kurucu meclis, Milli Güvenlik Konseyi üyeleri ve Danışma Meclisi'nden oluştu. Danışma Meclisi, her ilin saptayıp önerdiği ama Milli Güvenlik Konseyi'nin seçtiği 120 ve yine konseyin doğrudan seçtiği 40 üyeden oluştu.

Bu dönemde Genel Kurmay Başkanı Başbakanı, Başbakan Bakanlar Kurulu'nu atadı. Yasa yapma yetkisi

Güneş ve uyduları
A.B.D.
LATİN AMERİKA
AVRUPA
YAKIN VE ORTADOĞU
AFRİKA
Arjantin
Bolivya
Brezilya
Kolombiya
Dominik Cumhuriyeti
Guatemala
Haiti
Meksika
Nikaragua
Peru
Paraguay
Uruguay
Venezuela
Yunanistan
Portekiz
Türkiye
Endonezya
Filipinler
Güney Kore
Güney Vietnam
İran
Suudi Arabistan
Yemen
Tunus
3.700
6.200
8.329
3.900
181
736
4.887
8.724
1.435
2.537
3.341
44.164
2.997
8.872
18.900
4.757
15.248
32.479
35.788
18.807
1.360
2.259
888
1970'lerde yönetsel düzeyde işkenceyi kullanan ülkelerin Amerika'yla karşılıklı ilişkileri

Milli Güvenlik Konseyi'ne verildi. Feshedilen yasama organlarının yönetsel kuruluşları Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği'ne bağlandı. Böylece yasamanın, yürütmenin altına getirilişinin biçimi geliştirildi.

Yine bu dönem içinde Milli Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı bildiri, karar ve yasaların anayasaya aykırılığının ileri sürülmesi yasaklandı.

2303 no'lu yasayla belediye meclisleri ortadan kaldırıldı, belediye başkanları görevlerinden alındı. Milli Güvenlik Konseyi'nin istemlerine bağlı olarak belediye başkanları illerde İçişleri Bakanlığı'nca, ilçelerde valiler tarafından atanmaya başlandı. Başkanların siyasal partilerle ilişkileri olmaması koşulu getirildi.

Görülüyor ki, bu dönemde faşist devletin temel özelliği monolitiklik, yürütmenin tam egemenliği *mutlak olarak* sağlanmıştır. Ancak bu faşist devletin korporatif kurumları, faşizmin uzun sürdüğü ülkelerdeki gibi geliştirilip rafine edilememiştir. İki yıl bu iş için çok kısa bir süredir.

Faşizmin devleti açısından asıl belirleyici öge korporatiflik değil, monolitikliktir. Örneğin İtalya'da korporatiflik hiçbir zaman tam oturtulamamıştır. İspanya'da, Yunanistan'da öyle. Bu nedenle faşizmin Türkiye'de korporatif bir yapı oturtamayışına bakarak, faşizm kurumsallaşmadı, faşist devleti kuramadı gibi düşünceler çok yanlış olur.

Öte yanda eski yasaların ve eski devletin pek çok

Sayfa 16'daki şeklin kaynağı: Noam Chomsky, Edward S. Herman, *The Washington Connection and Third World Fascism.* The Political Economy of Human Rights: Volume I. First published in GB in 1979 by Spokesman (Nottigham)

parçasının yeni devlet altında da sürdüğü gösterilerek, Türkiye'de 1980 ve sonrasının faşist bir devlet olduğu reddedilmeye çalışılabilir. Fakat bu yalnızca devlet konusunun yeterince anlaşılmamış olduğunu açığa vurur.

Yasasız, kuralsız devlet yönetilmez. Evren cuntası da, hatta 71 anayasasının tümünü ortadan kaldırmadı. Yasasız devlet olur mu? Ancak, ne gibi yasalar bunlar, bunu iyi değerlendirmek gerekir. Trafik lambası yeşil yanınca geçersin, kırmızı yanınca durursun. Faşizm gelse de gelmese de. Hırsızlık yapanı mahkemeye verirsin. Bunlar olmazsa kaos olur. Faşizm de eski devletin bir yanını korur, bir yanını atar. Hangi yanını atar? İşine gelmeyen yanını, *erki* ilgilendiren yanını atar.

Faşizmin Türkiye'de eski devletin pek çok yanını ve yasasını kullanmasını yerine oturtamayanlar, devrimle karşı-devrimi aynı anlamaktan kaynaklanan bir yanlışla, faşizmin de sömürücü kapitalist düzenin bir devleti olduğunu unutuyorlar. Unutuyorlar ki, karşı-devrim *eski düzeni korumak* üzere yapılır. Devrim yepyeni bir düzen ve ona uygun bir devlet getirir. Şimdi ikisinin yapacakları aynı mıdır? Olağan burjuva devletinden, burjuva karşı-devrim devletine geçiş çok daha akışkan ve kolay bir iştir. Devrime oranla karşı-devrim eski devletin daha az bölümüne (ama erki ilgilendiren bölümüne) dokunmak durumundadır.

12 Eylül 1982 arasında cuntanın eski devletin üstünde kurduğu "Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği" adlı aygıtın, eski devletin tüm aygıtlarına paralel komisyonları vardı. Ulaştırma Bakanlığı vardı, orada ulaştırma komisyonu vardı. İstihbarat örgütü vardı, orada istihbarat komisyonu vardı. İstatistik vardı, orada istatistik komisyonu vardı. Eski devletin kaldırılmayan kurumları bu sekreterliğe bağlandı. Türkiye'de 1980 sonrası yaşanan

iki yılda, faşist cunta görülmedik sayıda yasa çıkardı, karar aldı. Bunu yapan 5 kişiydi. Bundan daha monolitik, mutlak merkeziyetçi bir devlet biçimi düşünülemez. Türkiye'de iki koca yıl faşist devlet varoldu.

2. Faşizm çözülüyor

Faşizm kaçınılmaz, zorunlu ya da gerekli değildir. Ne yaşanması gerekli bir aşamadır, ve yapısında çok zayıflık taşıyan olağanüstü bir devlet örgütlenmesi olduğundan, *ne de süregen, kalıcı bir devlettir.* Acil geliş nedenini, onu egemen sınıf açısından zorunlu yapan siyasal bunalımı çözme, devrimi önleme amacını yerine getirdiğinde *gidişinin de yolu açılır.* Emekçi sınıflar açısından ise, onlar zaten güçleri yettiği ilk anda faşizmi devirirler.

Faşizm acil geliş nedenini ortadan kaldırdığında, kendi açısından sonun başlangıcıdır. Bir an için toplumun çoğunluğunu, emekçi halkı unutalım, yalnızca burjuvazi açısından bile *gitmek zorundadır.* Çünkü, keyfilik, yasasızlık, kuralsızlık, zorbalık her yöne kesen bir kılıçtır. Burjuvazi de bundan tam anlamıyla kurtulamaz.

Faşizm acil geliş nedenini ortadan kaldırdığında hemen gider mi, uzun erimli amaçları için zaman bulur mu, giderse nasıl süreçler işler, böyle sorular yanıtını siyasal güçler dengesinde bulur. Bu çeşit soruları, faşizmin

ve karşıtlarının sağladıkları sınıfsal desteklerin oranı yanıtlar. Ancak bu, acil geliş amacını gerçekleştirdiğinde faşizmin siyasal zorunluluğu bitmiştir gerçeğiyle çelişmez.

Komintern ideologları bir zamanlar faşizmi, "çürümenin örgütlenmesidir" diye tanımladılar. Küçük burjuva devrimci aydınların son yıllardaki gözdesi Poulantzas adlı yazar ise bu tanımı eleştiriyor ve faşizm toplumu geliştirir yollu konuşuyor.

Bu iki tanımlama arasında tutum almak gerekiyorsa şöyle diyebiliriz: Faşizm, hangi ülkede olursa olsun önce mutlaka çözülmeyi örgütler. Başka türlüsü düşünülemez. Devrimci durum, toplumsal kaos, anarşi, ekonomik bunalım, maddi değerlerin yıkımı dönemidir. Faşizm gelirse böyle ortamlarda gelir. İlk yapacağı, bu çürümeyi örgütlemek, daha sonra yapmak isteyeceği, bu örgütlediğine dayanarak ileri gitmektir. Almanya örneğinde bu iki aşama da yaşanmıştır. Önce tüm işsizleri askere almak ve yapılı yolları kazdırıp yeniden yaptırmak, ağaç diktirmek gibi yöntemlerle çürüme örgütlenmiş, durdurulmuş, daha sonra önemli bir gelişme sağlanmıştır.

Yine de Almanya örneğinin özgüllüklerini unutmamalıyız. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ulusal gururu zedelenmiş, dolayısıyla tartışılmayacak düzeyde toplumsal enerji biriktirmiş bir halk, faşizmin bu temelden beslenen ve giderek korkutucu boyutlara varan yığın desteği, tüm Avrupa'nın insan ve hammadde olarak talanı ve Almanya'ya taşınması bu özgüllüklerin başında gelir.

Bu çeşit özellikler çok ender biraraya gelebileceği için faşizmin geliştirdiği bir başka ülke göstermek zordur.

Buraya dek söylediklerimizi akılda tutarak sorarsak, Türkiye'de faşist cunta acil geliş amacını gerçekleştirdi mi? *Gerçekleştirdi.* Devrimci durumu bastırdı, siyasal bunalımı çözdü, gerici bir stabilizasyon getirdi.

Bunun yanısıra, daha uzun erimli amaçlarının da bir yönünü gerçekleştirdi: Devlet tekelci kapitalizminin istediği ekonomik ve siyasal merkezileşmeyi sağladı. Emperyalistleşme ve dışa açılmada ise hiçbir dişe dokunur adım atamadı. Türkiye'nin o günlerin Almanyası olmadığı çabuk ortaya çıktı.

Dolayısıyla, bırakalım geliştirmeyi, faşist cunta ekonomik bunalımı çözemedi. Devrimci durumun temelini ortadan kaldıramadı. "Gitme zorunluluğu", tabanı zaten dar olan cuntayı sıkıştırmaya başladı. Toplumda tepkiler artmaya başladı. Faşizmin erke el koyabilmesi ve faşist devleti kurabilmesi için yığın desteği zorunlu değildir ama faşizmin kalıcılığı için yığın desteği zorunludur.

Bu ortamda cuntanın uluslararası ilişkilerinde de sıkışma başgösterdi. Özellikle karşı-devrimin dünya ölçüsünde öncü gücü ABD'den farklı konumları olan ve kendi ülkelerinde demokratik kamuoyunun baskısıyla bu farklılığı biraz daha arttırmak zorunda kalan Avrupa burjuvazisi karşısında sıkışmaya başladı. Avrupa burjuvazisi, çıplak diktatörlük yerine, güdük de olsa belli bir demokratik işleyiş istediğini açık etti.

Türkiye'nin dünyada tuttuğu yer ve sahip olduğu özellikler nedeniyle ta başından beri Batı Avrupa'nın kabulünü ve saygısını kazanmak faşist cunta için vazgeçilmez hedeflerden biri olmuştur. Batı tarafından kabul, öte yanda, daha geniş bir sorunun parçasıdır. Faşizm, ne yapacak da kendisini Türkiye'de kabul gören, toplumun yaşayışıyla uyumlaşan bir yapıya sokacaktır? Avrupa'nın kabulü bu daha geniş sorunun parçasıdır.

Bu daha geniş soruya, cuntanın git-gellerini hatırlarsak, yönetim elitinin içinden verilen yanıtlar çeşitli olmuştur. Bir kesim, cuntanın geldiği gibi devam etmesini, en ufak bir yumuşamanın rejimin ve devletin varlığını

tehlikeye atacağını, "devlet düşmanlarının" yeniden canlanacağını söylemişlerdir. Öte yanda, daha gerçekçi, dünya ve Türkiye koşullarını daha kavramış kesim ise rejimin varlığını sürdürebilmesi için halkın şu ya da bu biçimde daha geniş bir katılımının sağlanıyor gözükmesi gerektiğini söylemişlerdir. Gelişmeler, ikinci yolu öneren kesimin üstün geldiğini gösteriyor. Çözülmeye doğru gidiş de böylece başladı.

Orduyu kendi iç disiplinini koruyabilmesi için siyasal yaşamdan geri çekme zorunluğunu da, çözülme sürecinin altında yatan ögelerden biri olarak saymalıyız.

Faşizmin Türkiye'ye gelişiyle dünya kapitalist ekonomisinin durumu arasında bağıntı aramak ne denli anlamlıysa, çözülme süreci ile bu bağıntıyı aramak aynı derece anlamlıdır. Bağıntının kanıtları da oldukça çoktur. Özellikle 1982 sonlarında ve ABD'den başlayarak emperyalist ülkelerin ekonomilerinde canlanma vardır. Bu durumun, metropollere bağlı ülkelerde de belli derecelerde olanak artışı getireceği bellidir. Yoksa, son iki yıl içinde faşizm altındaki orta gelişmiş ülkelerin birçoğunda ortaya çıkan çözülme sürecini raslantı diye açıklamak gerekir.

Kolombiya'da onlarca yıldır süren gerillalarla gerici devlet arasındaki savaşta ateşkes ilan edildi. Şili'de cunta şiddetle direniyor ama işleyişler değişiyor, cunta hızla soyutlanıyor. Brezilya, Guatemala, Pakistan'da cuntalar yönetimde duruyor ama "demokrasi pazarlığı" başlamış durumda. Arjantin ve Bolivya'da cuntalar eriyip gitti. Filipinler kaynıyor. Çeşitli ülkelerde ortaya çıkan faşizmin çözülme sürecinin Türkiye ile taşıdığı benzerliklere ve bunlardan çıkarabileceğimiz sonuçlara ilerde değineceğiz.

Türkiye'de faşist cunta, bu kısaca özetlediğimiz koşullar altında, ülke içinde gözle görünür olmaya başlayan basıncı hafifletmek, Avrupa burjuvazisince daha

kolay kabul edilir olabilmek için bir "demokrasi" oyunu tezgahlamak zorunda kaldı. Anayasa çıkardı. Kemal'in sahte komünist partisi gibi üç parti kurdu. Kendisinden bağımsız siyaset izleme eğiliminde olan eski-yeni tüm siyasetçileri veto etti. Böylece planladığı, üç parti eliyle "demokrasi" oyununu uzun süre yürütmek, bunlar arasında kurulacak tahtıravalliyle, öfke yükseldikçe boşaltmaktı. Bu hesap kağıt üzerinde işleyebilirdi.

"Sivil yönetim", "demokrasiye geçiş" vs., gerçekte cunta bunların oyun kalmasını istiyordu. Hatırlarsanız, hatta önce *tek devlet partisi* için zemin yokladılar. Tutmayınca geri çekilip, bir başka yoldan amaçlarını elde etmek üzere üç parti kurdular. Toplumun cuntaya ve yaptıklarına nefreti nedeniyle ama bu kez bu partiler tam kukla olmaktan çıktılar. Üstelik üç başka parti daha kuruldu.

Bu hepimizin bildiği gelişmeler, bu kadarıyla bile çözülme sürecinde faşist cuntanın taşıdığı iki karakteristiği açığa vuruyor: 1. Cunta, rejimi liberalleştirmek, demokrasiye geçmek eğilimi taşımıyor, ya da başka bir deyişle, böyle oldum olası gidemeyeceğine göre, "demokrasiye geçiş" *uzun ve yavaş bir süreç* olsun istiyor (ki aynı anlama gelir.) 2. Ancak, toplum çapında bu aşamada yeni ve geniş bir çatışmayı göze alamıyor ve bu nedenle her biçimlenen ortamda kendisi için en yararlı, ya da en az zararlı çözümü kabullenen bir taktik esneklik gösteriyor.

Dediğim gibi, cuntanın hesabı kağıt üzerinde fena sayılmazdı. Ama işlemedi. Çözemediği ekonomik bunalım derinleşiyor, IMF için bastığı sahte istatistikler durumu kurtarmıyordu. Emekçi yığınların durumu iyice ağırlaşmıştı. Zaten baştan beri sınırlı olan yığın tabanını böylece iyice daralttığı için *"demokrasiye geçiş" oyununu oynamaya başlamasıyla birlikte faşizmin çözülme süreci de başladı.*

Bu süreci *yaratan* Türkiye toplumundaki *güç ilişkileridir.*

Türkiye'de faşizmin çözülme sürecinin başlangıcına kesin bir tarih belirlemek olanaksızdır. Çünkü içinde bazı zıplama noktaları, köşe taşları taşıyan bir *süreçtir.* Ancak, anlayış kolaylığı için bu köşe taşları belirlenebilir. Günümüzden geriye sayarsak, yerel seçimler çok önemli bir dönemeçti. Genel seçimler, planlananın tersine, büyük bir dönemeç oldu. Siyasal partilerin kuruluşu gerçek bir renk değişmesi getirdi. Hemen öncesinde partiler yasası önemli bir dönemeçti. Bir adım daha geriye, perşembenin gelişini çarşamba söyledi. Faşist cuntanın bir anayasa vermek zorunda kalışı çok önemli bir dönemeç oldu.

Çözülme süreci, *zaman* olarak "demokrasi oyunu" ile, anayasanın kabulü ile başladı. Anayasa çözülmenin *nedeni* değil, kendisi çözülmeyi başlatan yeni güç dengesinin *sonucudur.*

Biraz geriye, 1982 anayasa oylamasına dönelim ve neler olabilirdi düşünelim. Anayasadaki olağanüstü hal yetkileri ile faşizmi uygulayabilirlerdi. Bu fiilen anayasayı rafa kaldırmak olurdu ama onun bazı maddelerine dayanarak rafa kaldırmak olurdu. Anayasa ölü bir çocuk olarak doğar, işlevsiz bir metin olarak kalırdı.

İkinci almaşık neydi? Anayasanın önerdiği devlet örgütlenmesini, kurumsal yapıyı, işleyişleri de göstermelik olarak kullanabilirlerdi. Görünüşte faşist olmayan ama içeriğinde faşist olan bir durum çıkabilirdi. Örneğin şöyle birşey olabilirdi: Parti kurma serbestliği var ama tek bir faşist partiden başkası kurulmuyor. Dilekçeyi verene kamyon çarpıyor. Dilekçeyi veren bacakları ayrılmış bulunuyor. Türkiye gibi ülkelerde bu zaten zordur, hem yine anayasanın uygulandığı anlamına gelmezdi.

Üçüncü almaşık neydi? Anayasanın uygulanmasıydı. İşte bu üçüncü almaşığın yürüdüğü, Mayıs 1983'ten sonra

siyasal partilerin kurulmasıyla açığa çıktı. Anayasa uygulanıyor ve toplumdaki çelişkilerin sızacağı bir delik oluşturuyordu. Biz bu süreci yaşadıktan, bu gelişmeyi gördükten sonra anayasa oylamasına dönüyoruz ve onu ilk dönemeç olarak değerlendiriyoruz. Saydığım almaşıklardan herhangi bir başkası gerçekleşseydi, anayasanın kabulü hiç de bir dönemeç olmayabilirdi.

İlk siyasal partiler kurulduğunda kimisi özellikle ANAP ve HP'nin gerçek siyasal partiler olduğunu sanarak, kimisi "ne olursa olsun içine girip etkileyebileceğini" düşünerek faşizm dışı bazı sağ ve merkez kadrolar bu partilere girdi. Daha da önemlisi, özellikle bu iki parti ve yine özellikle cuntadan en uzakta duruyor gözüken ANAP, halkın faşizme karşı duyduğu tepkinin aktığı kanallar durumunu nesnel olarak almaya başladı. Başka partilerin de kurulma olasılığı ve kurulacağı bilindiği için bu kanal oluş süreci yeterince ilerlemedi. Yine de ilerlediği kadarıyla, bu partilerin faşist cuntanın yaptıklarına yer yer karşı çıkan çatlak sesler üretmesini getirdi.

Bu arada Doğru Yol ve SODEP, faşist yönetimi istemeyen ama bunun yerine 11 Eylül'den daha güdük bir işleyiş isteyen partiler olarak kuruldular. Yerel seçimlere bunların da katılmaları çözülme sürecinde nitelik sıçratan bir aşama oldu.

Tekeldışı liberal burjuvazinin merkezci partisi olan SODEP, çok bilinçli bir taktikle, cuntaya ilk andan karşı gelmek istemeyen, amaçladıklarını zaman içinde ve mümkün olan en az çatışmayla elde etmek isteyen bir taktik izledi. Fakat ne denli ikircimli, uzlaşmalı, ne denli kansız olursa olsun, faşizmin işleyişini bozma yönünde atılan her adım, kendisinden daima biraz daha ileri, biraz daha az uzlaşmalı, biraz daha cesur adımlara yolu açıyor. Kuruluş hazırlıkları tamamlanan Demokratik Sol Parti,

1383 aydın bildirisi, avukatlar bildirisi, hızla artan yayınlar, yükselen sendikal eylemlilik, kıpırdanmaya başlayan öğrenci gençlik ve yeniden kan kazanmaya başlayan dernek çalışmaları bunun örnekleridir. (Bu gelişmelerin daha geniş bir dökümü için bak: Ek no:1)

Çözülmenin bizce çok anlamlı bir kanıtı daha vardır. Partimiz, 1980'den bu yana ilk kez 1983 tarihinde Türkiye'de yeni üye kazanmaya başladı. Hem de aramıza yeni katılan bu yoldaşlar arasında öğrenciler ve aydınlar var.

Hatırlarsanız, 12 Eylül'le birlikte her sol örgütten akın akın insan ayrıldı. Bizden ayrılan az oldu. Önemli olan, ayrılanların tamamı diyeceğim, öğrenciydi. Şimdi yeniden öğrencilerden komünist kazanıyoruz, bu önemlidir. Lenin'in dediği gibi, öğrenciler toplumun en duyarlı bir kesimidir, rüzgarın ne yandan estiğini hemen gösterirler.

Önce oyun olarak başlayan, sonra giderek alanını genişleten bu gelişmeler karşısında cunta ne yapıyor?

En başta, işler iyice raydan çıkmadan, devrimci hareketi en az 5-6 yıl daha belini doğrultamaz bir duruma sokmak amacıyla yaygın tutuklamayı, işkenceyi, yerel kadrolara sivil polisler eliyle provokasyonları ve faili meçhul cinayetleri arttırıyor. *"Olanaklar artıyor, baskı azalmıyor."*

Sonra, iktidar partisi olarak hazırladığı MDP'nin, halkın cuntaya duyduğu tepki nedeniyle bitkisel yaşama düşmesiyle, asıl parti durumuna gelen ANAP'ı her yönüyle sağlamlamaya ve onunla arasında işlerliği olan bir işbölümü kurmaya çalışıyor. Sicilli sivil faşist kadroların bu partiye ve her düzeyde devlet görevlerine yığılmasına onay veriyor.

Ne olursa olsun, 12 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler,

iki yıl gibi kısa bir sürede görüşümüzü doğrulamıştır.

> "Faşist cuntanın iktidar olabilmesi, karşı-devrimci güçlerin, devrimci güçler karşısındaki göreceli güçlülüğünü gösterir. Ne var ki, bu sallantılı ve güvenemeyecekleri bir üstünlüktür. Yurdumuzun ekonomik ve toplumsal gerçekleri, halkımızın istemleri, faşist darbeye karşı işleyecektir." (TKP EK Üst Bürosu, *Bildiri*, 14.9.1980)

Çözülme kavramı ve "eleştiriler"

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu ortamı daha geniş ele almadan önce, kullandığımız kavramları belirleyelim ve çözülme kavramı ve bazı eleştiriler üzerinde duralım.

Faşizm, burjuva diktatörlüğünün (devlet) bir biçimidir. Faşist devlet temel olarak çıplak zora dayanır, monolitik-merkezi bir yapıya sahiptir. Yürütmenin gücü herşeyin üstünde ve sınırsızdır. Siyasal partiler-çoğulcu seçimli demokrasi sistemi kaldırılmıştır. Korporatif bir örgütlenmeyi, her çeşit sendika, derneğin (ve dolayısıyla sınıfların) devletin içine çekilmelerini amaçlar. Faşizm, bu özellikleri ve en başta monolitik-merkezi işleyişi yansıtan bir devlet örgütlenmesidir.

Faşizmin yıkılması, faşist devlet biçiminin bir vuruşta, birdenbire yok edilmesidir. Bu da ya devrimle, ya darbeyle olabilir.

Faşizmin çözülmesi, faşist devlet biçiminin evrimci yoldan, süreç içinde sulanarak değişmesidir. Adım adım işleyişlerin ve kuralların değişmesidir. Varacağı yer yeni bir devlet biçimidir.

Çözülme sürecinde faşist devlet biçimi ufalanmaya (decomposition) başlar. Monolitik yapı derece derece bozulur. Yasalar, kurumlar, kurumların işlevleri değişikliğe uğrar.

Bu aşınma yalnızca burjuvazinin istediği yönde olmaz. Halkın tepkisinin, faşist devletin ufalanmasında temel rolü olur. Örgütlü-bilinçli gücüne göre bu rolü ya bir burjuva kesimi arkadan iterek ya da herşeyi belirleyici biçimde oynar.

Çözülme, toplumda değişen güç dengeleri sonucunda faşizmin "yasal" yapısının gevşek uygulanmak zorunda kalışını, yer yer geçersizleşmesini ve demokratikleşme yönünde yasal değişmeleri içeren bir kavramdır.

Çözülme kavramı bizim kullandığımız, içeriğini böyle tanımladığımız bir kavramdır. Bu nedenle, başka yazarların kullandıkları değişik kavramlarla çözülme kavramını anlamaya, daha kötüsü eleştirmeye kalkmak saçmalıktır. Bu saçmalığa iki örnek vermek istiyorum.

Örneğin, Poulantzas'ın bir "geçiş süreci" kavramı var. Aşağı yukarı aynı süreci anlatıyor. Ancak, onun bu kavrama yüklediği anlam ile bizim çözülmeye tanıdığımız anlam farklıdır. O, bir-iki adet yerini bulsun cümlesi dışında, "geçiş sürecinde" birinci önemi halkın savaşımına değil, *burjuvazinin iç çelişkilerine* vermektedir. Dolayısıyla, görüntüyü gerçek diye sunma, gelişmelerin altında yatan temel unsur olan halkı küçümseme hatasını işlemektedir.

Çözülme kavramının temel ögesi ise çok çeşitli biçimlerde kendini dışa vurabilecek olan halkın basıncıdır. Burjuvazinin iç çelişkilerinin keskinleşmesinin de altında yatan önemli neden budur.

Çözülme kavramına söylemediğimiz anlamlar yakıştırarak bizi eleştirme saçmalığına ikinci örnek olarak

çözülmeyi demokratikleşmeye eşitlemeyi gösterebilirim.

Siyasal anlamda *demokratikleşme*, devletin kurum ve kişilerinin işlevleri, güçleri ve görevlerin ve bu devlet kurumlarıyla toplum arasındaki ilişkilerin *çoğunluğun iradesiyle* belirlenmesidir. Yalnız bir noktanın altını çizeyim. Tüm sömürücü düzenlerde olduğu gibi kapitalizm altında da "çoğunluğun iradesi"nin ortaya çıkmasını, asıl olarak buna olanak veren *biçimin* varlığı ve uygulanması olarak anlamalıyız. Çoğunluğun iradesinin *öz olarak* varlığının derecesi ise ülkeden ülkeye çok çeşitlilik gösterir (aynen biçimin gösterebileceği gibi) ama hiçbir zaman gerçek ve tam, özgür bir iradeyi yansıtmaz. Bu ancak sömürünün ortadan kaldırıldığı toplumda ortaya çıkabilir. Bu nedenle burjuva düzenindeki çoğunluğun iradesini bu sınırlar içinde anlamamız gerekir.

Demokratikleşme denince *asıl olarak* akla gelen, yasalar-kurallar sisteminde değişiklik olmasıdır. Ama demokratikleşmeyi yalnızca yasal yapıdaki değişmelerle sınırlamak doğru olmaz. Yasalar değişmeden de yaşam içinde farklı uygulamaların yaygınlaşması, demokratikleşme içine girebilir. Böyle demokratikleşmeler, doğrudan doğruya ve anında sınıf kavgasının ürünü olur. Örneğin, 12 Eylül öncesi 141-142. maddelerin başına gelen böyle bir demokratikleşmedir. Yaşamdaki demokratikleşmeyi yaratan yeni sınıfsal güç dengesi sürerse, bu değişikliğin yasalara da yansıyacağı kesindir.

Bizim çözülme tanımımızla demokratikleşmeyi karşılaştırdığımızda bunların birbirine eşit ya da özdeş kavramlar olmadığı görülür. Her çözülme içinde belli bir demokratikleşme taşır ama her demokratikleşme çözülme taşımayabilir. (Örneğin: Demokratikleşmenin devrim ya da darbe yoluyla gerçekleştiği durumlarda çözülme değil, yıkılma vardır.)

Çözülme sürecinin içinde taşıyabileceği demokratikleşme, burjuva devletinin sınırları ve o günkü sınıfsal güç dengesiyle koşulludur. Faşizmin yıkılmasının, ya da çözülme sürecinin yıkılmaya dönüşmesinin içinde taşıyacağı demokratikleşme ise burjuva devletinin sınırlarını aşıp gerçek proleter demokrasisine varabilir. Bu, iktidara gelen sınıfların durumuna bağlı olur... Çözülme sürecinin içinde taşıyabileceği demokratikleşme burjuva devletinin sınırlarıyla koşulludur ama bu çözülmenin, demokratikleşmenin, devrimci durumu doğurma olasılığı da büyüktür.

Faşizm, kendiliğinden, isteyerek demokratikleşmez. Faşist çetenin ve yarattığı çıkar gurubunun özel gurup çıkarı buna engeldir. Bu nedenle faşizmin demokratikleşmesinden değil, çözülmesinden söz etmek daha doğrudur.

Şimdi gelelim eleştirilere.

Hatırlarsınız, devrimci hareket önce finans-kapitalin varlığını kabul etmedi. Devlet-tekel kapitalizmini kabul etmedi. Emperyalistleşme gereksinimini hâlâ kabul etmiyor. Sonra uzun uzun yıllar boyunca devrimci durumu görmedi. En sonunda bunu görenler, faşizm geldikten sonra bile devrimci durumun gitmediğinde ısrar etti. Bir kısmı faşizmi kabul etmedi. Şimdi topluca çözülme sürecini reddediyor. Siyasal analiz ve öngörü açısından bu denli sık ve ciddi sınıfta kalan siyasal güçler, halka öncülük edebilir mi?

Bir İrlanda şakası ile söylersek, Türkiye devrimci hareketinin çok örgütü ne istediğini hiçbir zaman bilmeyen fakat yine de uğrunda kavgaya her zaman hazır (!) bir durum gösteriyor.

Çözülme görüşümüze yönelen eleştirilere geçmeden önce, sıkmayı göze alarak Haydar Kutlu'dan uzun bir bölüm okuyacağım. Bu bölümde Kutlu rejimin faşist olduğunun ve çözülmediğinin kanıtlarını vermektedir.

Tüm kanıtları burada!

"Değerli yoldaşlar,

"Yerel seçimlerden bu yana yer alan gelişmeler, Türkiye'de demokrasiye geçildiği ya da geçilmekte olduğu yolundaki burjuva yalanlarını ve *sözde solcuların faşist rejimin çözüldüğü yolundaki savlarını çürütüyor* ve halkımızı bekleyen tehlikeleri daha açık ortaya seriyor.

"Diktatör Evren şimdi her ağzını açtığında, 'Anayasayı değiştirmek isteyenler'e 'af isteyenlere' çatıyor. Tehditler savuruyor.

"İşbirlikçi oligarşi işçi sınıfı üzerindeki baskıları daha da artırıyor. Bu asalak azınlık, işçi sınıfına 12 Eylül Anayasası'nın yok düzeyine indirdiği sendikal hakları bile kullandırmamak istiyor. Öte yandan Ziraat Odaları'nın, Ziraat Mühendisleri'nin örgüt başkanlarına 'siyasetle uğraştıkları' gerekçesi ile, yani üyelerinin çıkarlarını ve ülkemiz tarımını bekleyen tehlikeleri dile getirdikleri için davalar açılıyor. Beş yıl önce çekilmiş filmlerde, doldurulmuş plaklarda 'komünizm propagandası' keşfedilerek sanatçılar tutuklanıyor. Yeni avukatlık yasası ile avukatların eli kolu iyiden iyiye bağlanmak isteniyor. Basın üzerindeki sansür sürüyor. Barış Derneği Başkanı Mahmut Dikerdem yeni hapis cezalarına mahkum edilmek isteniyor. Cezaevlerindeki politik tutuklular üzerinde ince-kaba en insanlık dışı uygulamalar yapılıyor. Yeni yeni idam cezaları kesiliyor. DYP kapatılmak isteniyor. Eski CHP Genel Başkanı Bülent

Ecevit hakkında yeni davalar açılıyor. Evren'in kılıcı tüm burjuva muhalefetin tepesinde sallanıyor.

"Son gelişmeler ülkemizdeki rejimin faşist karakterini ve özelliklerini daha açık ortaya koyuyor. Nedir bu özellikler? Pentagon'un 'asıl düşman içerdedir' anlayışına göre örgütlenmiş, şimdi dışa karşı saldırı olanaklarını da artırmaya çalışan ordunun başındaki Amerikancı, militarist, zorbalıkla her sorunu çözebileceklerini sanan generaller tüm önemli politik karar alma noktalarını ellerinde bulundurmaktadır. Ordu üst yönetimi politik erk üzerinde her türlü denetimden uzak söz sahibidir. Generaller dış politikada ve iç politikada başkasına söz hakkı tanımak yanlısı değillerdir.

"Ekonomik politika erke ortak olan Özal ve üç-beş adamına bırakılmıştır. Özal ve çetesinin uygulamaları üzerinde ne parlamentonun ne ANAP örgütünün, hatta ne de hükümetin tümünün kesin bir söz hakkı vardır. Bu çevre bunların hiçbirini 'takmamakta', doğrudan Wall Street'in, İMF'nin ve işbirlikçi holdinglerin merkezlerinin buyrukları doğrultusunda çalışmaktadır. Bu ekonomik politika, bunalımın tüm yükünü halkın sırtına bindirmeye ve ülkeyi emperyalizme daha sıkı bağlamaya, emperyalist sömürü ve yağmayı, bir avuç işbirlikçi holdingin vurgunlarını kat kat artırmaya yöneliktir.

"Sivil devlet aygıtının belirleyici noktalarına MHP'li faşist kadrolar getirilmektedir. 12 Eylül dönemi boyunca ABD emperyalizmine ve

işbirlikçi oligarşiye hizmet ve bağlılıkta 'iyi sınav vermiş' MHP kadroları artan ölçüde devreye sokulmaktadır. Sıkıyönetimin yerine geçirilmek istenen olağanüstü hal uygulamasının koordinasyon kurulu başkanlığı, Devlet Memurları Atama Komitesi, Emniyet Genel Müdürlüğü vb. makamlara getirilen MHP'liler eliyle devletin gerek sivil baskı aygıtları, gerekse sosyal ve ekonomik amaçlı aygıtları baştan aşağı iyice faşistleştirilmektedir.

"Birçok yerde ANAP'lı belediye başkanları, eski MHP'li kadrolar ya da yerel Mafya şebekelerinin başlarıdır. İşbirlikçi oligarşi, öte yandan gizli mason örgütlerinin legal kolları olan Rotary, Lion, Propeller vb. örgütleri il il, ilçe ilçe yayarak, burjuvazinin öteki kesimlerini kendine ve faşist rejime bağlamaya çalışıyor. Şimdi devletin ve ANAP'lı belediyelerin desteğiyle emekçi mahallelerinde, patronların desteğiyle fabrikalarda para militer faşist örgütler canlandırılmakta, deneyli MHP'li katiller gerektiğinde terörizmi tırmandırmaya hazırlanmaktadır. MİSK'in açılmasıyla, faşist hareket sendikal alanda da güçlendirilmek isteniyor.

YÖK ile tüm üniversite ve yüksek okullar kışlaya çevrilip, MHP'li ve mason yöneticilerinin eline verildikten sonra, şimdi devletin öteki ideolojik ve propaganda aygıtları, TRT, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Anadolu Ajansı, Tarih ve Dil Kurumları'nın yerine oluşturulan kuruluş da MHP'lilerin eline verilmiştir.

"İşbirlikçi oligarşinin boyalı basını 'Türkler cihanın medeniyet ufkunda bir güneş gibi

doğmaya hazırlanıyor' palavralarıyla, her gün bir yenisini uydurduğu düzmece tartışmalarla, Turgut Özal'ın tuhaflıklarıyla, lotaryacılık ve seks ticaretiyle halkı oyalamaya çalışırken, sinsice bu adımlar atılmakta ve sonuçta devletin askersel ve sivil tüm baskı aygıtlarıyla, tüm ideolojik ve kültürel kurumlarıyla Amerikancı faşist kadroların elinde bulunduğu, yasal zorbalığın yetmediği yerde faşist para militer örgütlerin devreye gireceği bir politik sistem kurumlaşmaktadır. İşbirlikçi oligarşinin umduğunun tersine, ANAP'ın kendine kalıcı bir yığınsal destek sağlamasının olanaksız olduğunun çok çabuk ortaya çıkması ve halkın savaşımının yükselmesi olasılığı bu sürecin daha da hızlandırılmasını getirmiştir. İşbirlikçi oligarşi elbette diktatörlüğe sosyal taban oluşturma amacından vazgeçmemiştir, sosyal demagojiyi sürdürmektedir ama bir yandan da halkın küçük bir hak istemi için bile olsun, eyleme atılması durumunda, bunu 'dış kaynaklı terörizm' diye damgalayacak gürültülü bir yaygarayla birlikte, halka karşı vargücüyle saldırıya geçmeye hazır beklemektedir.

"Bu halk düşmanı rejimin efendileri, militarist generaller, işbirlikçi holdingler ve her ikisinin de baş desteği olan Amerikan emperyalistleridir.

"Bu üçlü saçayağının insanlık, barış ve halk düşmanı uğursuz işbirliğinin en somut örneği geçenlerde imzalanan F-16 savaş uçakları anlaşmasıdır. Bu anlaşma ülkemiz tarihindeki en büyük ulusal hıyanet belgelerinden

biridir. Amerikan savaş uçakları elde etmek için Washington'a her türlü politik ve askersel ödün verenleri, Amerikan general Dynamics tekeline Osmanlı dönemindeki kapitülasyonların bin beterini tanıyanları, bu vatan düşmanı adımları atmaya zorlayan hiç de öne sürdükleri gibi ulusal güvenliğimizi korumak kaygısı değildir. Yalnızca kendi bencil çıkarlarıdır. Bunlar F-16 Filoları ile Ortadoğu'da daha güçlü olacaklarını umuyorlar, devlet kasasından finanse edilecek askersel üretim ve montaj işlerine, askersel inşaat işlerine katılarak dev kârlar elde etmeyi planlıyorlar. TUSAŞ, Aselsan vb. kuruluşların denetimini ellerinde tutan generaller ile, Amerikan ve NATO üs ve havaalanlarının genişletilmesi, uçak vb. fabrikaların inşaatı işlerini üslenen Enka vb. holdingler içiçe geçiyorlar. Hepsi de Amerikan tekellerine daha sıkı bağlanıyor. Bir yanda da bunların Ortadoğu'daki vurgunlarına aracılık ve komisyonculuk yapmaya yöneliyorlar. Böylece Amerikan askersel planlarının gerçekleşmesinden nesnel çıkarları olan, ipleri Washington'un elinde, son derece asalak, gerici, gerginlik yanlısı bir zümre oluşuyor. Bu sürekli olarak ABD'den Türkiye'ye militarizm, faşizm ithal eden, karşılığında sürekli halkın alın terini, emeğini, ulusal zenginliklerini sürekli emperyalizme peşkeş çeken, dolara tapan, aşağılık, yoz bir zümredir.

"Değerli yoldaşlar,

"Günümüzde faşizm, tıpkı onun ana

dayanağı olan Amerikan emperyalizmi gibi nesnel gerçekleri kabule yanaşmayan, mantığın emrettiklerine karşı direnen, çağın gidişinin tam tersi yöndeki amaçlara ulaşmak için her çılgınlığı göze almaya hazır bir rejim demektir. Bu nedenle son derece tehlikeli, ama genel olarak zayıf ve her zaman istikrarsızlığa mahkum bir rejim demektir. Ancak süngü gücüyle ayakta durabilen bir rejim demektir.

"Türkiye'de faşizmin sosyal tabanı çok dar kalmaya mahkumdur. Çeşitli manevralarla zaman zaman etki alanını genişletmeyi başarsa bile, halk içinde sağlam bir desteği olmayacaktır. Evren-Özal ikilisinin gerek içerde, gerek dışarda atacakları her adım önünde sonunda bumeranga dönecek, dönüp kendilerini vuracaktır. Toplumsal ve politik çelişkileri daha da derinleştirecektir. İşbirlikçi oligarşi manevra yapmayı yarın daha da yıprandığı koşullarda binbir uğraşla bugünkü konumuna yükselttiği Özal ve ekibini silkip atmayı, at değiştirmeyi de deneyebilir. Ama bunalımına çözüm bulamayacaktır.

"Bu rejim zayıftır, ama kendiliğinden yıkılmaz. Militarist generaller, sivil faşist kadrolar elde ettikleri iktidar konumlarını kendiliklerinden demokrasi güçlerine teslim etmezler.

"Tüm diktatörlük karşıtı güçlerin artık bu gerçekleri görmesinin zamanı gelmiştir. Kimilerinin sandığının tersine, işbirlikçi oligarşi Özal'ın ekonomik politikasının başarısından

umut kesse bile, bu rejimden vazgeçmez, geçemez. Halk birleşip savaşıma atılmadan durumda hiçbir kalıcı değişiklik elde edilemez. (*TKP MK Genel Sekreteri H. Kutlu Yoldaşın MK 2. Plenumu'nda okuduğu Politik Çalışma Raporu* adlı kitap, Haziran 1984, s.53-59) (abç)

Kutlu'nun söylediklerini kısaca gözden geçirelim:

Faşizmin çözüldüğü savını çürüten yerel seçimler sonrası gelişmeler:

1. (Af isteyenler çok yaygın ki) Evren her ağzını açtığında af isteyenlere çatıyor!

2. Sendikal haklar kullandırılmıyor, ilerici-devrimcilere baskı sürüyor!

Rejimin karakterini daha açık ortaya koyan son gelişmeler:

1. Ordu üst yönetimi siyasal erk üzerinde her türlü denetimden uzak söz sahibidir. (Doğru değil.)

2. Ekonomik siyaset erke ortak olan Özal gurubuna bırakılmıştır. (Faşist mi?)

— Bunların uygulaması üzerinde ne parlamento, ne ANAP, hatta ne hükümetin tümünün bir söz hakkı vardır. (Yarı doğru ama faşizm anlamına gelir mi?)

— Bu çevre, Wall Street'in, IMF'nin, yerli holdinglerin buyruğu altındadır. (Faşist mi oluyor?)

— Bunların ekonomik siyaseti emekçiye karşıdır!!

3. Sivil devlet aygıtının belirleyici noktalarına MHP'li faşist kadrolar getirilmekte ve devlet baştan aşağıya faşistleştirilmektedir. (Devlet aygıtına atamalar bugün cumhurbaşkanı ve hükümetin elinde rahatça kullanabildiği olanaklardan biridir. Bunun çözülmeyi

durdurmak, yavaşlatmak, hiç olmazsa kendilerine uygun yoldan götürmek için kullanılmayacağını mı düşünüyoruz? Yine de, devlete ANAP eliyle sızan MHP'lileri bu parti içinde yürüyen kavga çerçevesinde ele almak gerekir. Ayrıca, faşistlerin devlette güçlü olmalarıyla faşist devlet ayrı kavramlardır.)

4. F-16 savaş uçakları antlaşması imzalanmış! Ordu ve sivil holdingler daha çok içiçe geçiyormuş. (Faşizm değil devlet tekelci kapitalizmi)

5. Yerli finans-kapital ABD tekellerine daha sıkı bağlanıyormuş!

6. Ve de ABD tekellerinin Ortadoğu'daki vurgunlarına aracılık ve komisyonculuk yapmaya yöneliyormuş! (Alt-emperyalistleşme)

7. Faşistler elde ettikleri iktidar konumlarını kendiliklerinden demokrasi güçlerine teslim etmezlermiş! (Bu doğru!)

Kutlu alıntının sonundaki paragrafta da faşizmi tüm yerli tekelci burjuvazinin rejimi olarak tanımlıyor. Kulakları çınlasın. Bizi böyle bir değerlendirme yapmakla suçluyorlardı.

Bu söylentiler inandırıcı mı, bunlar faşizmin kurumsallaştığını, yerleştiğini kanıtlıyor mu?

"Bugün memleketi yönetenlerin durumu nedir?" Buna biraz daha yakından bakınca, çözülmeyi yadsımak için kör olmak gerektiği ortaya çıkar.

> "ANAP içinde yuvalanmış eşek arıları, emekçinin balının başında, birbirlerini sokmaya başlamışlardır. Birbirlerini suistimalle suçlayan Ulusu, Kafaoğlu ve Özal karşılıklı, seviyesiz bir ağız dalaşı içindedir. Evren, sık sık cuntacılar arasında hiçbir sorun olmadığına ilişkin açıkla-

malar yapmak, 'arkadaşları'nın hiçbir rüşvet vb. işine bulaşmadığını öne sürmek *zorunda kalmaktadır.* Evren öte yandan Özal'a 'milletvekili maaşlarını çok artırdın' derken, Özal Evren'e, 'ya genelkurmay başkanının maaşı ne kadar' diye *sormaktadır.* Her bakanın, her generalin elinin altında, bir diğeri hakkındaki 'sır'ları içeren şantaj dosyaları hazır beklemektedir. *Politik yaşamın istikrarlı olduğu bir ülkede hiç böyle şeyler olur mu?* Her biri sömürü ve yağmadan daha çok pay, ekonomi ve devletin yönetimi üzerinde daha çok söz hakkı isteyen bu çevreler kendi aralarındaki sorunları alışılmış yöntemlerle çözebilseler, *hiç sürtüşmeler böyle açığa vurur mu?*

Bunlar, bu rezil sahneler bu zorbalık rejimi için olağandır. Ekonomik bunalım derinleşerek sürmektedir. Evren-Özal ikilisinin attıkları her yeni adım, yeni sorunlar doğurmaktadır. Halk mevcut gidişi onaylamamakta, değişim istemektedir. İşbirlikçi oligarşi halkı uzun süre oyalayacak, beklemeye sevkedecek bir politik çözüm sağlayamamıştır. Şimdi, büyük burjuvazinin sıralarında bile Özal hükümetinin bu yılın sonunu görüp görmeyeceği tartışılmaktadır." (abç)

Ha, bu satırları 1 Ağustos 1984 tarihli *Atılım*'ın "Sıradan Faşizm" adlı yazısından mı okudum? Olsun doğru söylüyorlar!

Birinci eleştiri ya da çarpıtma, ki en yaygınıdır, çözülmeyi cunta demokrasi istiyor diyormuşuz gibi ele alıp yanıtlamaya kalkmaktır.

Bu gölge boksunu yayın organlarında bize karşı yürüten örgütlerin yine en klasiğinden örnek verelim.

> "12 Eylül faşizmine *sivil elbise* giydirilmesi gerekiyor. Hem uluslararası gericilik, hem de iç gericilik bundan yarar umuyor. Bu yolla ulusal ve uluslararası düzeyde kabaran demokratik tepkileri göğüslemek mümkün. Ancak böyle bir politik 'gerek' var diye, 12 Eylül 1980'den bu yana adım adım — biraz da koşar adım — oluşturulan *faşist rejimin çözülmesi, yerini sınırlı-kısıtlı bir burjuva demokrasisine terketmesi hesaplanmıyor.*" (A. Engin, *Türkiye Postası*, 18.5.1984) (abç)

Faşizmin çözülme dinamiğini yanlış yerde arayıp, bulup(!), sonra ona göre yanıt veriyorlar. Ya baştakilerin kendileri demokrasi getirecekler, ya da demokrasi getirmek isteyenler karşısında *seyirci* kalacaklar. Ancak o zaman faşizm çözülecek.

Söylediklerimize böyle yanıt verebilmek için şaşırmış olmak gerekir. Bakın biz ne demişiz:

> "Üç icazetli parti dışında en hafif bir burjuva muhalefete bile izin verilmediği, halk sınıfları üstünde baskı, tehdit ve şantajın her biçiminin uygulandığı bir ortamda 'seçimler' yapıldı. Demokrasi sözcüğünü ağıza almanın bile en büyük utanmazlık olacağı sahte bir seçim! 'Demokrasiye dönüş'le ilgisi olmayan bir seçim!
>
> "Böyle seçimin sonuçlarının toplum açısından bir önemi olmamalıydı değil mi? İşte bu, siyaseti matematikle karıştıranların düşeceği

> hata olur. Siyasetin, onu yapanların öznel istemlerinden *bağımsız* olduğunu bu seçimlerden daha iyi gösteren örnek az bulunur. Yapılan düzmece seçimlerle Türkiye, bu seçimi düzenleyenlerin (seçime katılan üç partinin yönetimlerini de düzenleyiciler arasında düşünüyorum) öznel istemlerinden, hesaplarından bağımsız olarak *yeni bir döneme* girmiştir." (R. Yürükoğlu, *İşçinin Sesi*, "Seçimler Sonrası Türkiye", sayı:246, 21 Kasım 1983)

İkinci eleştiri, "cunta demokrasi takvimi yaptı, plana göre gidiyor, demek ki çözülme yok" diyor.

Biz ise, Türkiye Almanya, bu dünya o dünya değildir diyoruz. İnsanlığın yaşadığı koca bir faşizm deneyiminden sonra bugün faşizmin yığın desteğiyle erke el koyabilmesi son derece zorlaşmıştır. Ve de yığınlarla birlikte tabandan gelmeyen faşizm, gideceğim demek zorundadır. Mussolini, Hitler gideceğiz demediler, 1000 yıllık imparatorluk kuracağız dediler. Bugünkü dünya koşullarında, ben demokrasiye dönmeyeceğim, ben demokrasiyim diyerek gelen bir faşist diktatör var mı? Günümüz faşizmini değerlendirirken, dikkate alınması gereken önemli bir özelliktir bu.

Evren cuntası gelirken, halkın sokaklara dökülmesini, Avrupa'nın tepkisini durdurabilmek için gideceğim diyor. Ama ne zaman gidecek? Pinochet de bunu dedi. Kaç yıl geçti aradan? Brezilya? Hangi diktatörlük geliyor da ben demokrasiye döneceğim demiyor? Amacı başkaydı, kendi bildiğini okumaktı. Bugünkü ortamı istemeyeceği açıktır.

Üçüncü eleştiri, "cunta bunalımı çözseydi, faşizm çözülürdü, çözemediği için faşizm gitmez. Bu nedenle

cunta faşizmi çözemez" deyip, buradan tekrar birinci yanlıştaki görüşe bağlanıyor.

Ekonomik bunalım faşizmin acil nedeni değil, acil nedeni yaratan temel unsurdur. Acil neden siyasal bunalımdır. Faşizmi ekonomik bunalımla bağlamak büyük bir yanlıştır. İkincisi, ekonomik bunalım tam tersine bugün faşizmin çözülme zorunluluğunu dayatan ortamın tabanıdır. Sonra, faşizmi cuntanın isteyerek çözmekte olduğu gibi bir düşünce hangi gerekçeyle bize yakıştırılıyor? Son olarak, eleştiri sahiplerine göre, Türkiye'de ekonomik bunalım devrime dek süreceğine göre, *bu* faşizm de o güne dek süreceğe benziyor.

Dördüncü çarpıtmada yine çözülme ve demokratikleşme kavramları mıncıklanıyor ve çözülmenin temel hazırlayıcısı olarak yığınları görmediğimiz söyleniyor. Bunlara göre biz demokratikleşmeyi "işlevini görerek gereksizleşmiş" ya da "patlama tehlikesi yaratan" faşizmin *halkın baskısıyla* biçimsel bir değişikliğe uğratılması olarak tanımlıyormuşuz. Çözülmeyi ise, finans-kapitalin *halktan korkmadan* kendi istediği değişikliği yapması olarak tanımlıyormuşuz. Böylece, yığınların rolünü unutup, "faşizmin *kendiliğinden*(!) çözülmesi gibi hayaller kuruyormuşuz.

"Çarpıtma" dediğimize göre, bu söylenenleri nereden çıkarttıklarını bile söylemeye gerek yok.

Biz ne demişiz, ona bakalım:

> "Bu seçimlerle toplum yaşamında *yeni bir dönem* başlamıştır. Yapılanların hepsi manevradır ama yaptıran, halkın faşizme karşı gerçek öfkesidir. *Faşizm çözülme sürecine girmiştir.* Çözülmenin nasıl bir eğri izleyeceğini, yeniden geri dönüşler taşıyıp taşımayacağını, hangi

> yollardan ilerleyeceğini bugünden kestirmek güçtür. Bunu asıl olarak halkın rejime bindireceği basıncın ağırlığı ve yönü belirleyecektir. Ancak, *faşizmin geri devşirilme, çözülme dönemi başlamıştır.*" (R. Yürükoğlu, *İşçinin Sesi*, "Seçimler Sonrası Türkiye", sayı:246, 21 Kasım 1983)

Yanlış konumda duranlar için çarpıtmadan başka yol kalmıyor, belli! Değişik adlar altında siyasetle meşgul oluyorlar ama hepsi aynı güneşin altında çamaşır kurutuyorlar. İşçi sınıfına söylenecek söz: Tanı bunları, tanı da yürü olur.

3. Türkiye'de bugünün anlamı

3.1. Yeni devlet — ara dönem

Demokrasi oyununun oynanmaya başlamasıyla birlikte başlayan faşizmin çözülme süreci, beklenebilecek şiddetli geri tepmelerle karşılaşmadan kendi mantıksal akışı içinde ilerlemiş ve bir nitelik değişimine ulaşmıştır.

Devrimci güçler üzerinde eksilmeyen zorbalığa rağmen, "demokrasi oyunu"nun oynanmaya başlamasından ve genel seçimlerden yerel seçimlere varışla birlikte *artık Türkiye'deki devlet totaliter (faşist) bir devlet olarak değerlendirilmemelidir.*

Türkiye'de faşist bir devlet var mıdır, yok mudur?

Dünyada faşist devlet örgütlenişinin çok farklı biçimleri olmuştur. Faşizm uygulanışında çeşitlilik taşır, taşımaz mı? Kır at, al at, yeşil at ama, atı aslandan ayıran bir takım özellikler de olur. Devletin sınıfsal özü belirlendikten sonra, bu ayırıcı özellik *monolitikliktir.* (Çok partili bir sistem varsa ve işliyorsa, orada faşist devlet yoktur.) Bu ayrımı yaptığımız zaman herşey yerli yerine oturur. Böylelikle her türlü gerici-baskıcı rejimi faşizm

diye nitelemek yanlışından kurtuluruz. Türkiye'de Kemal döneminden beri faşizm vardı yanlışına gitmeyiz. Başkaca anlamak, kavramı oraya buraya çekiştirmek ve yozlaştırmaktır. Faşizm karşı-devrimdir, ne sınırı, ne kitabı, ne insafı olur.

Devlet faşist mi sorusunu yanıtlamaya çalışırken devleti faşist yapan özelliklerden kalkmak gerekir. Bu özellikler olduktan sonra bunların büründüğü biçimler farklı koşullarda farklı olacaktır.

Faşizmin temel özelliği işlevinden ortaya çıkar. Faşizm genel olarak emperyalizm aşamasının, özel olarak emperyalizme büyüme aşamasının karşı-devrimidir. Burjuvazi için karşı-devrim, erki çatladığı, erki elden gitmeye başladığı durumlarda gerekli olur. Böyle olduğu için, öne çıkan finans-kapital kesiminin hiç vazgeçemeyeceği bir amacı ve görevi ve bunu sağlamada yardımcı ikinci bir amacı ve görevi daha vardır.

Hiç vazgeçemeyeceği amacı ve görevi iki yönlüdür. Halkın yükselen savaşımını bastırmak, ve bunu yapabilmek için egemen sınıf içindeki çatlakları ortadan kaldırmak. Bunu devrimci durumda olağan burjuva devlet örgütlenmesiyle yapamadığı ve yapamayacağı açıktır. Onun için yığınlara şiddet uygularken, egemen sınıfı da *zorla* bir arada tutması gerekir. Dolayısıyla faşizm yalnızca yığınlara değil, burjuvaziye karşı da şiddet uygulamasıdır. Tabii bunlara uygulanan şiddetin dozu ve biçimi daha farklı olur. Bunların hepsini Türkiye'de yaşadık.

Halka *ve* burjuvaziye karşı şiddet uygulamak, burjuvazinin çelişkili yapısına rağmen yönetici sınıf olarak birlikte davranabilmesini sağlayan eski yapıyı ortadan kaldırmak demektir. Dolayısıyla faşist devletin, hangi biçimi alırsa alsın, bir belirleyici özelliği vardır. Bu da

monolitikliktir. Yapması gereken işler nedeniyle, faşizm, yargıyı da, yasamayı da yürütmenin altında, tek bir merkezi otorite altında toplamak ve olağan yasalarla bağlanmamak zorundadır.

Burjuva kesimler kendi çıkarları için siyaset arenasına girecekler, nisbeten bağımsız davranacaklar ise derhal karşımıza ikili bir durum çıkacaktır. Birincisi, monolitiklik ortadan kalkacaktır. İkincisi burjuvazi diye bir avuç insandan söz ettiğimiz için, değişik burjuva kesimler üste gelebilmek için mutlaka halk yığınlarını arkasına almaya çalışacaktır. Onun için faşizmin, monolitikliği sağlamada yardımcı olmak üzere ikinci amacı ve görevi, yığınları şu ya da bu burjuva kesimin değil, merkezi otoritenin altına döşemektir. Bu da *korporatif* devlet örgütlenmesidir. Onun için demek ki faşizm asıl olarak monolitik, sonra korporatiftir. Bu, işlevinin gerektirdiği örgütlenmedir.

Bugün Türkiye'ye baktığımız zaman, bu nasıl bir faşist devlettir ki, değişik burjuva kesimler belli sınırlar içinde — o sınırların güdüklüğü tartışma konusu yapılabilir — çıkar çatışması sürdürebiliyor. Kendi çıkarları çerçevesinde arkasına yığınların desteğini alıp o şekilde bilek güreşine çıkmaya kalkışabiliyor. Bunu yapabilme hakkı da, burjuvazi arasındaki bir anlaşma temelinde kural olarak kağıda geçirilmiş. Konseyin bir önceki dönemde tek ve mutlak varlığı ile, bugün cumhurbaşkanı olarak güç merkezlerinden biri olması arasında temel bir fark vardır. Bakılacak yer, devleti faşist yapan örgütlenmenin durup durmadığıdır. Türkiye'de faşizmin işlevi ortadan kalkmış, işlevin gerektirdiği örgütlenme ve üst yapı oluşumu da ortadan kalkmıştır.

Faşist olmayan bir rejime faşist demek, çok dikkat edelim, sol bir eğilim değildir. Tam tersine burjuvaziye parlak ama olmayan yetenekler yakıştırmak demektir,

burjuva hayranlığına çıkar. Öyle ya, bugün Türkiye'de faşizm varsa bizim burjuvalar dünün Namık Kemallerini hiç aratmayacak biçimde davranıyorlar. Vay yiğitlere!

Bugün yapılmaması gereken, iki şeyi, yeni bir faşizm tehlikesi ile faşist devletin varlığını birbirine karıştırmaktır. Şu ya da bu kurumu faşistleştirme, devlete faşist kadroları sokma gereksinimi, bunlar devletin faşist olduğunu anlatmaz. Hatta bu durum başlıbaşına faşist olmadığının kanıtıdır. Faşistler yeni yollar arıyorlar, arayacaklar. Faşizm tehlikesi gündemden kalkmıyor.

Bugün Türkiye çok ilginç özellikleri birleştiren bir *ara dönem* yaşamaktadır.

Çelişki ya da paradoks gibi gelecek ama ara dönemi belirleyen özelliklerden *birincisi*, faşist kliğin erk üzerindeki etkinliğini yitirmeye niyetli olmamasıdır. İç ve dış zorlamalarla bir "demokrasi takvimi" yapmak ve ona uymak zorunda kalmış olan cunta, bu işe başından bu yana oyun olarak yanaşmıştır. Ama oyunun her aşaması kendi kurallarını birlikte getirmiş, çoğulcu bir işleyiş olanağı yaratılmıştır. Ancak bu kez görüyoruz ki, cunta getirmek zorunda kaldığı anayasayı çiğnemeye niyetlidir.

HP ve ANAP'ta ortaya çıkan gelişmelerin, cuntanın iktidarı yitirmeye niyetli olmaması içinde bir anlamı da vardır. Bu partiler içinde sivil siyasal güçlerle cunta taraflısı güçler ayrışmakta, cunta taraflıları yönetim için yoğun kavga vermektedirler. Cunta bu partileri elinin altından kaçırmak istemiyor. Buna bir de ANAP içinde, MHP'nin cuntanın göz yummasıyla yürüttüğü operasyonu eklemeliyiz.

Faşistler demokrat olmadılar. Görüyorlar, ipler elden gidiyor. İplerin elden gitmesi kelleyi sorguya çekiyor. Yarın asarlarsa Çankaya'da, hiç hoşlarına gitmeyecek asılanların. Kendilerini sağlama almaya çalışacaklar.

Çözülme sürecini mümkün olduğu kadar yavaşlatmak, denetim altına almak için bugüne dek aralarında çelişki bulunan sivil faşist güçlerle de zemin yoklaması yapıyorlar. Tabii ki faşist bir parti yaratarak onun eliyle yığın desteğini kazanmaya uğraşacaklar. Onlar da neden iki yıl içinde bu noktaya geldiklerini gördüler.

Ara dönemde MHP tehlikesi büyüktür. Asker ve sivil faşist güçler arasında belli çıkar ve ideoloji çelişkileri varolmasına rağmen, toplumda giderek genişleyen demokratikleşme eğilimi karşısında bunların isteyerek ya da zoraki bir bağlaşıklığı olasıdır. Öyle ya da böyle MHP tehlikesi büyüktür. (Devrimci örgütlerin birbirlerine, hatta kendi üyelerine "şiddet" uygulayarak tatmin olmayı bırakıp bu alanda halka örnek olacak savaşım yolları geliştirmeyi düşünmeleri çok yerinde olacaktır.)

Ara dönemde Cumhurbaşkanı ve yeni ordu şeflerinin büyük bir ağırlığa sahip olmaları tüm bölge halkları için tehlike yaratmaktadır. Biz yalnızca Ortadoğu'dan örnekleyelim.

Evren'in şubat ayında yaptığı Riyad gezisinden sonra, Türkiye, Arap dünyasıyla daha yakın ilişkiler içine girdi. Bir miktar F-5A ve F104S savaş uçağını ve 50 pilotu temmuz başında sessizce Suudi Arabistan'a gönderdi. Bunlar Kuzey Yemen sınırında Hamiş Musayd havaalanına yerleştirildi.

Ayrıca bir paraşütçü birliği ile bir gurup subay da Suudi ordusunda komando eğitimi vermek üzere Hamiş Musayd'a gittiler.

Suudi Arabistan'la Türkiye'nin Mart 1984'te yaptıkları anlaşmaya göre acil durumlarda petrol kuyularını ve öteki kilit noktalarını korumak için Türkiye Arabistan'a uçak ve üç paraşüt tugayı gönderecek. Karşılığında ise 1.6 milyar dolara yakın petrol ve para alacak.

Limanlarından İran'a yüklü miktarlarda mal taşınması nedeniyle, Türkiye, Körfez savaşında taraf tutuyor görünmekten kaçınıyor. Ancak Suudi Arabistan'la yaptığı anlaşma Irak'ı da içine alıyor. Türkiye uçakları Kerkük-Türkiye boru hattında devriye geziyorlar ve ayrıca komando birlikleri ve helikopterler Humeyni yanlılarının boru hattında yapabilecekleri saldırıya karşı her an hazır bekliyorlar.

Bir habere göre de bazı Türk komando birlikleri halihazırda Kuzey Irak'ta üslenmiş durumda.

Arabistan topraklarına NATO üyesi Türkiye'nin asker yerleştirmesi son derece vahim bir durumdur. Ortadoğu'da çıkabilecek bir krizde bu askerlerin Batı Çevik Güçleri'nin bir bölümünü oluşturacağı bellidir.

Türkiye'nin bu adımları, yerine ve zamanına göre İran, Irak, Suriye, Kuzey Yemen, Kürı hareketi, Sovyetler Birliği'ne karşı ciddi tehlikeler taşımaktadır.

Fiili yaşamda faşist kliğin hâlâ önemli ağırlık taşıyor oluşu halkımız için de büyük tehlikeler taşımaktadır. Genişleyen legal olanaklardan yararlanırken bunu bir an olsun unutmamalı, olağan bir ortam gelmiş gibi davranmamalıyız.

Ara dönemi belirleyen özelliklerden *ikincisi,* ama döneme asıl karakterini vereni, istesin istemesin faşist cuntanın erkine ortaklar çıkması ve bu sivil siyaset güçlerinin alanının giderek genişlemesidir. Artık rejim totaliter (faşist) bir rejim olarak değil, otoriter eğilimli, anti-demokratik, siyasal anlamda gerici, saldırgan ve ulusçu bir rejim olarak değerlendirilmelidir.

Evren'in bu anayasa ile kazandığı yetkiler, De Gaulle anayasasındaki yetkilerle büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır. Ordunun devlet ve hükümet yönetimine katılımı değişik biçim almış, dolaylı yollara itilmiştir. *Totaliter devletin temeli* olan bazı özellikler ya ortadan kalkmış ya

da cuntanın tüm isteğine rağmen gerçekleştirilememiştir. Örneğin devlet yönetimine paralel tek parti, tek devlet sendikası, yığın mobilizasyonu, her türlü denetimin üstünde bir yürütme. Bunlar yoktur.

Ara dönemi belirleyen özelliklerden *üçüncüsü*, cuntanın gelişinden bu yana varlığını sürdürebilmesinin bir anlamda harcı olan görüşler, güçler ve kurumlar arasındaki birliğin parçalanmasıdır. Bu durum, iktidar blokunun parçalanmasına yardım etmiştir.

Cami bölünmüştür. Geleneksel olarak Arap dünyasıyla bağlı Türkiye din eliti bir kesimiyle cunta yönetimine entegre olmuş, bir kesimiyle bugünkü iktidar partisi içinde pazarlık ve uyuşmalar içinde gününü götürmekte. Fakat büyük bir kesimi bugünkü yönetimin Suudi Arabistan'a, Irak'a tüm gücüyle açılmasına rağmen cuntayla karşı karşıyadır. ANAP'taki kavganın bir yanını bunlar oluşturuyorlar.

Ara dönemi belirleyen *dördüncü* özellik, faşist cuntanın yarattığı işleyişler ve kurumların halkın rejime desteğini sağlamada, yeniden büyümeye başlayan çelişki ve çatışkıları durdurmadaki yetersizliğidir

Bu kurumların ve işleyişlerin sınıfta kalmasının en önemli göstergelerinden biri ve ara dönemi belirleyen özelliklerden *beşincisi*, cuntanın iktidara gelmesiyle beraber açılan siyasal buz çağında ne denli geri, ne denli yanlış, hatta bir kesimiyle ne denli gerici olursa olsun burjuva basının büyük bir işlev üslenmesi, bir anlamda parlamento görevini yürütmesidir. (Bunun karşısında bizim yapmamız gerekenlere ilerde değineceğim.)

Evren cuntası yurdumuzda halkımızın savaşımı ile yaratılan tüm siyasal işleyişlere şiddetle saldırmış ve bunları tümüyle ortadan kaldırmıştı. Ancak devlet yönetimindeki geleneklere, belki daha doğru bir deyimle,

devlet yönetimindeki hedeflere dokunmamıştır. Orta sınıf yeteneklerinin sisteme emilmesi, Evren cuntasının sürebilmesinin altında yatan önemli nedenlerden biridir. Yaşamda ilerlemek isteyen, hırslı ve yetenekli insanlar için sistemin dışında bir fırsat bırakılmamıştı.

Fakat tüm gelişmeler cuntanın başlangıçta sağladığı ve kendisine rejimin kalıcılığı açısından büyük destek veren bu özelliği ortadan kaldırmıştır. İlerlemek isteyen insanlar için kaderlerini bu rejimle bağlamak artık ne denli avantajlıdır? Bu soru her gün daha güçlü biçimde kafalara gelmektedir. Ve giderek burjuvazinin daha geniş kesimleri bu dönemin bir ara dönem olduğunu hissetmekte, almaşıklarını önümüzdeki yılları düşünerek belirlemektedirler.

Bugün yurdumuza baktığımızda en başta işçi sınıfı ve hemen onun ardından öğrencilerin yanısıra ara rejim üç alanda daha ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Birincisi, Türkiye Kürdistanı'nda yaşayan halkın büyük çoğunluğu rejime karşı en azından pasif düşmanlık yürütmektedir. İkinci alan cuntanın ilk yıllarında bir dereceye dek sağladığı din elitinin desteğinin parçalanmasıdır. Üçüncüsü, en beyazından pembesine dek tüm basın rejimin karşısındadır.

Ne denli gerekli ya da yararlı olacağı tartışmasının bugün pek bir yaptırımı yok çünkü dışımızda gelişiyor ama şunu söylemek hiç yanlış olmaz: Önümüzdeki dönemde Kürt ulusçuluğu 1980 sonrası yaşanan yılların intikamını almak istercesine şiddetle yükselecektir. Bu olgu Türkiye'nin demokratikleşmesinde büyük bir rol üstlenebileceği gibi yeniden totaliter-çıplak diktatörlüğe kaymada da kaldıraç rolü oynayabilir.

Kısaca özetlediğimiz bu koşullar altında ara rejimin bugün varlığını sürdürebilmesi, halkın siyasete karşı belli

bir soğuma taşıması ve faşizm döneminin ürküntüsünden henüz tam olarak sıyrılamamış oluşu, rejimin içine entegre olmuş baskı guruplarının hâlâ şu ya da bu derecede doyurulabilmesi, rejim karşıtı devrimci solun sistemli biçimde sahneden uzak tutulması, ve onun da bu sahneye girme yeteneğini henüz gösterememiş olması gibi nedenlere dayanmaktadır.

Görüldüğü gibi, yaşanan dönemi *ara dönem yapan,* Türkiye'nin toplumsal ve siyasal ortamıdır. Dönemin tüm özellikleri birleşerek şöyle bir durum ortaya çıkarmıştır: Devlet kurumlaşması, siyasal örgütlenme faşist biçimin dışına çıkmıştır fakat faşist klik, ordunun yeni başlarıyla akrabalık ve devletin önemli yerlerine yerleştirdiği adamları nedeniyle önemli bir *"de facto"* güç merkezi olma durumunu korumaktadır. Sonra, o günkü oy oranıyla (bugün daha da yükseldiği kesindir) yüzde 40'lık muhalefet parlamento dışındadır.

Tüm bu oluşumların içinden dönemi *ara* dönem yapan çok önemli bir gerçek daha belirmiştir ki, bugün ülkedeki hukuk düzeni ve işleyişler toplumun kendisine el uzatılamaz hak gördüğü demokrasi ve özgürlük düzeyiyle *uzlaşamaz* bir çelişki içindedir.

Türkiye'nin herkesçe bilinen ekonomik ortamında yaşayan ve en önemlisi, daha iyiye özlemi olan bir toplumda en ufak bir serbestleşme alkoliğe içki ikram etme sonucunu doğurmaktadır. Bu dönem Türkiye toplumu için uzun süre yaşanacak bir uğrak değildir. Çözülme sürüyor. Ancak bu artık, faşist değil, otoriter eğilimli gerici rejimin çözülme sürecidir.

* * *

Bu bölümün sonunda, evrimci bir yoldan ilerleyen süreçleri kesin tarihlere ayırmanın güçlüğünü ve göreceli-

ğini akılda tutarak şöyle bir belirleme yapabiliriz: 12 Eylül 1980 darbesiyle başlayan faşizm, anayasanın kabulüne dek katıksız sürmüştür. Demokrasi oyunuyla birlikte çözülme süreci başlamıştır. Bu tarihten itibaren 25 Mart 1984 yerel seçimlerine dek faşist devlet adım adım gerici, baskıcı, anti-demokratik devlete dönüşmüştür. 1984 yerel seçimlerinden sonra da sürmekte olan çözülme artık bu devletin çözülmesidir. Faşizmin çözülmeye başlamasından bu yana Türkiye, ne kadar süreceği belli olmayan (ama uzun sürmeyeceği belli) bir ara dönem yaşamaktadır.

3.2. 1982 Anayasası ve siyasal sistem

Anayasa, devletin varoluş biçiminin temel belgesidir. Bu nedenle, genel olarak büyük önemi ve anlamı vardır. En başta da, yapıldığı anda toplumda varolan sınıf güçleri mevzilenmesini, güç dengesini gösterir. Çünkü yasal yapının varoluşunu ve uygulanışını toplumdaki güç dengesi belirler.

Öte yandan, tam da bu nedenle, her yasal yapı toplumun değişen dengelerine bağlı olarak şu ya da bu yönde değiştirilerek ya da çekiştirilerek ya da üzerinden atlanarak uygulanır. Çünkü yasal yapı statik, toplum yapıları dinamiktir.

Konumuz açısından yalnızca anayasaya bakarak karar vermek yasalcı (judicial) bir tutum olur. Anayasalar tabii ki devlet işleyişini ve devletle toplum arasındaki ilişkileri tam anlamıyla yansıtmaz. Her zaman için anayasanın anlatmadığı siyasal güç merkezleri, işleyişler vb. vardır. Ancak, anayasanın ülkedeki rejimi aydınlatmada temel araçlardan biri olduğunu unutmak da son

derece yanlıştır.

Bu bölümde 4 soru sorup yanıtlamaya çalışacağız.

1. 1982 anayasası nasıl bir devlet öngörüyor?
2. 1982 anayasası ile faşizm uygulanabilir mi?
3. Faşizmin anayasası olur mu?
4. 1982 anayasası ile genişçe bir burjuva demokrasisi uygulanabilir mi?

Birinci soru, faşizmin çözülme sürecini geriye doğru izlemeye çalışırken kaçınılmaz olarak önümüze çıkan bir sorudur. Toplumun son yıllarda yaşadığı olayları düşünerek adım adım geriye gidiyoruz. Yerel seçimler önemli bir dönemeç oldu. Partilerin kurulması en önemli bir dönemeç oldu. Bir adım daha geriye, anayasanın çıkması önemli bir dönemeç oldu. İşte bu noktaya dek geri dönünce orada soruyoruz: *82 anayasası nasıl bir devleti öngörüyor?* Bu soruyu sormak çok meşru ve çok zorunludur.

O zaman soralım, 1982 anayasası faşist bir belge midir? Açık soru açık yanıt ister.

Hayır, 1982 anayasası *faşist bir belge değildir,* faşist bir devleti öngörmüyor.

Faşist "anayasa" demek, devleti faşist biçimde örgütleyen anayasa demektir. 1982 anayasası ise antidemokratik, baskıcı, gerici, yürütme yanlısı bir anayasadır.

Kimileri, "ama yasa hükmünde kararname yetkisi var" diyorlar. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu durumu anlatmak için çeşitli sol hareketler, "faşizmin kurumsallaşması", "faşizmin sistemleştirilmesi", "faşizm konsolidasyonu", "parlamenter faşizm" gibi kavramlar kullanıyorlar. Bu, kendilerinin bileceği iştir. Ancak bir de faşist devletin özelliklerini anlatsalar, hiç olmazsa kendi üyelerine yardım ederler. Olmaz değil mi? O zaman tüm

yakıştırmaların kofluğu sırıtıverir. Neyse, Türkiye'de zaman ilerledikçe tutarsız çözümlemelerin çelişkisinin ağırlaşacağını, giderek dayanılmaz olacağını söyleyelim.

Şimdi, 1982 anayasasını ve siyasal sistemini ele almadan önce, yararlı olabilecek bazı ön bilgilere bakalım.

Örneğin İngiltere'de yazılı bir anayasa yoktur ve bu bile özünde, son çözümlemede, yalnızca ülkedeki güçler dengesiyle bağlı bir yürütmeyi anlatır.

En yüksek merkezi yetkiler krallığın elinde toplanmıştır. Krallığın onayını almayan hiçbir tasarı yasallaşamaz. Dolayısıyla kraliçe en yüksek yasama katıdır. Kraliçe aynı zamanda hem en yüksek yargı organı, hem en yüksek yürütme organıdır. Kraliçenin, parlamentonun iki meclisinden de geçen yasa tasarılarını veto etme hakkı vardır.

En yüksek yürütme gücü olan kraliçe, ordunun, deniz ve hava güçlerinin ve bugün dünyada az rastlanır biçimde kilisenin başıdır. Ülkedeki tüm mahkemelere, yargıya karışma hakkı vardır. Bakanları atayabilir, parlamentoyu dağıtabilir, yeni seçim çağırabilir, yasa yapabilir, başbakanı görevinden uzaklaştırabilir.

Kraliçenin yanısıra, asillik ünvanlarını kraliçeden alan ve ülkenin üç büyük kilisesinin papazlarını da içinde barındıran Lordlar Kamarası en yüksek yargı organıdır. Her Lord mahkemelerdeki her duruşmayı istediği anda girip dinleyebilir. Yüksek mahkeme, en yüksek mahkeme olan Lordlar Kamarası'na bağlıdır. Yüksek mahkemelerin ve tüm mahkemelerin yargıçları, kraliçenin onayıyla başbakan tarafından atanır.

"Olağanüstü durum"lar için kraliçenin yetkileri daha da genişletilmiştir. Kraliçenin bu durumlarda sıkıyönetim vb. gibi uygun gördüğü her önlemi alma yetkisi vardır. Bir "iç çatışma" ya da ayaklanmayı bastırmak üzere polisi ya

da gerekli görürse orduyu çağırabilir.

Kraliçe yukarıda saydığımız yetkilerin çoğunu kullanmaz. Hatta örneğin parlamentodan geçen kararları en son 1707 yılında bozmuş, başbakanı görevinden en son 1834'de almış, 1923 ve 1935'de ise, çoğunluk partisinden başbakan atamak kuralına karşın iki kez azınlık partisinden başbakan atamıştır. Ancak bu haklar onun elindedir. Böyle bir merkeziyetçiliğe neden gerek görüldüğünü İngiliz anayasasını anlatan S.E. Finer güzel açıklıyor:

> "Kraliçenin bu yetkileri vardır ama yalnızca devrimci durumlarda kullanılmak üzere". (S.E. Finer, *Five Constitutions,* Penguin Books, s.35)

"De Gaulle anayasası" adıyla da bilinen 1958 Fransız anayasası da cumhurbaşkanına olağanüstü yetkiler tanımıştır. Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri birbirinden ayrılmıştır ve cumhurbaşkanı halk oylamasıyla 7 yıl için seçilmektedir.

Cumhurbaşkanının başbakanı seçme ve atama, bakanları atama, bakanlar konseyine başkanlık etme, meclisi dağıtma, devletin sivil ve askeri görevlilerini atama yetkisi vardır.

Cumhurbaşkanı silahlı güçlerin başı olarak ulusal güvenlik komitesine de başkanlık eder. Olağanüstü durumlarda her "önlemi" alma yetkisi vardır.

Bunların yanısıra başbakanın da parlamento karşısında yetkileri genişletilmiştir. Yasaların yapılmasında "düzenleyici işlem" denilen bir madde eklenerek, başbakana, anayasaya uygun olmadığını düşündüğü yasaları değiştirme yetkisi verilmiştir. Hükümetin olağanüstü durumlarda *yasa gücünde kararname* çıkartma yetkisi

vardır.

1958 Fransız anayasasında yürütme bu denli güçlendirilirken, parlamentonun yasama yetkileri kısılmıştır. Hükümet, güven sorunu yaptığında oya başvurmadan herhangi bir yasayı kabul edebilmektedir. Yasa yoluyla düzenlenebilecek konular sınırlanmış, parlamentonun mali konularda karar verme yetkileri daraltılmıştır.

1982 Türkiye anayasasını ele almadan önce, çok gerilere gitmeden 1961 anayasasına ve 1971 değişikliklerine de kısaca bakalım.

1961 anayasasında yasama, yürütme ve yargı yetkileri ayrı organlara verilmiş, ama yürütme gücünden pek birşey yitirmemiştir.

Yasama organı (TBMM) iki meclislidir. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu.

Yasaları yapma yetkisi parlamentonundur, onaylanması dört aşamada tamamlanmaktadır. Önce tasarı Millet Meclisi'nde hazırlanır. Sonra Cumhuriyet Senatosu'na gider. Cumhurbaşkanı onaylarsa yayınlanır. Onaylamazsa geri gönderir. Yasa kendisine yeniden geri gelirse Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açma hakkı vardır.

1961 Anayasası'nda cumhurbaşkanı kendisini seçen parlamentoya karşı *sorumlu değildir.*

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri arasına şunlar girmektedir: Cumhuriyet Senatosu'na üye seçme, TBMM'yi olağanüstü toplantıya çağırma, anlaşmaları onaylama ve yayınlama, başbakanı seçme ve atama, başbakanın seçtiği bakanları atama ve gerekli gördükçe bakanlar kuruluna başkanlık etme, başkomutanlığı temsil etme, genel kurmay başkanı, kuvvet komutanları ile tüm general ve amiralleri atama, Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etme, yasalar ve parlamento iç tüzükleri hakkında — anayasaya aykırı olduğu savıyla — Anayasa

Mahkemesi'nde iptal davası açma, özel af ilan etme ve askeri yüksek mahkemelere üye seçme.

Bunların yanısıra cumhurbaşkanının yaptığı *hiçbir işlemden* sorumlu tutulamayacağı kuralı vardır.

1961 anayasasında askersel otorite ve sivil iktidar ilişkileri "sıkıyönetim rejimi" tanımlaması içinde düzenlenmiştir. Bu tanımlama yürütmenin yasama organı karşısındaki otoritesinin daha üst düzeyde anlatımıdır. Sıkıyönetim komutanını atama, sıkıyönetim görevlerini yürütecek örgütleri kurma, askeri mahkemeleri kurma, bunların yargıç ve savcılarını atama görevi doğrudan yürütme organına verilmiştir.

1961 anayasası sivil yönetim içinde anayasal organ olarak bir Milli Güvenlik Kurulu kurmuştur. Kurul, sivil ve asker üyelerden oluşmaktadır. Asker üyeler genel kurmay başkanı ile kara, deniz, hava kuvvetleri komutanları olarak belirli ve değişmez dört kişidir. Buna karşılık sivil üyelerin sayısı değişmekte, hatta "olağanüstü" durumlarda sivil üyelerin tümü dışarıda bırakılmaktadır. Sivil üyeler Devlet Başkanı, Başbakan ve yardımcıları ile Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Ulaştırma, Çalışma bakanlıkları ve gündemle ilgili olarak başbakanın çağıracağı öteki bakanlardan oluşmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu parlamento içinde ordunun gücünü yürütmenin gücüyle birleştiren bir mekanizma görevi görmektedir.

Bu anlattıklarımızdan şu sonuç kolayca çıkıyor: 1961 anayasası gerçek anlamda demokratik olmayan bir anayasaydı.

İlk devrimci durum yılları ardından 1971'e gelindiğinde bu da yetmedi ve anayasaya, yürütme organının yetkilerini genişleten, devletin merkezileşmesini arttıran maddeler eklendi. Bu değişikliklerin bazıları şunlardır:

— Anayasa Mahkemesi, anayasa değişiklikleri hakkındaki denetlemesini biçim yönünden yapabilecek, esasa giremeyecektir. (1488 sayılı kanunla değiştirilen 147. madde)

— 1630 sayılı dernekler yasası ile "dernek kurma" hakkına sınırlamalar getirildi.

— 1402 sayılı "sıkıyönetim yasası" çıkarıldı.

— 1961 anayasasının sendikal özgürlüğü düzenleyen 46. maddesi 1488 sayılı yasa ile değiştirilip daraltıldı.

— Olağanüstü bir yargı kurma niteliğinde Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruldu. (Sonradan, halkın savaşımıyla yaşama geçirilmedi.)

— 1488 sayılı yasa, bakanlar kuruluna *yasa hükmünde kararname* çıkarma yetkisini yineledi. 1961 anayasasında da bu madde vardı. Ancak "Anayasa Mahkemesi bu kararnamelerin anayasaya uygunluğunu denetliyor"du.

1961 anayasasında "idarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz" denirken, 1971'de "idarenin her türlü işlem ve eylemine karşı yargı yolu açıktır" denildi. Ayrıca maddeye yapılan ikinci bir eklemeyle yargı denetimi daha kısıtlandı: "Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamaz."

— Yargı denetimini kısıtlayan eklemelerden bir başkası da 147. maddede yapılan değişikliktir. 1961 anayasasında "Anayasa Mahkemesi kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüklerinin anayasaya uygunluğunu denetler" denilirken 1971'de şöyle deniyor: "Anayasa Mahkemesi kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüklerinin anayasaya, anayasa değişikliklerinin de anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler."

Görülüyor ki, 1960'lardan 1982'ye hukuk adım adım merkezileştirilmiştir. Parlamentonun yetkileri daraltılmış, yürütmenin yetkileri arttırılmıştır.

1982 anayasasına geldiğimizde, konumuzu ilgilendirdiği kadarıyla burjuva devletinin örgütlenmesi şöyledir:

En yüksek yürütme organı cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı TBMM içinden, ya da meclis üye tam sayısının beşte birinin yazılı önerisiyle meclisdışından yedi yıllık bir süre için seçilmektedir. Cumhurbaşkanının yetkileri arasında önemlileri şunlardır:

Yasama ile ilgili yetkileri: TBMM'den gelen yasaları geri göndermek, gerekli durumlarda Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak. Seçimlerin yenilenmesine karar vermek. Bunların 1961 anayasasından farkı yoktur. Ancak geçici 9. madde cumhurbaşkanının yasamaya ilişkin yetkisini altı yıl için güçlendirmiştir. Şöyle:

> "GEÇİCİ MADDE 9 — İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanına gönderebilmesi, üye tam sayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir."

Yürütme ile ilgili yetkileri: Başbakanı atamak, başbakanın seçtiği bakanları atamak ve yine onun önerisiyle görevlerine son vermek, TBMM adına silahlı güçlerin başkomutanlığını temsil etmek, TBMM tatilde ya

da ara vermede iken kaçınılmaz olduğu durumlarda silahlı güçlerin kullanılmasına karar vermek, Genel Kurmay Başkanı'nı atamak, Milli Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırmak, Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek, başkanlığında toplanan bakanlar kurulu kararıyla sıkıyönetim ya da olağanüstü hal ilan etmek, başkanlığında toplanan bakanlar kurulu kararıyla yasa hükmünde kararname çıkartmak, Devlet Denetleme Kurulu'nun üyelerini ve başkanını atamak, Devlet Denetleme Kurulu'na inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak, Yüksek Öğretim Kurulu üyelerini seçmek, üniversite rektörlerini seçmek.

Yargı ile ilgili yetkileri: Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Başsavcı vekilini, askeri yargıtay üyelerini, Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının gösterecekleri adaylar arasından "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu" üyelerini seçmek.

Bu yetkileri uygularken cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler yargı denetimi dışıdır.

Bakanlar kurulu, başbakanca seçilen ve cumhurbaşkanınca atanan bakanlardan oluşur. Başbakan, bakanlar kurulunun başkanı olarak hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar kurulu bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Başbakan ayrıca bakanlarının görevlerinin anayasaya ve yasalara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemler almakla yükümlüdür. Görüldüğü gibi, 82 anayasasında başbakanın rolü de bakanlar kuruluna göre arttırılmıştır.

Yasama organı genel oyla seçilen 400 milletvekilinden kuruludur. TBMM'nin yasa yapmak, değiştirmek ve kaldırmak, bakanlar kurulunu ve bakanları denetlemek, bakanlar kuruluna belli konularda yasa hükmünde

kararname çıkarma yetkisi vermek, bütçeyi kabul etmek, para basılmasına ve savaş ilanına, silahlı güçlerin kullanımına karar vermek, uluslararası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak vb. gibi yetki ve görevleri vardır.

1982 anayasası, "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine yargı yolu açıktır" diyor. Yasama ve yürütme organları ile idare, yargı organlarının kararlarına uymak zorundadır, mahkeme kararlarını değiştiremez ve uygulanmasını geciktiremez.

1982 anayasasıyla Devlet Güvenlik Mahkemeleri yeniden kuruluyor. DGM'nin olduğu bölgede sıkıyönetim ilan edilirse, o bölgeyle sınırlı kalmak üzere DGM sıkıyönetim askeri mahkemesine dönüşüyor.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri sınırlanıyor: Anayasa Mahkemesi, 1971'de olduğu gibi, yasaların, yasa hükmünde kararnamelerin ve TBMM iç tüzüğünün anayasaya uygunluğunu denetliyor, anayasa değişikliklerini yalnızca biçim bakımından inceliyor ve denetliyor. Ancak olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan yasa hükmünde kararnamelerin biçim ve esas bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde dava açılamıyor.

TBMM görevine başladıktan sonra Milli Güvenlik Konseyi'nin tümü yaptırım gücü olmayan bir Cumhurbaşkanlığı Konseyi'ne dönüşüyor. 6 yıl sonra bu konseyin de hukuksal varlığı sona eriyor.

Milli Güvenlik Konseyi'nin cuntanın gelişiyle seçimler arasındaki yürütmesi hakkında cezai, mali ve hukuksal sorumluluk iddiası öne sürülemiyor. Bu dönem içerisinde çıkarılan yasaların, yasa hükmünde kararnamelerle, 2324 sayılı anayasa düzeni hakkındaki yasa uyarınca alınan karar ve eylemlerin anayasaya aykırılığı öne sürülemiyor.

1982 sonrası siyasi partiler

22 Nisan 1983'de yeni "Siyasi Partiler Yasası" kabul edildi. 6 Kasım 1983'de genel seçimler yapıldı. Yeni siyasal partiler yasası, sınıf amaçları gütmeyen vs. partilerin kurulmasına izin veriyordu, ama yasaya konulmuş olan 12 geçici madde, cuntanın istemediklerinin *ilk* genel seçimlere katılmasını fiilen engelledi.

Örneğin, Siyasi Partiler Yasası'nın geçici 4. maddesi şöyle diyor:

> "Milli Güvenlik Konseyi siyasi parti kurmak üzere İçişleri Bakanlığı'na verilen kuruluş bildirisinde yazılı bulunan parti kurucuları üzerinde incelemede bulunmak yetkisine sahiptir".

Milli Güvenlik Konseyi'nin bu veto yetkisinden dolayı birçok siyasal parti Yüksek Seçim Kurulu'nun ilan ettiği tarihe kadar 30 kurucusunu (eski yasada 15 kişiydi) tamamlayamadı. Böylece hangi partilerin ilk genel seçimlere katılabileceği pratik olarak Milli Güvenlik Konseyi tarafından belirlendi.

Bununla da kalınmadı. Milletvekili Seçim Yasası'nda geçici 3. maddeyle, yapılacak *ilk* seçimler için Milli Güvenlik Konseyi'ne milletvekili adayları üzerinde de veto hakkı tanındı. Böylece ilk genel seçimlerde yalnızca seçime katılacak partilerin Milli Güvenlik Konseyi'nce belirlenmesiyle kalınmadı, milletvekili adayları da MGK'ca belirlendi.

Buraya dek, ilk genel seçimleri ilgilendiren "olağanüstülük". Şimdi bundan sonraki seçimleri de, dolayısıyla

siyasi partiler yaşamının ilerleyeceği olası çizgiyi ilgilendiren bazı maddelere bakalım.

Yeni Siyasal Partiler Yasası'nın 22. maddesi şöyle diyor:

> "En az yirmi milletvekiline sahip siyasi partiler, TBMM'de gurup kurabilirler."

Bu sayı eskiden bunun yarısıydı.

Madde 105 şöyle diyor:

> "MADDE 105. — Kuruldukları tarihten itibaren aralıksız iki dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerine katılmayan siyasi partiye, ikinci genel seçimin yapıldığı tarihten itibaren bir ay içinde Cumhuriyet Başsavcılığınca kapanma kararı alması için yazılı tebligatta bulunulur. Bu yazının tebliğinden itibaren üç ay içinde kapanma kararı alınmadığı takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığınca açılacak dava üzerine Anayasa Mahkemesinin kararıyla o siyasi parti kapatılır."

Bu madde, seçimlere katılmayla ilgili 36. maddeyle birlikte ele alındığında daha çok anlam kazanıyor. 36. madde şöyle diyor:

> "MADDE 36. — Siyasi partilerin seçimlere katılabilmesi için illerin en az yarısında teşkilat kurmuş ve büyük kongresini yapmış olması veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde gurubu bulunması şarttır.
>
> "Bir ilde teşkilatlanma, merkez ilçesi dahil

> o ilin ilçelerinin en az üçte birinde teşkilat kurmayı gerektirir."

Böylece, illerin yarısında örgüt kuramamaktan dolayı üst üste iki seçime katılamayan partiler kapatılıyor.

Sonra, illerin yarısında örgütlenmek de yetmiyor. Milletvekili seçim yasası 12. ve 13. maddeleri birarada şunu getiriyor: Seçimlere katılmak üzere illerin en az yarısında örgütlü siyasal partilerin, katıldıkları her seçim bölgesinin çıkaracağı milletvekili sayısının iki katı aday göstermeleri gerekiyor. İller toplamının en az yarısında bu şekilde aday gösteremeyen siyasal partiler, *tüm* seçim bölgelerinde seçime katılma hakkını yitiriyorlar.

Görüldüğü gibi, yeni yasalarda küçük partilere yaşama ve gelişme hakkı tanınmamıştır. Az sayıda, güçlü burjuva partileri amaçlanmıştır.

Genel sonuç

Tüm dünyada görülen odur ki, burjuva devletinin bürokratik, merkeziyetçi yapısı hem ekonomik ilerlemeye, hem kapitalizmin bunalımının derinleşmesine, emperyalizmin giderek daha gericileşmesine denk düşer biçimde giderek merkezileşmektedir. Bu tüm dünyada gözlenen bir eğilimdir. Güçlü ekonomilere sahip, bunalımları daha az ciddi olan emperyalist-kapitalist ülkelerde bu merkezileşme, burjuva demokrasisi ile şimdilik yanyana yürüyebilir. Oysa Türkiye gibi, ekonomik bunalımların ve onun üstünde yükselen toplumsal-siyasal bunalımların derin olduğu ülkelerde burjuva demokrasisi bile merkeziyetçilik isteyen yapıya ayak bağı oluyor.

Türkiye'de finans-kapitalin ekonomik ve siyasal

manevra alanı dardır ve gelişmesi emperyalistleşmesi ile bağlıdır. Bu oldukça uzak bir olasılıktır. Öte yanda, sermaye yoğunlaşıyor, merkezileşiyor, devlet tekelci kapitalizmi hızla genişliyor. Ülke çok yönlü bunalımlarla çalkalanıyor. Toplumdaki bunalım devlete de yansıyor. Burjuvazi sık sık yönetemez duruma geliyor. Uzun süreli koalisyon hükümetleri, azınlık hükümetleri, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sonuç alınamaması hep bunun göstergeleridir. Bu durum burjuva devletinin bürokratik merkeziyetçi yapısını olanakları geniş ülkelerden hatta daha da güçlendirmeyi gerektiriyor. 1961'den bu yana yapılanların anlamı budur.

Liberal 1961 anayasası bile Türkiye'de kapitalizmin istediği düzeyde merkeziliğe ayak bağı olmuştur. 1971'deki anayasa değişiklikleri ve 1982 anayasası bunu kanıtlıyor. Türkiye bugün öyle bir gelişme aşamasına varmıştır ki gerçek anlamda siyasal özgür yaşam, ancak *devrimle kazanılabilecek bir demokrasi* sorunu olmuştur.

Ancak öte yanda, devrimci hareketteki yaygın "inanç"ın tersine, 1982 anayasası faşist bir anayasa değildir. Bir sürü anti-demokratik yasayla desteklenen, özellikle geçici maddeleri ve çeşitli yerleri anti-demokratik ve gerici içerik taşıyan, cumhurbaşkanı ve başbakanın yasama karşısında yetkilerini arttırmış gerici, anti-demokratik, baskıcı bir anayasadır. Bunlar bir devlet örgütlenmesini faşist yapmaz.

1982 anayasası, ne denli gerici bir anayasa olursa olsun, karşılıklı olarak yetkileri sınırlanmış bir devlet yaratan belgedir. Bugün ülkede faşizmin varlığını kanıtlayabilmek için çok kişi anayasanın geçici maddelerini öne sürüyor. Geçici maddelerin, özellikle de 9. maddenin altı yıl için yürütmenin yetkilerini arttırdığı doğrudur. Fakat yine de bu maddeye göre, cumhurbaş-

kanının çevirdiği bir yasayı meclis dörtte üç çoğunlukla geri gönderirse bu kez kabul etmek zorundadır. Bu yürütmenin mutlakiyeti değildir.

Doğal olarak 82 anayasasını, İngiliz, Fransız anayasalarıyla hiçbir şekilde aynı ya da yakın düzeylerde ele almıyoruz. 82 anayasası, İngiliz, Fransız anayasası değil, karşı-devrimin ardından, böyle kalkıp-oturmuş bir toplumda gelmiş anayasadır. Baskıcı ve anti-demokratiktir. Kişisel hak ve özgürlüklere saldırı olanakları çok geniştir, yargı bağımsızlığı zedelidir, yasamaya saldırı vardır. Derneklere ve sendikalara getirilen siyasetle uğraşma yasağı kapitalist toplumda işlemeyecek kof bir gerici çabadır. Bunların tümü halkı siyaset dışına sürmek için yöntemlerdir, hepsi gerici ve anti-demokratik önlemlerdir.

1982 anayasası, parlamenter ve başkanlık sistemlerinin çeşitli özelliklerini, bir de karşı-devrim döneminin egemen sınıf açısından endişeleri ve değer yargılarıyla birleştirmiş *hibrid* bir anayasadır.

Her anayasa olağan dönemler için bir kurumlaşma ve işleyiş önerir ki "anayasa neyi öngörüyor?" sorusunu bu öneri yanıtlar. Yine *her* anayasa bir de olağanüstü dönemler için bazı "olağanüstü devlet" işleyişleri önerir. Günümüzde tüm kapitalist ülkelerde, olağan dönem işleyişleri içine olağanüstü merkezi işleyişler sızdırma eğilimi güçlenmektedir. 1982 anayasası ülke koşulları nedeniyle işte bu yönde hem de önlerde giden bir anayasadır. Genel oy, parti sistemi, hükümetlerin seçilmiş parlamentoya sorumluluğu, güçler ayrımı gibi özellikler olağan burjuva demokrasisini anlatmaktadır.

Öte yandan, bireysel özgürlükler, siyasal örgütlenme, kişinin siyasal hakları iyice kuşa çevrilmiştir ve olduğu kadarıyla da kesin ve güvenilir garantileri yoktur. Ayrıca

Devlet Güvenlik Mahkemeleri gibi olağanüstü devlet mekanizmaları da anayasada yer almıştır.

1982 anayasası, ara dönemin ara (interim) yapısını yansıtmaktadır.

Bundan sonra ikinci soruyu soralım: *1982 anayasası ile faşizm uygulanabilir mi?*

Çeşitli yollardan uygulanabilir. Örneğin, anayasaya göre, savaş gibi, iç savaş gibi, ya da devletin güvenliğini ve varlığını tehlikeye atan vahim durumlar gibi olağanüstü hallerde, cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan bakanlar kurulu olağanüstü hal ya da sıkıyönetim ilan edebilir ve bu süre içinde yasa hükmünde kararname ile devleti yönetebilir. Bundan yararlanılabilir ve bu durum süregenleştirilerek faşist bir rejim kurulabilir.

Sonra, anayasanın olağan maddelerindeki bazı gerici "açıklar" süregen ve herşeyi belirleyen uygulama durumuna getirilebilir. Örneğin yasa hükmünde kararname yetkisi genel uygulama yapılarak yasama yürütmenin altına sokulabilir. Bunların yapılabilmesi için tabii, parlamentonun, ya faşist bir partinin çoğunluğu alması, ya dışarıdan tehditlere boyun eğmesi yoluyla, faşistlerin tüm isteklerini yerine getiren bir organ olması gerekir.

Hatta, anayasanın öngördüğü devlet örgütlenmesini, işleyişleri de göstermelik olarak kullanabilirler. Örneğin, parti kurma özgürlüğü var ama çeşitli yöntemlerle bunu yaptırtmazlar.

Evet, pek çok ülkede yapıldığı gibi Türkiye'de de 82 anayasası faşizm için böyle kullanılabilir. Biz de o zaman şöyle deriz: Anayasanın öngördüğü devleti "kılıfına uydurarak" kaldırıp attılar ve faşist bir devlet kurdular. Anayasa yine faşist olmaz. İşte Weimar anayasasının başına gelenler onun da başına gelmiş olur.

1982 anayasası devletin faşist olmayan bir örgütlenme biçimini gösteriyor. Parlamento, yürütme, yargı, genel oylu seçim, parti sistemi, vb. Bunun yanında da olağanüstü hallerde anayasa bir yana konulabilir diyor. Buna dayanılarak faşizm yürütülürse, sözcük anlamında biçimsel olarak anayasanın içindedir hâlâ, çünkü maddesi konmuş fakat anayasa tüm olağan erk kurumlarıyla birlikte rafa kaldırılmıştır. Bu gerçeği görmezden gelirsek o zaman faşizme güzel bir buketi elimizle hediye etmiş oluruz. Böyle bir rejime bu maddeyi koydukları için "anayasal rejim" demek durumuna düşeriz.

Üçüncü soru: *Faşizmin anayasası olur mu?* Tarihsel örneklerinde olmamış deyip noktayı koymayalım, biraz daha geniş bakalım.

Her devlet, en azından bazı temel kurallar çerçevesinde çalışır anlamında, bir anayasa sahibidir. Kavramın bu anlamı içinde, anayasanın düşünülebilecek tek alternatifi kaos olur. Bu anlamda, hatta tek kural diktatörün dediği bile olsa, işte buna anayasa denilebilir. Ancak bu çerçevede, kavram tüm anlamını yitirir.

Siyasal toplumun herkesin uyacağı yasalarla yürütüleceği ve en yüksek yasanın da doğal hukukda olduğu fikri, antik çağın Yunan kent-devletlerinden bu yana Batı uygarlığının siyasal teori ve hukukunda temel olmuştur: Aristo'dan Çiçero'ya, ortaçağın Thomas Aquinas'ından modern anayasa anlayışının kurucularından John Locke ve Thomas Hobbes'a, Rousseau'ya kadar yöneticilerin, yönetilenlerin rızasıyla yönetmeleri ve kişinin haklarına el uzatılamayacağı fikri.

Anayasa kavramının bu anlaşılabilecek tek çerçevesi içinde *"anayasal hükümet"*, hangi çeşit kural olursa olsun kural sahibi hükümetten daha fazla şeyler anlatır.

Anayasal hükümet kavramı, hükümet etmenin demokratik, sınırları belirli ve hukuksal oluşunu anlatır.

Anayasa kavramı içine girebilecek çeşitten anayasalar da ikiye ayrılır: *Normatif* anayasa (toplum yaşamında kesinkes uyulan) ve *nominal* anayasa (devletin siyasal gerçeklerini yansıtmayan anayasa, ki bizce Sovyet anayasası da bu çeşittendir.)

Anayasanın nominal olduğu yerde, iktidarın gerçekte nasıl işlediğinin ilkelerini gösteren belgeyi başka bir yerde, Sovyet örneğinde parti tüzüğünde buluruz.

Dolayısıyla her devletin bir anayasası vardır. Ancak bazılarında bu, anayasanın tarihsel-toplumsal anlamına uygun anayasadır, bazılarında da anayasa adlı geçersiz kağıdın arkasında başka yerlerde gizli bir gerçek kurallar bütünü anlamında "anayasa"dır.

Anayasadan değil de, gerçekte varolan devlet sisteminden söz edersek şöyle bir durum çok sık görülmektedir: Anayasa, devlet örgütlenmesinde parlamenter ya da başkanlık sistemini öngörmekte fakat gerçekte varolan diktatörlük olmaktadır. Pek çok Latin Amerika ve Afrika ülkesinde durum böyledir.

Buraya dek söylenenler ışığında birşey açıkça ortaya çıkıyor ki, bir anayasa sahibi olmak, yönetimi "anayasal yönetim" yapmaya yetmez. *Anayasal hükümet* olabilmek için şu özellikler zorunludur:

a. *Belirlenmiş uygulama ilkesi:* Temel işleyişlerde keyfi değişiklikler olmaması. Bugün yasal olanın yarın yasa dışı sayılmaması. Siyasal yaşamın uyacağı kurallar ve işleyişlerin herkesin bilebileceği gibi belirlenmişliği.

b. *Hesap sorulabilirlik ilkesi:* Yönetenlerin düzenli aralarla yönetilenlere hesap vermesi. Seçimler, geri çağırma, referendum vb. gibi çok çeşitli yolları ola-

bilir. En önemli göstergesi, halk oyuna bağlı olmaktır.

c. *Temsiliyet ilkesi:* Yöneticilerin, kendilerini seçenlerin temsilcisi olarak davranması.

d. *Güçler ayrımı ilkesi:* Yasama, yürütme, yargı arasında ve merkezi ve yerel otorite arasında sınırları belli yetki bölüşümü.

e. *Açıklık ve açıklama ilkesi:* Devlet ve hükümet işlerinde açıklık.

Bu ilkelere dikkatli bakınca ortaya çıkıyor ki, anayasallık ile demokrasi aynı şeyler değildir ama aralarında hem tarihsel, hem pratik kopmaz bağlar vardır. Anayasallık, günümüzde demokrasinin olmazsa olmaz önkoşuludur. Tarihsel olarak da hazırlayıcısı olmuştur.

Faşizmin anayasası olur mu diye sorulduğunda, bu çerçeve içinde, faşizmin anayasası olmaz, *"anayasal faşizm"* diye birşey olamaz. Faşizm karşı-devrimdir. Anayasa ise, şu ya da bu derecede yürütmeyi engelleyen belgedir. Ne denli yürütme yanlısı olursa olsun.

Anayasa konusunu burjuvazinin tüm evrimiyle, tarihsel bir eğilim olarak gericileşmesiyle birlikte düşünmediğimiz zaman anayasa tartışması gereksiz bir tartışmadır. Anayasayı o çerçevede düşünmek ise faşizm kalktı dediğimiz andan başlayarak, neleri tartışmak ve yapmak zorunda kalacağımızı anlamada önemli olacaktır.

Gerçekten anayasaya iki türlü bakabiliriz. Basit bir kağıt parçası, bir aldatmaca belgesi olarak bakabiliriz ya da bir tarihsel tavizin aldığı biçim olarak bakabiliriz. "Neden böyle bir anayasa" sorusu, bugün Türkiye'de *neden* faşizm yoktur sorusunu da bize anlatır. Çünkü burjuvazinin kendisini, kendi arasındaki çelişkilere rağmen tek bir sınıf egemenliği olarak nasıl örgütleyeceği

sorusunun yanıtı burada yatıyor.

Bu çağda en demokratik ülkelerin bile anayasalarında karşı-devrimi "meşru" kılan maddeler var. Bu faşizmin "anayasal" olabileceğini göstermiyor. Tam tersine, burjuvazinin genel olarak gericileştiğini ve anayasallık yeteneğini giderek yitirdiğini gösteriyor.

Son soru: *1982 anayasası ile genişçe bir burjuva demokrasisi uygulanabilir mi?*

Genel olarak temsili hükümet, seçimler ve demokrasi eş anlamda kullanılır ve genel oy hakkının kullanıldığı rekabetçi seçimler çok yönüyle siyasal demokrasinin tanımlayıcı karakteristiğidir. Bu dar anlamda evet uygulanabilir. Ancak bunun bir adım ötesine, kişinin el uzatılmaz hak ve özgürlüklerine, yargı ve yasamanın yürütme sataşmasından kurtarılmasına, sendikaların ve derneklerin doğal işlevi olan siyasetle ilgilenmelerine, serbestçe örgütlenme hakkına vb., vb., vb. ilerlemeye başladık mı görülür ki bu anayasa ile geniş bir demokrasi değil, genişçe bir burjuva demokrasisi bile uygulanamaz.

Ara dönemin temel kavgası da bunları elde etme kavgasıdır.

* * *

Konuyu kapatmadan önce, faşizmin çözülüşü ve anayasa konularında daha önce söylediklerimiz arasındaki iki yanlışı düzeltmeliyiz: 1. Anayasa oylaması sırasında anayasayı faşist olarak değerlendirdik. 2. Çözülme sürecini 6 Kasım 1983 seçimleri ile başlattık.

Anayasaya faşist derken asıl olarak metne değil, Türkiye'nin ortamına baktık. Anayasa faşist bir işleyişin üzerine geliyordu ve ne olacağı belli değildi.

Yine de yanlış oldu. Çünkü, evet rejim faşistti ama anayasa faşist değildi. Günlük görevler içinde, sorulması

gereken soruları sormadık. Tüm devrimci hareket olarak edindiğimiz alışkanlığı sürdürdük: "Kahrolsun faşizm!"

Yanılmıyorsam daha 1982 yılında olanaklar ve tehlikeler artıyor diye bağırmaya başladık. Artan olanak neydi? Neyi görmüştük? 83 yazında menşevikler, "faşizm geldi" dediler. Yazılarımızda şu fikir çok sık işlendi: Herkes gider Mersin'e, menşevikler gider tersine. Ardından Kasım 83 seçimleri geldi. Yazılarımızda olanaklara vurgu arttı. Neden? Yaşamın dönüşlerini zamanında izlemeye çalışan bir hareketiz. Bazı keskin dönüşleri aynı keskinlikle anında söyleyememişiz, bazı noktalarda yanlış yapmışız ama, bakmışız, görmüşüz ve bu mantık doğrultusunda karar almışız. Şimdi gelişmeleri yeniden gözden geçirip dönemeçleri daha net tartıyoruz ve görüşümüzü geliştiriyoruz. Örgüt bunu yapmazsa geri kalır. Anayasaya faşist dedik. O yanlışa bağlı kalmak, işte bu büyük ve vahim yanlış olur.

Bu yanlışın ardından kendini *ilk* ve *tek* toparlayan *İşçinin Sesi* oldu. Toplumdaki değişmeyi yakaladı ve söyledi: "Çözülme".

Fakat bu kez de çözülmeyi 6 Kasım seçimleriyle başlıyor gibi ele alıp işledik. Belki bu hataya da düşülmeyebilirdi.

Ancak şunu söylemeliyim ki, bu çeşit hatalar gelişmenin doğal sayılacak hataları arasındadır. Yaşamı ters yorumlama çeşidinden hatalar değildir. Yapılan yanlış, toplum yaşamının gittiği doğrultunun tersini göstermek değil, yine gittiği doğrultuda ama biraz daha geri bir noktada durmak oldu.

Sonra, yanlışlarımızı değerlendirirken dikkate alınması gereken güçlü "hafifletici nedenler" de vardır.

Bir kez faşizmin çözülme süreci Marksizmin üzerinde yeterince durduğu bir konu değildir. Doğru dürüst birşey

yazılmamıştır. Dolayısıyla, teorik açıdan, gide gele aşındırılmamış yeni bir yoldur.

İkincisi, toplumsal olguların anlamını, olguların örnekleri, kanıtları, sonuçları yeterince birikmeden ilk yaşanan olayla birlikte anında ve tüm derinliğiyle kavrayabilmek gerçekten zordur. Çoğu zaman da olanaksızdır. Marksizmin tarihinden buna sayısız örnek verilebilir.

Bu nedenle, çözülme üzerine teorik anlayışımızın olgunlaşıp bütünleşmesi yaşamı geriden izledi. 7-8 aylık bir olguları biriktirme dönemi gerekti.

Olgular belli bir birikime ulaştığında değerlendirebilmek kolay oluyor. Bugün geriye baktığımız ve süreçlere toplumun ağırlıkla algılayabileceği bazı tarihlerle dönüm noktaları koymak istediğimiz zaman, 6 Kasım'ın böyle bir dönüm noktası olduğu ama sürecin başı olarak koyulacak bir dönüm noktası olmadığı ortaya çıkıyor. Bugün bir tarih belirlemek gerekirse, daha öncesi ve daha sonrası da olduğunu unutmadan faşizmin çözülme süreci, demokrasi oyunu ile başlamıştır diyoruz.

Peki, şimdi bu yanlışlar karşısında ne yapacağız? Eski söylediklerimizle tutarlı kalmaya mı çalışacağız, yoksa bugünkü verisel ve düşüncesel birikim altında doğru dediğimizi mi savunacağız?

Tabii ki doğruyu seçeceğiz! Yoksa eskisiyle tutarlı ama bu kez yanlışta tutarlı oluruz.

Devrime ve sonrasına giden yolumuz boyunca yanlışlar olacak. İki şey çok önemli:

1. Yanlışlar büyük ve vahim sonuçlar doğuran çeşitten olmamalı.

2. Yanlışlar o örgütün kendi dinamiği içinde düzeltilebilmeli.

Faşizmin Türkiye'deki evrimi konusundaki tutumu-

muz kendimize olan güvenimizin de göstergesidir. Yanlışımızı ortaya koyarız, düşmanın ne diyeceğinden korkmayız ve düzeltiriz.

3.3. Çözülme yavaş mı ilerliyor?

Rejime karşı direnişin yaygınlaşacağını gösteren çok sayıda ipucu vardır. Kısa zaman içinde işçilerden ve özellikle öğrencilerden çıkışlar beklemek yanlış olmaz. Ancak büyük olasılıkla rejim bu çıkışları şimdilik sınırlandırıp denetim altına alabilecektir. Bunun nedeni daha genel bir sorunun yanıtları içindedir.

1982 anayasasının kabulü ile başlayan, 1983 genel seçimleriyle ve 1984 yerel seçimleriyle yeni aşamalara yükselen çözülme süreci neden yavaş ilerliyor? Ya da, yavaş mı ilerliyor?

Kaynağı meşru olmayan halk düşmanı bir rejime karşı çıkışlar birdenbire patlamalara, dev gösterilere, karşı-devrimci şiddeti ödetmeye büyümediğine göre yavaş ilerliyor denilebilir. Yalnızca bu çerçevede bakıldığında böyle denebilir ve bunun nedenleri belirlenebilir.

Yavaşlık-hızlılık konusuna vereceğimiz yanıt nasıl olursa olsun, çözülmenin en azından devrimci gönlün isteğince hızlı ilerlemeyişinin, dahası yıkılma yerine çözülmenin yer alışının hiç olmazsa başta gelen nedenlerini belirleyebilmek büyük önem taşıyor. Bu nedenleri özümseyerek, a) neleri değiştirmek zorunda olduğumuzu, b) önümüzdeki dönemden nasıl yararlanmak gerektiğini iyi anlarız.

Faşizmin yıkılma yerine çözülme sürecine tanık olmamızın ve bu sürecin özleyerek beklediğimiz tempoda ilerlememesinin bizce *birinci nedeni*, devrimci cephede

halkın yaslanabileceği anlamlı güce sahip bir örgütlenmenin olmayışıdır.

12 Eylül öncesinde de vahim ideoloji ve örgütlenme zaafları taşıyan devrimci hareket, örgütlerin yöneticilerinin bir bölümünün faşizmle yok edilmesi, bir bölümünün hapishanelere düşmesi, geri kalanların da büyük bölümünün Avrupa'ya çıkmasıyla ve bu durumun gericilik dönemi koşullarıyla birleşmesiyle çok tehlikeli bir yere gelmiştir. Örgütlerin çoğunluğu Türkiye gerçeğinden kopmuş, en ileri kadrolarında bile siyasetten soğumanın salgın olduğu bir durumdadır.

Bu koşulların kıskacından kurtulamayan ve daha bilimsel dünya görüşüne varamayan "parti", "örgüt", ya da "hareket"lerin büyük çoğunluğu, İspanya'da Franko'nun son yıllarında çok kullanılan bir deyimle *"taksi partileri"* (o denli ufak ki tüm üyeleri bir otomobile sığar anlamında) olmuşlardır, oluyorlar, olacaklardır.

Oysa Türkiye işçi ve emekçilerinin büyük bir azınlığı devrimci görüşlere gönül vermiştir. Bu yığın kendi başınadır. Bu yığın kendi kendine, karanlıkta el yordamıyla rejime karşı birşeyler yapmaya uğraşıyor. Ve ne yapılıyorsa yine onlar yapıyor. Çözülmenin altında yatan, *zorlayıcı motor* onlardır.

Bir parti, halkın sempatisini kazanırsa güçlüdür. Ancak biz şunu da iyi biliyoruz ki, halkın sempatisini de ancak güçlü örgütler kazanabilir.

İkinci neden, halkı kavrayan bir devrimci örgütün yokluğu koşullarında rejime muhalefet şampiyonluğuna yine liberallerin konmuş olmasıdır. SODEP bilinçli bir tutumla baştan bu yana cuntayla karşı karşıya gelmemeye çalıştı. Yeni kurulmakta olan parti ile birlikte, ikisi de hem bir yanıyla "demokrasiye dönüşü", hem bu demokrasinin halkın gerçek çıkarını gözeten bir düzeye varmamasını

hedefliyor. Bunlar, yakından tanıdıklarımız, yeni tasmalarla eski köpeklerdir.

Böyle olunca, çözülme süreci de şimdilik burjuvazi içinde pazarlıklar yoluyla ilerliyor. Arkada halkın biriken öfkesi olmasa, bu kadarının bile olmayacağı açıktır.

Üçüncü neden, Türkiye üst yapı değer ve kurumlarının tarih içinde kazandığı özelliklerdir. Hele emekçi yığınlara sınıf bilincini sistemli, ardıcıl ve yeterince geniş yayan bir partinin olmadığı koşullarda geleneksel özellikler, giderek önemleri azalsa da yine küçümsenemez bir etkiye sahiptir.

Bunlar arasında özellikle din sisteminin ve kurumlarının faşizm karşısındaki konumu, Avrupa'da ve Latin Amerika'da kilisenin faşizme karşı savaşta oynadığı önemli rolden çok farklıdır, çok geridir.

Bu koşullar altında, faşist cunta kendini, doğan yeni ortamlara, oluşan yeni güç dengelerine uydurabilmiştir. Birkaç kez işaret ettiğimiz, *"Olağan* (Türkiye'de olabileceği denli olağan!) *burjuva demokrasisine yavaş geçiş"* planını yürütebilmiştir.

Cuntanın bu planında *emperyalizmin genel taktiği* de kendisini dışa vurmaktadır. Bu taktiği anlamak hem ülkenin geçmekte olduğu aşamayı, hem yapılması gerekenleri anlamak açısından canalıcı önem taşımaktadır.

Bugün dünyada karşı-devrimlerin iflası dalgasından söz edebiliriz. Özellikle orta gelişmiş ülkelerde aşağı yukarı yüz yıldır karşı-devrim ve demokratikleşme birbiri ardına dalgalar halinde gidip geliyor. 1970'lerin sonu, 1980'lerin başında bu ülkelerin bazılarına peşpeşe gelen karşı-devrimler hiçbir sorunu çözemedi. Ekonomik bunalımı atlatamadı. Siyasal iflası, yönetemezliği ortadan kaldırmaya faşist diktatörlükler de yetmedi. Şimdi karşı-devrimler peşpeşe iflas ediyor.

En önemlilerine kısaca bakalım:

Arjantin'de cuntanın gidişinin ardından gelenlerin tutumu kısa sürede açığa çıktı. Orduyla bir uzlaşmadır gidiyor. Örneğin, insan hakları guruplarının hazırladığı suçlular listesinde yer alan 7 general, Alfonsin tarafından terfi ettirildi. Hükümete askersel danışmanlar alındı. Ekonomik siyasette dişe dokunur hiçbir değişiklik getirilmedi. Yeni hükümetin orduya tutumu, bu ülkenin nasıl bir süreçten geçtiğini iyi gösteriyor.

Cunta döneminde ortadan kaybolan insanların ne olduklarını ortaya çıkarmak için Alfonsin tarafından 16 kişilik "ulusal komisyon" atandı. Oysa, ülkenin tüm demokratları araştırmanın doğrudan parlamento tarafından yürütülmesini istiyorlardı. Doğal olarak bu atama komisyon zaman öldürmektedir.

Sonra, işkence ve cinayetle suçlanan kişilerin davaları sivil mahkemelerden alınarak askeri mahkemelere verildi. Suçlu, savcı, yargıç hepsi aynı, kim kimi yargılayacak?

Evet, Arjantin'de demokrasiye doğru adımlar atıldı, ama bu adımlar ancak *faşizme göre* ileri adımlardır ve faşist cuntanın koyduğu sınırların henüz dışına çıkmamıştır. Menşeviklerimiz, Arjantin için "demokrasiye dönüldü" derken, bugün Türkiye'de hangi mantıkla çözülmeyi reddediyorlar anlaması zordur. Herhalde, Evren cuntasına daha yeni faşist diyebildikleri içindir. Tadını çıkarıyorlar!

Brezilya'da askersel diktatörlüğün desteklediği Sosyal Demokrat Parti ile muhalefet partisi Brezilya Demokratik Hareket Partisi, Eylül 1984'de uzun bir aradan sonra ilk kez kongre yaptılar. Bu kongrelerde, Ocak 1985'de, 20 yıllık askersel diktatörlükten sonra ülkenin ilk sivil cumhurbaşkanını seçecek seçmenler kuruluna adaylarını seçtiler.

Her iki kongre de, ordu tarafından dikkatle denetlenen *"demokrasiye yavaş dönüş"* sürecinde, uzun süredir beklenen bir adımdı. 1964 darbesiyle başa gelen generallerden şimdiye dek beşi cumhurbaşkanlığı yaptı. Bunlardan son ikisi, siyasal tutuklulara af, sansürün kısmen kaldırılması, muhalefet partilerinin hükümete daha fazla katılımı gibi azar azar siyasal serbestlikler uyguladılar. Kongrelerin sonuçları, yalnızca askersel denetimin kalkmasını değil, muhalefet partisinin yönetimini de getirebilir.

Brezilya'da işsizlik oranı yüzde 40 ve yıllık enflasyon oranı yüzde 218'dir.

Cuntanın partisi olan Sosyal Demokrat Partisi'nin cumhurbaşkanı adayı, Sao Paulo eyaletinin eski valisi Paulo Selim Maluf oldu. Cumhurbaşkanı Joa Figueiredo ise eski İçişleri Bakanı Mario David Andreazza'yı istiyordu. Figueiredo, partisinin adayını desteklemeyi kabul etti ama başını cumhurbaşkanı yardımcısı Aurelino Chaves'in çektiği 60 kişilik bir gurup, kurulacak hükümette karar alma yetkisine sahip bir görev karşılığında muhalefet adayı Neves'i desteklemeye karar verdi. Bir gurup eski İçişleri Bakanı Andreazza taraftarı da aynı yolu izleyeceklerini belirtti. Neves kendi deyimiyle Brezilya'nın "20 yıllık güneş tutulması"ndan sonra siyasal yeniden doğuşuna öncülük edeceğe benziyor.

İki adaydan büyük olasılıkla Neves demokrasiye dönüşü hızlandıracaktır. Fakat her iki adayın da Brezilya'yı, Figueiredo'nun siyasetinden çok uzağa götürebileceği beklenemez. Brezilya'da siyasal yaşam çünkü şimdilik askersel cuntanın dayattığı sınırlar içinde ilerliyor.

Uruguay'da da *"demokrasiye geçiş"* süreci yaşanıyor. Ancak yığın hareketliliği yüksek. Bu bir umut. Geçtiğimiz

ocak ayında genel grev yapıldı. Haziran'da darbenin 11. yıldönümünde 24 saatlik "sivil grev" yapıldı.

Temmuz'da cunta ile resmi pazarlıklar başladı. Ağustos'ta siyasal yaşamda sınırlar genişletildi. Kasım'da genel seçimler yapılacak. Mart 1985'de parlamento açılacak.

Komünistler, Hristiyan Demokratlar ve Sosyalistler, bir geniş cephe içinde çalışıyorlar.

Ancak cunta bir koşul getiriyor: Tüm partiler anayasa değişikliklerini kabul edecekler. Değişiklikler siyasal hakları "ulusal güvenlik" adına sınırlandırıyor. Bu değişiklikler kabul edilene dek cunta 11.000 kişi üzerindeki siyasal yaşama katılma yasağını kaldırmayacağını söylüyor.

Guatemala'da Mart 1982'de darbe yapılmıştı. Yine *"demokrasiye geçiş"* süreci. Temmuz'da 88 kişilik parlamento seçildi. Bu seçimde geçersiz oylar en yüksek yüzdeyi oluşturdu. 1985'de başkanlık seçimi yapılacak. Ulusal Merkez Partisi, Arjantin'deki gelişmeleri bile aşırı buluyor ki, orduda Alfonsin türü temizlik yapılmayacağına söz verdi!

Şili'de çok ilginç bir durum var. 1973 yılında sosyalist Allende hükümetini kanlı bir darbeyle deviren faşist cunta altında devlet ekonomiye o denli karışmış ki bugün Şili'de "sosyalizme verimsiz bir geçiş" yaşandığı söyleniyor. Bunun en çarpıcı örneği banka sistemidir. Ülkedeki 7 ana banka devletin elindedir.

Ekonomide derin bir kriz var ve özellikle bu nedenle faşist rejimin toplumsal tabanı çözüldü.

Eylül 1980'de rejim yeni bir anayasa getirerek kendi deyimleriyle *"demokrasiye yavaş evrim"* dedikleri döneme geçti. Ama ilerici güçlere baskılarda hiçbir azalma görülmüyor.

Buna karşılık Aralık 1982'den bu yana protesto gösterileri örgütleniyor. Komünistler ve Hristiyan Demokratlar, birlikte "Ulusal Sendika Koordinasyonu"nu kurdular.

Son olarak 3 Komünist Partisi yöneticisinin ülkeye dönmesini rejim durduramadı. Şu anda genel grev konuşuluyor.

Bu ülkelerin ve Pakistan, Filipinler'in durumundan ve Türkiye'nin yaşadıklarından bazı genel sonuçlar çıkartabiliriz.

1. *"Demokrasiye yavaş evrim"*, emperyalizmin bu ülkeler için önerdiği genel plandır. Bu genel plan, her ülkenin kapitalist sistemini ve burjuvazinin çıkarlarını bugünkü koşullarda en iyi koruyan bir plandır. Yine de ülkeler arası uygulama farkları vardır ve bunda cuntaların yığın desteğinden faşist liderin kişiliğine dek çok unsur rol oynamaktadır.

2. Bu geçiş faşistlerin demokratikleştiği anlamına gelmiyor. Süreç çatışmalı ilerliyor ve altında faşist rejimlerin iflası, halkın öfkesi yatıyor.

3. Bu genel plan, demokratikleşme savaşının başını burjuva kesimlerin çektiği, proleter yerine *burjuva hegemonyasının* oluştuğu ülkelerde işliyor. İşçi sınıfı da çeşitli biçimler altında sınıf uzlaşmacılığı içine çekiliyor.

4. Bu nedenle, faşizmin çözülmesi ("demokrasiye yavaş evrim") sürecinde işçi sınıfının hegemonya sağlamaması için sınıfın ve komünistlerin üzerinde yoğun baskı hiç azalmadan sürüyor. Onların siyasal sahneye çıkış yolları her araçla kapatılmaya çalışılıyor.

Evet, yukarıda ele aldığımız anlamda rejimin çözülüşü yavaş bir tempoyla ilerliyor. Türkiye'de de bunlar oluyor. Ama gerçekten böyle mi değerlendirmek, devrimci gönlün isteğiyle mi ölçmek gerekir? Halkımızın

12 Eylül 1980'den bu yana çektiği acılar yoğundur ama unutmayalım ki dört yıl toplumsal yaşam için oldukça kısadır. Bunun da gerçek faşizm dönemi 2 yıl kadar, çözülme süreci 2 yıl kadardır. Bu anlamda da gelişmeler hızlıdır.

Sık sık Türkiye Almanya değildir diyoruz ya, Almanya bir yana, İspanya bile değil. O İspanya ki tarihsel olarak Türkiye'den çok daha elverişli özelliklere sahipti.

1939'da kurulan faşizm, uzun bir dönem sürdü. Bu uzun yıllar kaçınılmaz olarak Franko karşıtı güçlerin tabanını gerçekten büyük boyutlara ulaştırmıştı. Yoksa General Franko'nun 1969'da halef seçtiği ve kendi ölümünden sonra kral olacağını ilan ettiği, 1969'dan 1974'e her toplantıda sessiz sedasız "Caudillo"sunun arkasında oturan Don Juan Carlos'un burjuva demokrasisinin gelişinde baş rol oynamak isteyeceği düşünülebilir mi?

İspanya toplumu genel olarak Türkiye'den daha ileri kültür ve örgütlenme düzeyine sahipti. Ayrıca, faşizm altında geçen yılları sosyalistler Avrupa'da geçirmiş ve ülkede örgütlenmemişlerdi. Bu durumda işçi sınıfı ve öğrenciler arasında tek örgütlü ve çalışma yürüten gücün Komünist Partisi olması genel sınıf bilinci düzeyine olumlu bir etki yapıyordu.

Avrupa burjuva demokrasilerinin İspanya'da rejimin değişmesi yönünde yaptıkları baskı da Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı baskıyla ölçülmeyecek denli daha yoğundu.

Böyle elverişli özelliklere karşın İspanya'da faşizmin çözülme süreci 10 yıl kadar sürüyor. (İspanya'da yaşanan süreci daha iyi görebilmek için hazırlanan kronolojik döküm için bak: Ek no:2)

Bunları düşününce ülkemizde faşizmin çözülme sürecinin İspanya'dan daha yavaş olmadığı ortaya çıkıyor.

Hayır. Türkiye'de çözülme süreci yavaş ilerlemiyor!

Bunlar bir yana, yavaşlık-hızlılık tartışması göreceli bir tartışmadır. Hızlı ya da yavaş olduğuna karar vermek önümüzdeki dönemin açınımlarını değerlendirmede belirli bir anlam taşır. Ancak bugün için daha önemli bir noktayı gözden kaçırtmamalıdır. Çözülme hızlı da ilerlese, kısa bir zaman da geçmiş olsa, bugün önemli olan cuntanın "demokrasiye sınırlı ve yavaş dönüş" planının bazı düzenlemelerle yürüyor oluşudur: 11 Eylül'den daha güdük bir burjuva demokrasisi.

Bu gidişi görmek, dikkate almak ve ona göre davranmak zorundayız. Bunu yapmazsak, varolan duruma değil, olasılıklara "uygun" bir çalışma yürütüyor oluruz. Bunun da ne tuzaklı bir yol olduğu bellidir. Ancak, bir an bile düşünmeyelim ki Türkiye'nin önündeki olasılıklar, hem de önümüzdeki aylar ve yıllar için bile üçten teke düşmüştür.

"Legal", izin verilmiş bir muhalefetin oluşması başlangıçta cuntanın bir derece keyfi "hoşgörüsü"nü yansıtıyordu. "Hoşgörü" sınırlarının gelişmeye zorlanması ülkeyi *kritik* bir dönemece getirdi. Gelişmeler öyle gösteriyor ki, önümüzdeki dönem hem cunta hem muhalefet (hem halk güçleri, hem liberaller olarak) açısından sürekli ileri-geri adımlarla dolu olarak açılacaktır. Ülke şimdilik bir yol üzerinden ilerlemektedir fakat toplumun önündeki üç almaşık, ya da olasılık tüm acilliğiyle sürmektedir: 1. "Türkiye tipi demokrasi", 2. Yeni devrimci durumun doğması ve ilerlemesi, 3. Devrimci durum ortamında ya da daha önce (hatta yarın) faşizmin geri gelişi. Ayrıca, birinci ve üçüncü olasılıkların ikinciyi her zaman içlerinde taşıdıkları da açıktır.

Türkiye'nin önündeki yakın üç almaşık için de çok şey söylenebilir. Ancak burada vurgulamak istediğim, ülkede süreçlerin kızışmakta olduğudur. Bir noktada ortalık toz duman olacak ve orada devrimci harekete, örgütlü proleter gücüne yine tarihsel bir sorumluluk düşecektir. Orada yine seçenek olunamazsa yeni bir totaliter dalga ile 1987 seçimleri, seçimden önce ya da sonra yok edilecek ve bu 12 Eylül 1980'e de benzemeyecektir. Ya da ufak bir olasılıkla, siyasal liberaller eliyle, 82 anayasasının kurum ve işleyişlerini kullanarak "Türkiye tipi" sınırlı demokrasi. Fakat bu hiç göründüğü kadar kolay değil, Evren'in anayasal hakları ve rejim tarafından yaratılmış çıkarların direnmesiyle aşırı derecede sancılı bir süreç demektir. Daha önemlisi, Türkiye gibi bir ülkede, kalıcı bir uğrak olmaz.

Bu nedenle, devrime dek Türkiye'nin önündeki *kalıcı* almaşık hep ikilidir: Ya faşizm ya devrim.

Halkımızın alın yazısını değiştirebilmek için tek yol proletarya hegomonyasında demokrasi savaşımının içinden yükselecek, sosyalizme açılan *İleri Demokratik Halk Devrimi*'dir. Bunun için de, yürüdü mü yeri göğü sarsan bir komünist partisi gereklidir.

II.
Yeni aşama:
Yeni hedef

Partimiz önemli bir dönemecin eşiğine gelmiştir. Böyle dönemeçlerle, şu kısa yaşamında çok karşılaştı. Çok şeyi ilk söylemenin bir anlamda şanssızlığını uzun süredir sırtlıyor. Önemli değil. Örgüt olarak bu büyük dönemecin anlamını kavrarsak, yararlı çıkacağız.

Partimizin önündeki dönemeci hazırlayan oluşumlar bir değil iki tanedir. Birincisi ve asıl önemlisi, ülkenin içine girdiği yeni aşamadır. Birinci bölümde bu konu üzerinde durduk.

Ülkemizdeki rejimin faşist olmadığını söylemek, partinin genel siyasal taktiği açısından can alıcı önem taşımaktadır. Monolitiklik altında yığınların hareketlenişinin ne olacağı konusundaki öngörülerimizle, monolitikliğin ufalandığı ve her burjuva kesimin arkasına adam dizmeye başladığı bir ortamda, örgütü nasıl çalıştıracağımız arasında uçurum vardır. *Ya gericilik dönemindeki gibi çalışacağız, ya da faşizmin kalktığını görerek çalışacağız.* İki dönemin örgütlenmesi de, çalışması da

farklıdır. Bunu bugün söylemezsek, örgütü bu yönde uyarmazsak, fikirlerin altına örgüt yaratmaya çalışan bir hareket olarak yaya kalırız. Yaşam akar gider, partiyi de alır gider.

Partimizin önündeki dönemeci hazırlayan ikinci oluşum parti yaşamının ulaştığı aşamadır.

TKP içinde menşeviklere karşı kavga açığa çıktığından bu yana partiyi oportünizmden kurtarabilmek için elimizden geleni yaptık.

Belki istediğimiz yoldaşların tümünü savaşçı çizgiye şimdilik kazanamadık ama eski partiden ve devrimci hareketin aşağı yukarı her kesiminden kazandığımız yoldaşlarla, oportünizmi *kalın çizgileriyle* yenmiş yeni, savaşçı bir Komünist Partisi yarattık.

Oportünizmle kavga, devrim için sürekli ve zorunlu bir kavgadır. Sürecektir. Ancak 1979-1983 döneminin alışkanlıklarından sıyrılıp, herşeyi partinin yeni koşulları çerçevesinde ele almak gerekir. O dönemin tutumu o dönemin gereğiydi. Bugün o tutumu alışkanlık nedeniyle sürdürmek kabak tadı verir. Menşevizmle savaşımı Lenin'in deyimiyle spor düzeyine yükseltmeyeceğiz.

TKP içinde ayrışmanın ortaya çıkmasıyla birlikte, *İşçinin Sesi*'nin oluşum yıllarında, ülkenin karşı karşıya olduğu sorunların ve bunlara yanıtların ağırlıkla ilkesel düzeyde kavgasını verdik. En somut sorunlardan bile Marksizmin ilkesel-teorik ödünsüz tutumlarını ortaya koyabilmek için yararlandık. Yepyeni bir kadro yaratma zorunluluğu vardı. Bu yılların bıraktığı alışkanlıkların, savrulmaların, yanlış anlamaların, örgütümüzde bir ara iyice yaygınlaşan soyut siyaset yapma, "genel konuşma" eğilimini beslediği açıktır. Yaptığımız doğruydu ama yanlış bir eğilimi besleyici yan etkisi oldu.

Bugün bu ilk dönem, zorunlulukları ve gerekleriyle

geride kalmıştır. Leninci mantığı giderek daha iyi kavrayan bir kadrolaşma gerçekleşmiştir. Kadro düzeyimiz yeterlidir hiç demiyorum ama bundan sonra kadrolaşma, partiye oportünizmi sokmadan, emekçi halkın günlük yaşantısına karışarak yürüyecektir.

Dünkü tutumumuz doğruydu: Görev bir parti çekirdeği yaratmaktı. Bugünkü tutumumuz da doğrudur: Görev yığınları partinin *yanına* kazanmaktır.

Lenin'in aşağı yukarı aynı kapsamda kullandığı sözleriyle söylersek:

> "Savaşın başındaki ilk tutumumuz doğruydu: O sıralarda belirli ve kararlı bir çekirdek oluşturmak önemliydi. Sonraki tutumumuz da doğruydu: Yığınların kazanılması gerektiği fikrinden yola çıktık." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.42, s.325)

Türkiye'nin de, partimizin de vardığı yeni aşamanın, hem de birbiriyle uyumlaşarak partiye gösterdiği tek bir hedef vardır: *Yığınları kazanmak*. Bundan sonra, bu iki ögeden birinde ortaya çıkabilecek bir değişiklik, örneğin Türkiye ortamında ya da partide ortaya çıkabilecek bir geriye kayış, hedefi yine *değiştirmeyecek*, yalnız hedefe ulaşma yollarının araçlarını değiştirecektir. Bu hedef ancak bu iki öge birlikte kötüye doğru kayarsa değişir. Bu da olmayacaktır. Bundan sonra tek bir genel ve temel hedefimiz yığınları kazanmaktır.

Yığınları kazanma hedefi açısından en başta ele almamız ve düşünmemiz gereken parti örgütünü güçlendirmektir.

1. Parti örgütünü güçlendirme

Biz, hele bir devrimi yapalım, ekonomiyi "tam kitaplardaki gibi" kuralım, o alt yapı istediğimiz insanı yaratır demiyoruz.

Tarihsel açıdan yeni insan zaten ancak yeni alt yapı üzerinde yükselir. Fakat bilinç ve eğitim unsuru da, göreceli bağımsızlık sahibi olarak, yeni insanı yaratmada bir yana atılamaz.

Komünistler, devrim öncesinden başlayarak bu yeni insan tipinin, çalışmayı görev değil zevk haline getirmiş, yaratıcı, özgür kafalı, *kollektifin çıkarını başa almış* insanın habercileridir.

İşçinin Sesi bu alanda diyebilirim ki en yoğun çaba harcayan bir örgüttür. Komünistliği, sosyalist ahlakı, hümanizmi Japon ayakkabılarına sokmadan, ikiyüzlülüğe sapmadan ama burjuva ahlakının zehirli mantarlarıyla sürekli savaşarak çabasını sürdürüyor.

Bu kavga bir kez kazanılıp bir yana bırakılacak cinsten değil, sürekli bir kavgadır. Parti var olduğu sürece

var olacaktır.

Partiye sürekli olarak yeni katılım oluyor. Aramıza yeni katılan yoldaşların hiçbirisi eski elbisesini kapıda bırakıp gelmiyor. Herkes alışkanlıkları, öğrendikleri, yaşadığıyla bir bütündür.

Yaş ortalaması gençtir, bunun da getirdiği özellikler var. Sonra, yenisi-eskisi, yaşlısı-genci hepimiz hâlâ emperyalizmin daha güçlü olduğu bir dünyada yaşıyoruz.

Bu, kişisel ve örgütsel olarak sürekli bir kavgadır. Ve en başta insanın *kendine karşı* namuslu ve ilkeli olma sorunudur.

Emekçi halkımız fikir namusunun, özverinin, yoldaşlığın ve yiğitliğin en yükseğini komünistlerde görecektir, görmelidir. Komünist kişiliğimizi geliştirme, partiyi güçlendirme hedefinin en önemli yönlerinden biridir.

Örgüt çalışmamıza bakarsak, girişimli ama merkezi disiplinli çalışmayı henüz tam anlamıyla yerleştirebilmiş değiliz. Yoldaşlar bazan "insiyatif" kullanıyorlar. Bazan sormadan tuvalete gitmiyorlar.

Doğru, girişimli çalışma ile demokratik yönü sınırlı merkeziyetçi çalışma arasında uyum sağlamak kolay değil. Ama olmaz da değil. Bolşevikler başarmışlar.

Girişim ve merkezi disiplin arasında uyum sağlayabilmede tek anahtarımız var, o da komünist *bilincimizdir.*

Teorik ve pratik gerekçeleriyle bilirsek ki, komünistliğin hırsızlıktan, katillikten daha ağır suç olduğu Türkiye'de polise karşı durabilmek ve kara düzeni yıkabilmek için merkeziyetçi bir parti gerekir; bilirsek ki, işçi sınıfı siyasal haklarını kazanmadan bir Komünist Partisi'nde tam işleyen demokrasiden söz etmek sahtekârlıktır; ve bilirsek ki ama bu işleyiş insanı girişimsizliğe, yalnızca söyleneni yapmaya itebilir; bilirsek ki komünistlik üstüne aldığı görevi *geliştiren,* girişimli, yaratıcı,

canlı ve dikkatli bir çalışma ister, o zaman bu iki yön arasındaki görünürdeki çelişkiyi çözebiliriz.

Kaldı ki burjuvazinin bize dayattığı kavga koşullarının, çözümü en güç sorunlarından birisi bu değildir. Daha zoru: Uzun bir dönem illegal koşullarda çalışan, onun alışkanlıklarını edinen merkeziyetçi bir parti, devrimden sonra hedef koyduğumuz, çoğulcu-demokratik, varlığı yalnızca halkın sevgisine ve rızasına dayanan bir sistemin kurulmasında başı çekecek.

O da yapılmaz değil. Yapacağız. Biz bugünün sorunlarını çözelim. Bunların çözümü yarının sorunlarının çözümüne de yardımcı olacaktır.

Peki yoldaşlar, düzenin her yönden aşıladığı ve sızdırdığı alışkanlıklara, amatörlüğe, artizanlığa karşı yürüttüğümüz savaşta, topluca bir sonuç söylenebilir mi? Durum nedir? Yeniyor muyuz? Yeniliyor muyuz?

Hiçbir alanda yenilmiyoruz. Bazı alanlarda yerinde sayıyoruz. Çoğunda ilerliyoruz. Genel olarak adım adım yeniyoruz.

Geçtiğimiz yılın çalışmaları içinde iyi-kötü yanlarıyla şu alanları vurgulamak gerekir:

1. Geçtiğimiz yılın örgüt açısından büyük bir kazanımı oldu. Özünde günlük, ardıcıl, gösterişsiz çalışmadan kaçmak demek olan soyut siyaset yapma alışkanlığını diyebilirim ki tüm örgütlerimiz bir yana bıraktılar. Şimdi çok daha yaşamın içinde, işçiye-emekçiye yakın bir çalışma yürütüyorlar.

2. Geçtiğimiz yıl içinde kadro hareketliliğini gereksinimlere daha iyi yanıt veren bir düzeye yükselttik. Kadronun biriktiği bölgeden, kadro isteyen bölgeye kaydırma yapmadan tüm harita çapında dengeli bir örgüt çok güç ortaya çıkar.

Bu bile kadroların formasyonunun ilerlediğini

kanıtlar. Bir kez, boş zamanını değil, tüm yaşamını davaya adamamış kadrolar bu hareketliliğe katılamaz. Sonra iç dokusu yeterince sağlam olmayan, yoldaşça güveni yerleştirememiş örgütler bu hareketliliği istese de sağlayamaz, menşevik partide geçmiş yıllarda sık duyduğumuz "bu bir operasyondur" sözleri ortalığı sarar.

3. Biz yoğun çalışan, iş yapan örgütüz. Ağır bir çalışma tempomuz var. Derimiz kalınlaştıkça bu temponun çok daha yükseleceğine eminim de, yine zaman zaman "iş akıyor, bir dakika boş zaman yok" gibi sözler kulağa çalınıyor.

Böyle sözlerin altında belki her zaman değil ama en azından sık sık planlamada, zamanlamada hata, öncelikleri doğru belirlememe, ya da görev ve sorumluluk devretmede yeterince serbest olmama gibi eksiklikler yatıyor.

4. Geçtiğimiz yıl becerimizi geliştirdiğimiz alanlardan biri de legal olanaklardan yararlanmadır. Türkiye'de ve Avrupa'da bir-iki yıl önce becerimizin ve gündemimizin sınırına yaklaştıramadığımız işleri bugün gündelik olarak yapıyoruz. Türkiye'de ve Avrupa'da yoldaşlarımız çok sayıda legal yayın organında, dernekte çalışma yürütüyorlar.

Ancak Türkiye'nin bugünkü koşullarında legal olanaklardan yararlanma o denli can alıcı ve o denli kapsamlı bir konu ki, yaptıklarımız, yapmamız gerekenler yanında hiç kalır.

5. Legal olanaklardan yararlanmanın illegal partiye kazandıracağı çok önemli bir olanak daha vardır. Lenin, partiye alınacaklan uzun süre legal çalışma içinde sınamak gerekir diyor. Legal çalışma ajan-provokatörün kendisini en zor gizleyebileceği çalışmadır.

Koşullar nedeniyle, Lenin'in bu ilkesini Avrupa'da

yarı bilinçli, yarı bilinçsiz uyguluyoruz. Asıl önemlisi ve yapmamız gereken bu ilkeyi yaygın biçimde Türkiye'de uygulamaktır.

6. Geçtiğimiz yılın gerçekten büyük bir kazanımı yeni program taslağımız ve onun yaygın tartışılmasıdır. Yeni program taslağı hapishanelere dek girdi, her yere ulaştı. Faşizmin gelmesiyle zorlaşan koşullar altında partinin ideolojik ve siyasal birliğini yeni bir düzeye yükseltti.

Yeni programımız yoğun ve daha önemlisi kollektif bir çabayla ortaya çıkıyor. Birinci ve ikinci taslak için gelen toplam önerme sayısı 1447'dir. Daha geliyor. Daha da geleceğini biliyoruz. Bu kadarıyla bile, ulaşılan sayı tüm yoldaşların özenle, dikkatle çalışıp, Türkiye ölçüsünde rastlanılmayan bir düzeyde, programa sahip çıktıklarını gösteriyor.

Birinci taslakta tümü kabul edilen gerçek öneri oranı yüzde 44.4 iken, ikinci taslakta yüzde 34.2 oluyor. Doğaldır. Birinci taslakta yapılan düzeltmelerden sonra taslak daha düzelmiş, daha oturmuştur. Yine buna bağlı olarak kısmen kabul edilen gerçek öneri oranı birinci taslakta yüzde 0.3 iken, ikinci taslakta yüzde 10.8 olmuş. Yani ikinci taslakta hemen kabul edilecek geliştirme yapmak daha zorlaşmış ve birinci taslak sırasında bu bölüme girebilecek öneriler "kısmen kabul"e kaymış.

Bu önermelerin yüzde 34.2'sinin tümüyle, yüzde 5.9'unun kısmen, dolayısıyla toplam yüzde 40.1'inin kabul edildiğini düşünürsek, 4. Program'ın nasıl bir kollektif çaba ürünü olarak ortaya çıkmakta olduğu daha iyi anlaşılır. Kaldı ki burada bitmiyor. Şimdi önümüzde programın yeniden yoğun biçimde ele alınacağı bir süreç daha vardır.

Üçüncü taslak hazırlanmıştır ve bundan sonra bu

konuda yetkili olan organa sunulacaktır.

Evet yoldaşlar bazı alanlarda daha hızlı, bazılarında yavaş, ama örgüt olarak gelişiyor ve olgunlaşıyoruz. İllegal çalışmayı yetkinleştirerek, legal ve illegali daha uyumlu birleştirmeyi öğrenerek, yoldaşlarımızın ideolojik açıdan daha iyi yetişmelerini sağlayacak olanaklar açarak, bu gelişmeyi önümüzdeki dönemde hızlandırmaya kesin kararlıyız.

Ancak bugün örgütümüz öyle bir yere gelmiştir ki, bundan sonra örgütü geliştirip güçlendirmek de, komünist kişiliğimizi geliştirmek de, aklınıza başka ne geliyorsa herşey de bir başka yere, şimdi ele alacağımız konuya bağlanmıştır.

10 Eylül 83 — 21 Kasım 83

TKP 4. Program I. Taslak Öneri Tablosu

Toplam onerme*		Gerçek öneri**		Öneri taşımayan***	
sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
682	100	602	88	80	12

Toplam onerme		İçeriği ilgilendirir		Tekniği ilgilendirir	
sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
682	100	521	76	161	24

* *Toplam onerme*. Öneri, soru, yorum vb. herşey dahil ** *Gerçek öneri* Doğrudan öneriler
*** *Öneri taşımayan*. sorular, açıklama istemleri, değerlendirme ve yorumlar

Gerçek oneri		Tamamı kabul edilen		Kısmen kabul edilen		Reddedilen		İşlemde*	
sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
602	100	267	44 4	2	0 3	263	43 8	69	11 5

* *İşlemde*. İşlemi biten 533, yani gerçek önerilerin % 89'u
İşlemde olan ise işlemi henüz bitmemiş olanlar

21 Kasım 83 — 30 Temmuz 84

TKP 4. Program II. Taslak Öneri Tablosu

Toplam onerme*		Gerçek oneri**		Öneri taşımayan***	
sayı	yuzde	sayı	yuzde	sayı	yuzde
765	100	686	897	79	10 3

Toplam onerme		İçeriği ilgilendirir		Tekniği ilgilendirir	
sayı	yüzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
765	100	564	73 7	201	26 3

* *Toplam önerme.* Öneri, soru, yorum vb. herşey dahil ** *Gerçek öneri* Doğrudan öneriler
*** *Öneri taşımayan.* sorular, açıklama istemleri, değerlendirme ve yorumlar

Gerçek oneri		Tumu kabul edilen		Kısmen kabul edilen		Reddedilen		İşlemde*	
sayı	yüzde	sayı	yuzde	sayı	yuzde	sayı	yüzde	sayı	yüzde
686	100	173	25 2	74	10.8	414	60 4	25	3 6

* *İşlemde.* İşlemi biten 661, yani gerçek önerilerin %99'u
İşlemde olan ise işlemi henüz bitmemiş olanlar

10 Eylül 83 — 30 Temmuz 84

TKP 4. Program Taslağı Toplam Öneri Tablosu

Toplam önerme*		Gerçek oneri**		Öneri taşımayan***	
sayı	yüzde	sayı	yuzde	sayı	yüzde
1447	100	1288	89	159	11

Toplam onerme		İçeriği ilgilendirir		Tekniği ilgilendirir	
sayı	yuzde	sayı	yüzde	sayı	yuzde
1447	100	1085	75	362	25

* *Toplam önerme.* Öneri, soru yorum vb. herşey dahil ** *Gerçek öneri* Doğrudan öneriler.
*** *Öneri taşımayan.* sorular, açıklama istemleri, değerlendirme ve yorumlar

Gerçek oneri		Tumu kabul edilen		Kısmen kabul edilen		Reddedilen		İşlemde*	
sayı	yuzde	sayı	yuzde	sayı	yüzde	sayı	yuzde	sayı	yüzde
1288	100	440	34 2	76	5 9	678	52 6	94	7 3

* *İşlemde.* İşlemi biten 1194, yani gerçek önerilerin %93'ü
İşlemde olan ise işlemi henüz bitmemiş olanlar

2. Yığınları kazanma

Örgüt kurup geliştirmek de dahil tüm çabalarımız tek bir amaca yöneliktir. Devrim yoluyla sömürü düzenini yok etmek. Bunu yapabilecek, toplumda değişimi getirebilecek tek gerçek güç ise yığınların enerjisidir. Parti onlara bu savaşta yardımcı olmak içindir. Bu nedenle, yığınları kazanmak, herşeyin gelip dayandığı kapıdır.

Önce "yığın" kavramının anlamı nedir, onu görelim: Lenin'in sözleriyle:

> "(Yığın kavramı — R.Y.) savaşımın yapısındaki değişmelere bağlı olarak değişen bir kavramdır. Savaşımın başlangıcında yığınlardan söz etmek için birkaç bin gerçekten devrimci işçi yeterli olur. Eğer parti, yalnızca kendi üyelerini değil, parti dışından insanları da savaşıma çekebiliyorsa, yığınları kazanma yolunda başarıyla yürüyor demektir. Devrimlerimiz sırasında birkaç bin işçinin yığınları temsil ettiği

> durumlar oldu. Hareketimizin ve menşeviklere karşı savaşımımızın tarihinde bir kasabadaki birkaç bin işçinin harekete açık yığın karakteri verebilmek için yeterli olduğuna çok örnek bulabilirsiniz. Cehalet ve sefalet içinde sürünerek yaşayan, siyasetin adını bile duymamış birkaç bin parti-dışı işçi, devrimci biçimde davranmaya başladı mı, işte yığın. Bu hareket yayılır ve yoğunlaşırsa, giderek gerçek bir devrime dönüşür. Biz bunu 1905 ve 1917'de, üç devrimde gördük ve siz de tüm bunları yaşayacaksınız. Devrim yeterince hazırlandığı zaman ise 'yığın' kavramı değişir: Artık birkaç bin işçi yığınları oluşturmaz olur. Bu sözcük artık başka birşey anlatır. 'Yığın' kavramı değişikliğe uğrayarak çoğunluğu, yalnızca işçilerin çoğunluğunu değil, tüm sömürülenlerin çoğunluğunu anlatır." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, "Komintern'in 3. Kongresi'nde Konuşma", İngilizce basım, c.32, s.475-476)

"Yığınları kazanma" hedefimiz ancak Lenin'den yukarıda okuduklarımızla birlikte bir anlam kazanır, yerine oturur. Yığınların partiyi ve onun siyasal çizgisini benimsemesiyle partinin üye sayısı farklı şeylerdir. Ama aralarında yakın da bir bağ vardır. Doğru ilkeler çevresinde örgütlenmek koşuluyla büyük bir parti, küçük bir partiden doğal olarak daha kolay amaçlarına ulaşır. Ancak, küçük ya da büyük parti olsun her zaman bir değişmez kural vardır: Devrim yapabilmek, yığınların *aktif-örgütlü çoğunluğunun* desteğini kazanmaya bağlıdır.

Şimdi, Lenin'in aynı konuşmasından daha uzun bir bölüm okuyacağım. Konumuz açısından can alıcı öneme

sahip olduğunu düşünüyorum:

"(...) *Aşağı yukarı tüm proletaryanın örgütlü olduğu* Avrupa'da işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmalıyız. Bu gerçeği anlamakta güçlük çeken, komünist hareket için kayıptır. (...) Terracini, Rusya'da Parti çok küçük olduğu halde zafere ulaştığımızı söylüyor. (...)

"Terracini yoldaş Rus devrimini çok az anlamış. Rusya'da biz çok küçük bir partiydik, ama ülkenin dört bir yanındaki İşçi ve Köylü Sovyetleri delegelerinin çoğunluğu yanımızdaydı. (Bağırmalar: Çok doğru!) Sizin böyle birşeyiniz var mı? Ordunun yarıya yakını bizimle beraberdi. (...) Ordunun çoğunluğu gerçekten sizin arkanızda mı? (...)

"Biz içimizdeki Sağ-kanat unsurları lanetlemekle kalmadık, partiden attık. Ancak, eğer Terracini gibileri sağcılara karşı savaşımı spora dönüştürürse, o zaman şöyle demek zorundayız: 'Durun! Yoksa tehlike çok daha vahimleşecek!'(...)

"Biz Rusya'da hem de oldukça kolay zafer kazandık, çünkü emperyalist savaş sırasında devrimimiz için hazırlandık. Bu birinci koşuldu. Rusya'da 10 milyon işçi ve köylü silahlanmıştı ve belgimiz şuydu: Her ne pahasına olursa olsun derhal barış. Zafer kazandık çünkü geniş köylü yığınları büyük toprak ağalarına karşı devrimci bir tutumdaydı. Sosyalist Devrimciler — İkibuçukuncu Enternasyonal taraftarları — 1917 Kasım'ında büyük bir köylü partisiydi. Devrimci yöntemlerden yanaydılar, fakat ikinci

ve İkibuçukuncu Enternasyonal'in gerçek kahramanları gibi devrimci biçimde davranacak cesaretleri yoktu. Biz, Ağustos ve Eylül 1917'de şöyle dedik: 'Teorik olarak eskisi gibi Sosyalist Devrimcilere karşı savaşıyoruz, fakat pratikte onların programlarını kabul etmeye hazırız çünkü bu programı ancak biz yaşama geçirebiliriz'. Söylediğimizi aynen yaptık. Bize karşı gönülsüz duran ve Sosyalist Devrimciler'in çoğunluğunu Kurucu Meclis'e seçen köylülüğü, zaferimizden sonra Kasım 1917'de bir-iki gün içinde olmasa da (ki benim beklentim ve öngörüm buydu) birkaç hafta içinde kazandık. Aradaki fark büyük değildi. Bana Avrupa'da köylülüğün çoğunluğunu birkaç hafta içinde kazanabileceğiniz bir ülke gösterebilir misiniz? İtalya belki? (Gülüşmeler) Eğer Rusya'da büyük bir parti olmadığımız halde zafer kazandığımız söylenirse, bu yalnızca bunu söyleyenlerin Rus devrimini anlamadıklarını ve devrime nasıl hazırlanılması konusunda hiçbir anlayışa sahip olmadıklarını kanıtlar.

"Bizim ilk adımımız gerçek bir Komünist Partisi yaratmak oldu, ki böylece kime konuştuğumuzu ve kime tam anlamıyla güvenebileceğimizi bilelim. Birinci ve İkinci Kongrelerin belgisi 'Kahrolsun ortacılık'tı (...) İlk görevimiz gerçek devrimci bir parti yaratmak ve Menşeviklerden kopuşmaktır. Fakat bu henüz hazırlık sınıfıdır. Şu anda Üçüncü Kongre'yi topluyoruz ve Terracini yoldaş hâlâ hazırlık sınıfının görevlerini Ortacıları ve Yarı-ortacıları avlamak kovuşturmak ve ortaya çıkarmak oldu-

ğunu söylüyor. Hayır, teşekkür ederiz! Biz bu işi yeterince uzun yaptık. İkinci Kongre'de, Ortacılık düşmanımızdır dedik.

Fakat, artık gerçekten daha ileriye gitmek zorundayız. *Parti olarak örgütlendikten sonra, ikinci aşama devrime hazırlanmayı öğrenmeyi kapsar.* Çoğu ülkede daha henüz liderliği ele geçirmeyi bile öğrenemedik. (...) Küçük bir partinin bile, örneğin Britanya ya da Amerikan partisinin siyasal gelişmelerin yönünü kapsamlı inceledikten ve partisiz yığınların yaşamı ve gelenekleriyle haşır neşir olduktan sonra uygun bir anda devrimci bir hareket başlatabilmesi olanaklıdır. (Radek yoldaşın işaret ettiği madenciler grevi buna iyi bir örnektir). Eğer öyle bir parti, öyle bir anda belgileriyle öne çıkar ve milyonlarca işçiyi peşinden getirmeyi başarabilirse, işte ortaya yığın hareketi çıkar. Devrimin çok küçük bir parti tarafından başlatılabileceğini ve zaferle sonuçlandırılabileceğini tümüyle reddetmiyorum. Fakat yığınları kazanma yöntemleri hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. (...)

"Ve yineliyorum: Tezimizi koşulsuz savunuyor ve savunmakla kendimi yükümlü hissediyorum. Biz Ortacıları lanetlemekle kalmadık, partiden attık. Şimdi ise yine tehlikeli bulduğumuz başka bir yönle uğraşmak zorundayız. Yoldaşlara en nazik bir biçimde gerçeği söylemeliyiz ki (ve tezimizde bu ince ve anlayışlı bir yolla belirtilmiştir) hiç kimse hakarete uğradığı duygusuna kapılmasın: Şimdi Ortacılara saldırıdan daha önemli sorunlarla karşı

> karşıyayız. Bu sorun artık yetti. Artık bir anlamda sıkıcı bile oldu. Onun yerine, yoldaşlar gerçek bir devrimci savaşım vermeyi öğrenmelidirler." (Lenin, *agy)* (abç)

Lenin'in bu gerçekten öğretici sözleri ışığında, şimdi yığınları kazanmada önümüzde duran bazı sorunlara değinelim.

Katıksız, komünist ideoloji ile örgütlenmiş bir öncü parti yaratma ile yığınlarla kaynaşma, hele de barışçıl dönemlerde ve gericilik dönemlerinde kolaylıkla biraraya getirilebilen iki uç değildir. Soyut düşüncede böyle bir sorun yok. Tam tersine bu iki uç da, bir öteki olmadan gerçek anlamını kazanamaz. Yığınları kazanmayan bir parti neyin öncüsü olur? Ya da öncü parti olmadıktan sonra yığınları kazanmak neye yarar? Ancak somut yaşamda çeşitli teorik ve pratik yetersizliklerden ve olanaksızlıklardan dolayı bu iki yakayı biraraya getirmek dünyanın en zor işi olarak karşımıza çıkıyor. Ve bu nedenle Lenin şöyle diyor:

> "(...) Partiyi, yığınlardan kopmasına izin vermeden, tam tersine, onlarla gitgide daha yakından bağlayarak, onlara devrimci bilinç aşılayarak ve devrimci savaşım için ayağa kaldırarak, devrimci proletaryanın öncüsü yapma süreci çok zor ama en önemli iştir." (Lenin, "Bir Yayıncının Notları", *Toplu Yapıtlar.* İngilizce basım, c.33, s.209)

Yığınları parti çizgisine kazanmanın, temel istemler çevresinde birleştirebilmenin zorluğu çeşitli nesnel ve öznel ögelerle belirlenmektedir ki bunların en önemlilerini

şöyle sıralayabiliriz.

Yığınlar heterojendir, değişik sınıflardan, katmanlardan, guruplardan oluşmaktadır ve bunların hepsinin farklı istekleri, farklı psikolojileri, farklı bilinç düzeyleri, sorunlara (genel sorunlar da dahil olmak üzere) ve sorunların çözümüne farklı yanaşımları vardır.

Yığınların kalbini kazanma uğraşında tek siyasal güç komünistler değildir. Komünistlerin yanında çeşit çeşit solcu, solcu geçinen, burjuva partiler vardır. Bunların hepsi aynı amaç için çalışmaktadır. Bu çok çeşitli öteki siyasal güçler emekçilerin çıkarlarının tutarlı savunucuları tabii ki değillerdir. Ancak değişik emekçi kesimlerinin zaman içinde değişen isteklerine kendilerini yer yer çok iyi uydurmayı bilmektedirler.

Komünistlerin önündeki en büyük engel ise finans oligarşisinin yığınların dikkatini, enerjisini sınıf savaşının dışına saptırmak için uyguladığı baskı, siyasetten uzaklaştırma ve toplumsal manevra taktikleridir. Bu manevralar zaman zaman milliyetçilik, Türkçülük, zaman zaman toplumsal reform, liberallik görüntüleri altında yoğunlaşıyor. Devlet, tüm burjuva ve uzlaşmacı partiler, eğitim ve doktrin aşılama sistemi, haber ve basın araçları sistemi, tümü birlikte emekçileri sınıf savaşımından uzaklaştırma taktiklerini izliyorlar.

Bunlar, küçümsenecek, kolayca aşılabilecek cinsten değil, saygı duyulması gereken güçlüklerdir.

Bu güçlükler karşısında komünistler mutlaka içinde çalıştıkları kesimlerin siyasal bilinç düzeylerini, psikolojilerini, istemlerini, yakından tanımak ve bunları dikkate alan bir çalışma yürütmek zorundadırlar.

Böyle bir çalışma için komünist partisinin dayanacağı birinci araç onun *temel örgütleridir,* hücreleridir. Temel örgütler, içinde çalıştıkları toplum kesiminin o günkü

durumunu partiye taşıyan en önemli araçlardır. Bunun yanında araştırma, anket gibi yollarla da bu taşınan bilgileri desteklemek gerekir.

Parti merkezi ülke çapında daha büyük guruplar, sınıflar ve sınıf katmanları için genel istemler, genel psikoloji ve bilinç belirlemesi yapar. Bu genelin bölgelere ve değişik koşullara dağılımında büyük farklılıklar olacağı için mutlaka bölgelerde çalışan yoldaşlarımızın yığınları yakından tanımayı kendi sorunları olarak üstlerine almaları gerekir. Bu, her bölge yöneticisinin, her komitenin sorunudur.

Türkiye'de haberleşme ve ulaşım araçlarının yayılmasıyla birlikte bugün finans oligarşisinin ideolojik saldırısı toplumun tüm kesimlerine yönelmiştir. Bu nedenle komünistlerin ideoloji, ajitasyon ve propaganda görevlerinde çok daha aktif olmaları, onların da aynı biçimde her kesim için bilgili bir savaşım yürütmeleri zorunludur. Başka türlü yığınları bilinçlendirme olanağı yoktur.

Yığınsal haberleşme ve ulaşım araçlarının bugünkü gelişme düzeyinde burjuvazinin getirdiği sözümona çözümlere karşı çıkmak, bunların sahteliğini halka göstermek, egemen sınıfın siyasetini eleştirmek işin çok önemli bir yönüdür ama herşey değildir. Bugünkü gelişme düzeyinde bununla kalmamak gerekir. Komünistlerin bu gerici "çözümlere" karşı mutlaka *pozitif alternatifler* getirme zorunluluğu vardır. Pozitif alternatifler yığınların siyasal bilincini ve devrimci eylemlerini arttırmada bugün geçmişe oranla çok daha büyük bir rol oynayacaktır.

Yığınları kazanabilmek için acil çözüm bekleyen sorunların nasıl çözüleceğini yığınlara göstermek gerekiyor. Bir cümle ile, sosyalizme açılan ileri demokratik halk devriminin Türkiye'yi neden ve nasıl kurtaracağını her

yönüyle, her sorunu ilgilendirir biçimde halkımıza açıklamak gerekiyor.

Partimizin yeni program taslağında topluma pozitif bir alternatif olarak sunulan *demokrasi programı*, hem bugüne dek Türkiye'de yapılmış en ileri ve kapsamlı programdır, hem de uygulanabilir bir programdır. Bunu halkımıza götürdüğümüz zaman pozitif alternatifin gücünü daha iyi anlayacağız.

Pozitif alternatiflerle yakından bağlı bir başka nokta. Eğer komünistler, halkı ilgilendiren her türlü dert ve sorunla, yalnızca genel siyasal sorunlar değil, onların günlük dertleriyle de derinden ilgili olduklarını ve hepsine çözümler taşıdıklarını, her alanda onların demokratik haklarını ve özgürlüklerini geliştireceklerini göstermezlerse, yine yığınların gönlünü kazanma olanağı yoktur.

Yığınsal haberleşme araçlarının bu kadar geliştiği, radyo-televizyonun, çok sayıda günlük gazetenin haberleri anında halka ulaştırdığı ve dolayısıyla egemen sınıfların ideolojik saldırısının görülmedik boyutlar aldığı günümüzde komünist partisinin ajitasyon ve propaganda yöntemlerini ve halka sorunları açıklama çalışmalarını mutlaka sürekli olarak yeni yöntemlerle geliştirmesi, eski hatalarını ve zayıflıklarını aşması gerekmektedir. Bence, bu alanda varolan bazı zayıflıklarımız şunlardır: (Ki bunlar aslına bakarsanız yalnız bizim de değil, tüm devrimci hareketin zayıflıklarıdır.)

I. Acil sorunlara ve yeni gelişmelere yanıtlar gecikmeli gelmektedir. Gecikmeli yanıt, egemen sınıflara onların yürüttükleri ideolojik saldırıda yardımcı olmakta, zaman kazandırmakta ve onların gerçeği çarpıtarak halka bizden *önce* sunmalarını getirmektedir. Bu durum daha baştan komünistleri savunma durumuna düşürmektedir. Şunu hepimiz iyi bilmeliyiz ki, doğru fikirler ancak

yığınlara zamanında ulaşırsa amaçlarına varabilir.

2. Propagandada çoğu zaman berraklık ve bilimsel temel eksikliği vardır. Bu belki, *İşçinin Sesi* için az söylenebilir. Fakat, yine de, tam anlamıyla bilimsel berraklığa kavuşturamadığımız çeşitli propaganda alanları vardır.

3. Şunu gayet iyi biliyoruz ki, komünist fikirlerin gücü asıl olarak onun içeriğinde, doğruluğundadır. Fakat, doğruyu nasıl sunacağımız konusunda yapmamız gereken çok geliştirmeler vardır. Mutlaka fikirleri yaymanın doğru, ileri yöntemlerini geliştirmek, hünerini yetkinleştirmek zorundayız.

Fikirler ancak, berrak, temiz, açık biçimde sunulursa etkili olur, kabul edilir. Bu nedenle çok önemli bir başka nokta da, partinin propagandasında temiz ve anlaşılır bir dil kullanılmasıdır. Bu temiz dilin, yığınların o günkü psikolojisini de dikkate alması, onların durumunu dikkatle yansıtması, gerçeği olduğu gibi yansıtması gerekir. Parti merkez dökümanlarında, parti merkez organında, bunlar bence güzel yapılmaktadır. Fakat, bölgelerin çıkardıkları her yazılı metinde, bildiride vb. aynı düzeyi göremiyoruz. Bu, bir yönüyle anlaşılır, yine de bölgelerde çalışan yoldaşlarımızın üzerinde titizlikle durup, geliştirmeleri gereken bir konudur.

4. Toplumun *çeşitli kesimlerine* yönelik propagandamızda, onların özelliklerini çok iyi tanımak zorundayız. Bu da her zaman yapılmıyor.

> "Yığınların her bir katmanının, mesleğinin vb. kafa yapılarındaki ayırıcı özellikleri anlayabilmek amacıyla yığınlara özellikle sabırlı ve temkinli yanaşmayı öğrenmeliyiz." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, "Komintern'in Temel Görev-

leri Üzerine Tezler, İng basım, c.31, s.192)

Emekçilerin geniş çoğunluğunu kazanabilmek ve birleştirebilmek için mutlaka değişik toplumsal grupların durumlarını, özel sorunlarını, profesyonel çıkarlarını, çeşitli sorunlara yanaşımlarını öğrenmek ve bunlardan kalkarak değişik toplumsal grupların ülke çapında birleşebilmesini sağlayacak genel istemleri formüle edebilmek ve bu hem genel hem özel istemleri birlikte propagandamızda kullanabilmek gerekiyor.

Çeşitli toplumsal grupları ele alırken bugün önem listesinin en başına koyacağımız bir sorun, gençliği kazanmak sorunudur. İşçi, emekçi gençliği kazanmak sorunudur. Önümüzdeki dönemde bu kesimlerin koşulları üzerine dikkatle eğilmeliyiz.

5. Bugün radyo, televizyon ve basın bu derece gelişmişken, eski gelenekleşmiş dinleyici tipi değişmiştir. Şimdi, tüm bilgiler istediği ve istemediği kadarıyla, insanın kendi evine gelmektedir. Bu durum komünist basının ve yeni bir takım yöntemlerin (ses bantları, film, video vs.) önemini arttırmaktadır. Biz ise henüz modern propaganda tekniklerinden yeterince yararlanamıyoruz.

Burjuva basını yığınla malzemeyi emekçilerin kulağından akıtırken, parti yayınının dağıtımı eskiye oranla daha büyük önem kazanmıştır. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, partide görevi ne olursa olsun, her düzeydeki partili için, parti basınını yaymak en temel görevlerden biridir.

6. Yığınları kazanmak için yürütülen çalışmada zaman zaman içine düştüğümüz iki yönlü bir yanlış var.

Bazan somut sorunların üzerine eğilirken bu sorunların genel siyasal karakterini, egemen sınıfın siyasetiyle ve sömürü sistemiyle olan bağını yeterince açıklamıyoruz. Günlük düzeylerde duruyoruz. Belki tam bir örnek olmuyor ama (olmuyor çünkü yaptık ama yeterince yapamadık) dünya işçi sınıfı açısından çok önemli olan 35 saatlik iş haftası kavgasında biraz böyle oldu.

İşçi sınıfı ve burjuvazi açısından işgününün sınırı olmadığını, sınırın sınıf savaşımında ortaya çıktığını *derinlemesine* anlatmadık. 35 saate düşürülsün diye bir öneri getiriliyor ve herkes buna en ilerici birşeymiş gibi sahip çıkıyor. Tabii 35 saat savaşımında varız. Fakat, şunu da göstermek gerekirdi, 35 saatlik istem aslında işçi sınıfının bugün Almanya'da hakkı olan 30 saatlik, 25 saatlik iş haftası istemini gizlemek içindir. Somut sorunlara eğilirken bunun sistemi değiştirmek zorunluluğuyla olan bağını bazan yeterince ortaya koymuyoruz. Oysa, somut gerçekliği tam olarak anlatmak istiyorsak, mutlaka genel ilkemizle, ideallerimizle, amaçlarımızla bağlamak gerekiyor.

Bazen ise, genel fikirleri anlatırken bunu somut gerçeklikle bağlamadan yapıyoruz. Soyut konuşmaya başlıyoruz. Fikirlerimizi, ideallerimizi, amaçlarımızı, yığınlara ulaştırmak istiyorsak, mutlaka somut gerçeklikle bağlamamız gerekiyor. İkisi birbirinden ayrılmıyor.

Yığınları kazanmak için, buraya dek söylediğim herşeyi yapmalı, her eksiği gidermeliyiz, ama bunlar da yetmez. Yalnızca açıklama, propaganda, ajitasyon ne denli iyi örgütlenmiş ve sunulmuş olursa olsun, yığınların bilincini ve militanlığını yükseltmede yeterli değildir. Yığınlar en başta ve asıl olarak kendi deneylerinden

öğrenirler. Peki bu alanda komünistlerin yapacağı şeyler yok mudur? Vardır. Mutlaka propagandamıza, ajitasyonumuza ekonomik haklar, demokrasi ve devrim için *somut eylemler* eşlik etmelidir.

Komünist partisi propaganda örgütü olarak kaldığı anda ölmüştür, yığınların desteğini hiçbir zaman sağlayamaz. *Komünist partisi eylem örgütüdür.* Halkın istemleri için savaşımın örgütçüsüdür. Bu savaşım içinde, onlara doğru dersler çıkarmaları için yardımcı olur. Yığınları kazanmak, onların bilincini yükseltebilmek için, acil ekonomik, toplumsal ve siyasal istemleri için savaşmak, bu savaşları örgütlemek can alıcı önem taşıyor. Bunu yapabilmek, değişik kesimlerin birlikte ortak amaçlar çevresinde savaşını örgütlemek, daha yüksek sınıf bilincinin oluşmasının da yolunu döşer.

Özellikle Türkiye'de, hiçbir zaman gerçek burjuva demokrasisi yaşamamış, faşizm altında ise herşeyin yerle bir edildiği Türkiye'de, halkın demokratik haklarını ve özgürlüklerini özel bir hırsla, özel bir enerjiyle, *eylemle* savunmak zorundayız.

Yığınları kazanmada, onların somut acil ekonomik-toplumsal ve siyasal istemlerinden kalkmak, bunlar çevresinde savaşım örgütlemek can alıcı önem taşımaktadır, ama bir noktayı unutmadan. Acil istemler çevresinde savaşımla, uzun erimli ve sonul amaçlarımız arasında doğru bir denge kuramadığımız zaman, yine yığınlara verdiğimiz, yanlış bilinç olacaktır. Öyleyse yığınların devrimci bilincini arttırmak, bizi izlemelerini sağlamak istiyorsak, onların acil gereksinimleri üzerinde savaşımlarını örgütleyeceğiz ve bu savaşımların programımızla, komünist idealleriyle bağını mutlaka kuracağız.

Yığınsal haberleşme araçlarının, basının böyle büyüdüğü, güçlendiği, kendi başına bir varlık (ayrı bir

"estate") durumu aldığı günümüz Türkiyesi'nde komünistler için yeni ve çok önemli bir savaşım odağı doğmuştur. Mutlaka bu yeni konuyu tüm yönleriyle kavramak, üstüne yürümek zorundayız. Bunu ne denli başarıyla yapabilirsek, sınıf savaşımına o denli katkısı olur.

Bu yeni savaşım odağı, basının demokratikleşmesi, basın üzerinde demokratik denetim sağlanmasıdır.

Bu konuda şöyle bir yanlış fikir vardır: Gazete kiminse onun görüşlerini yazar. Öyle değil! Basın, herhangi bir özel mülkiyet değildir. Toplumun fikirlerini etkileyen ve değiştiren, belirleyen bir aygıttır. Dolayısıyla, kim mülkiyetine sahipse onun düdüğü çalar görüşünü aklı kafasında duran hiçbir toplum kabul edemez. Buna karşı, basının demokratik denetimi için, sahiplikten bağımsız olarak halkın çıkarına doğruları yazan bir basın haline gelmesi için savaşım yürütmeliyiz.

Yalnızca basın değil, radyo, televizyon, film endüstrisi, eğitim programları, okullardaki eğitim kitapları da öyle. Tüm bu alanlarda demokratikleşme ve demokratik denetim için istemler yükseltmek, savaşım örgütlemek zorundayız. Bunların hiçbirisi bilinen özel mülkiyetin sonuçlarını getiremez. Buna izin verilemez. Bu düzen sürdüğü sürece kârını cebine koysun, fakat ne yazılacağına kendisi karar veremez.

Günümüzü tam olarak ilgilendirmiyor ama yığınları kazanma sorununun yarınımızı ilgilendiren bir başka yönü daha var. Yığınların desteğini bir kez kazandın mı da iş bitmiyor. Bu desteği sürekli yinelemek, sürekli saklı tutmak gerekiyor. Bu da gerçekten çok önemlidir. Desteğin kazanılıp sonra yitirildiğini devrimci hareketlerin tarihi bize çok sık göstermiştir.

Bu söylediğim, daha düşük bir düzeyde belki

bugünümüzü de ilgilendirebilir. Şunu hiçbirimiz reddetmeyiz ki önümüze somut yığın eylemleri koyduğumuz zaman (şurada bir toplantı, burada bir yürüyüş) yığın çalışmamız birdenbire yükseliyor. O zaman, her sempatizanı, her dostu arıyoruz, konuşuyoruz. Oysa yığın çalışması, dalgalar halinde ilerleyen bir çalışma değildir. Sürekli olarak canlı ilişkileri korumak ve geliştirmek zorundayız. Mutlaka, bu çalışmanın düzenli, ritmik yollarını bulmalıyız. Sempatizanlardan başlayarak, getirdiğimiz yeni görüşlere, siyasetimize, belgilerimize karşı yığınların tepkisini sürekli olarak ölçmemiz ve bunları parti merkezine hızla iletmemiz gerekiyor. Mutlaka ilgilendiğimiz, görüştüğümüz, tanıştığımız insanlara yakından bakmak ve içinde bulundukları havayı, psikolojiyi partiye hızla aktarmak gerekiyor. Bunları, dalgalar halinde değil, sürekli, ritmik işleyen bir iş olarak yapmadığımız zaman yine yığın çalışmasından büyük amaçlarımız doğrultusunda kazançlı çıkmak zor olacaktır.

Komünist partisi yığınlarla canlı ilişkiler kurmak ve geliştirmek istiyorsa, onlar neredeyse orada çalışmak zorundadır. Komünistler yığını ancak işyerlerinde, oturdukları, çalıştıkları, dinlendikleri yerde bulur, eğitebilir ve örgütleyebilirler.

Yığınlar içinde çalışma tüm partinin yürüteceği bir çalışmadır. Tüm parti örgütlerinin ve tek tek tüm komünistlerin yürüteceği bir çalışmadır. Ancak bu çalışmada, en önemli rol parti *temel örgütlerine*, hücrelerine düşer. Lenin'in aşağıdaki sözleri, temel örgütün önemini çok güzel anlatıyor:

> "Ayrıcasız her örgüt, birlik ve dernek içinde, en başta proletarya örgütlerinde, fakat aynı zamanda proleter olmayan çalışan ve sömürü-

len yığınlar içinde (siyasal, sendikal, askersel, kooperatif, öğrenim, spor vs. vs.), komünist guruplar ya da hücreler kurulmalıdır. Olabiliyorsa açık guruplar. Fakat hele burjuvaziden baskı, tutuklama ya da sürgün gelmesi için herhangi bir neden varsa gizli guruplar zorunludur. Kendi aralarında ve parti merkeziyle yakın ilişki içindeki bu hücreler, deneyimlerini birleştirerek, ajitasyon, propaganda ve örgütlenme işlevini sürdürerek, toplum yaşamının kesinlikle her alanına ve her çeşit ve katagorideki çalışan yığınlara kendilerini uyumlaştırarak, hem kendilerini, hem partiyi, hem sınıfı ve yığınları böylesine çeşitlenmiş bir çalışmayla sistematik olarak eğitmelidirler." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, "Komintern'in Temel Görevleri Üzerine Tezler", İngilizce basım, c.31, s.191-192)

Bu nedenle, parti temel örgütlerine, hücrelere "en alt birimler" gözüyle değil, tam tersine partinin *en önemli işlerini yürüten*, yığınları kazanmakla yükümlü organlar olarak bakmak, ona göre çalışmalarını titizlikle izlemek, en mükemmel biçimde örgütlemek zorundayız. Parti, temel örgütleri eliyle yığınları kazanır.

Buraya dek söylediklerimin bir anlamda sonucu olarak, önümüzdeki dönemde siyasal çalışmanın, 4 vurgusunu şöyle sıralayabilirim:

1. Her alanda, her yönde aktif, militan, proleter yöntemlerle yürütülecek demokrasi savaşımı.

2. Emekçi halkın acil-yakıcı sorunlarında yoğunlaşma.

3. Yasal düzen içinde oluşan yapılarda çalışma. İşçi sınıfının yanısıra özellikle gençlik, sonra aydınlar ve sanatçılar arasında yoğunlaşma.

4. Artan legal olanaklara bakarak işçi sınıfı ve komünistler üzerinde süren ağır baskıyı hafife almama ve disiplin ve konspirasyonu yükseltme.

* * *

Türkiye halkının özgür, bağımsız yaşantısı, mutlu geleceği tek bir koşula, gericiliğe karşı savaşta işçi sınıfının hegemonyasına bağlanmıştır. İşçi sınıfına bu hegemonyayı yaşama geçirebilmek için bir parti, Marksizm adlı gerçek toplum bilimini doğru özümsemiş, doğru kullanan ve siyaset sanatıyla doğru birleştirebilen bir komünist partisi gerekiyor.

Hiç çekinmeden ilan ediyoruz: Biz bu göreve talibiz!

19 Mayıs 1895 günü Küba'nın Dos Rios ovasında İspanyol sömürgecilere karşı verilen savaşta vurularak ölen Latin Amerika'nın özgürlük bayrağı Jose Julian Marti, "patrio i muerta" diyor. Vatan ya da ölüm.

Biz de Anadolu'da sömürüyü yok etmek için şöyle diyoruz: Devrim ya da ölüm!

Ek No.1
Türkiye'de faşizmin ve ardından gerici düzenin çözülme kronolojisi

5 Kasım 1982
Evren hemen hergün ölüm tehditleri aldıklarını açıkladı.

7 Kasım 1982
Anayasa kabul edildi.

12 Kasım 1982
Barış derneği davasında, tutukluların tek tip elbise giymeleri üzerine, bu durumun savunmaya engel teşkil ettiğini söyleyen avukatlar salonu terkettiler.

15 Kasım 1982
Evren, "Demokrasi takvimini" açıkladı.

19 Kasım 1982
Danışma meclisi genel kurulunda sert tartışmalar çıktı.

İçişleri Bakanının istifası istendi.

Seçim tarihi danışma meclisini böldü.

20 Kasım 1982

Gazi Üniversitesi'nden 9 öğretim üyesi istifa etti. Istifalarda, 18 öğretim üyesi ve elemanının işten çıkarılması ile siyasal kadrolaşma eğiliminin etkin olduğu belirtildi.

22 Kasım 1982

İçişleri Bakanı Selahattin Çetiner'in istifa etmesi yeniden istendi.

Bu arada uzun süre bekletilen davalar açılmaya başlıyor.

23 Kasım 1982

Ege Üniversitesi'nde bazı öğretim üyeleri 'ad çekme' işleminin yasalara aykırı olduğunu öne sürerek rektörlüğe ve Sıkıyönetim Komutanlığına başvurdular ve iptalini istediler.

Üniversitelerden YÖK Yasası'na tepkiler yükseliyor.

ODTÜ'den 2 öğretim üyesi YÖK Yasası'na uyumsuzluktan dolayı istifa etti.

24 Kasım 1982

Prof. Sadun Aren beraat etti.

29 Kasım 1982

"Başkent'te siyaset kulisi canlandı."
3 siyasi parti kuruluyor.
1. Merkez'in Partisi
2. Eski AP'nin uzantısı.
3. Eski CHP'nin uzantısı.

2 Aralık 1982
Türkiye Yazarlar Sendikası hakkında dava açıldı.

7 Aralık 1982
İçişleri Bakanı eski-*yeni* 117 vali ile 171 kaymakam hakkında soruşturma açıldığını söyledi.

9 Ocak 1983
N. Ilıcak, "Umduğumuzla değil bulduğumuzla yetiniyoruz" "Anayasa'nın 'son sözü' gibi, 'önsözü' de bizim savunduğumuz demokratik ilkelerle çelişiyor."

DİSK davasında ilk tahliye kararı verildi.

13 Ocak 1983
Milli Eğitim Bakanlığı bir genelge yayınladı. Yurt dışından yasak yayınların, bakanlığa bağlı eğitim kurumlardaki öğretmenlere, öğrencilere, personele postalandığını, bunun tesbit edildiği ve eline geçenlerin haber vermesi gerektiği belirtildi.

Devlet Bakanı İhsan Öztrak'ın siyasi partiler ve seçim yasaları hakkında *"Times"*a demeç vermesi tartışmalara neden oldu.

Kimi DM üyesi açıklamayı anti-demokratik bulurken, kimi de bizim işimize karışmasın diyor.

14 Ocak 1983
Tariş davası sonuçlandı. 167 sanıktan 143'ü beraat, 4'ü müebbet, 20 sanık ise 4 yıldan 20 yıla kadar hapis cezası aldı.

24 Ocak 1983
Siyasi Partiler Yasası tasarısı değişik yorumlara yol açtı. DM'de bazı üyeler Partiler Kanunu aceleye getirildi görüşünü savundular.

28 Ocak 1983
Orhan Apaydın'ı avukatlıktan men etmediği için Baro yöneticileri hakkında dava açıldı.

5 Şubat 1983
Hükümet içinde meydana gelen bir anlaşmazlıktan dolayı Adalet Bakanı Cevdet Menteş istifasını verdi.

7 Şubat 1983
Türk-İş İcra Kurulu, sendikalar yasasına ilişkin görüşlerini açıkladı. "Grev hakkı engelsiz olarak tanınmalı."

10 Şubat 1983
10 Profesör ve doçentin görevine son verildi.

Mali İşler Komisyonu hükümete yetki veren tasarıyı reddetti.

11 Şubat 1983
13 öğretim görevlisinin cunta tarafından görevinden alınmasını protesto amacıyla SBF'li öğrenciler ders ve yemek boykotu yaptılar.

23 Şubat 1983
Partiler Yasası hâlâ tartışılıyor.

Yılmaz, "İşçi sorununu çözümlenmeden rejim sorunu çözümlenemez.

9 Mart 1983
Nadir Nadi'nin "Tuhaf bir Tasarı" başlıklı yazısından dolayı 5, Oktay Göresin için de 6 yıl hapis cezası istendi.

14 Mart 1983
Evren, Adıyaman'da: "Tekere çomak sokmak isteyenler var... Zannetmeyin ki bu anayasa herşeyi halleder."

26 Mart 1983
İstanbul'da güvenlik güçleriyle çatışma: 3 güvenlik görevlisi öldü.

8 Nisan 1983
İstanbul'da militanlarla çatışma çıktı.

20 Nisan 1983
Militanlar mors alfabesi ile haberleşiyor diye cezaevleri uyarıldı.

Eski siyasi partiler, yeni parti kurmaya çalışıyor. — Sağ'da ve sol'da birleşmeler konuşuluyor.

26 Nisan 1983
Partiler yasası yürürlüğe girdi. MGK'nın siyasi parti faaliyetlerini yasaklayan 70 sayılı bildiri yürürlükten kalktı.

4 Mayıs 1983
Eski CHP'li İl Başkanları ortak bildiri yayınladı: Yeni parti tabandan olsun.

5 Mayıs 1983
Görevine son verilen 5 öğretim üyesi dava açtı.

6 Mayıs 1983
DİSK davasında avukatlar, savunma hakkının kısıtlanmasını protesto etmek için duruşmaya katılmadılar. Yazılı bir metinle görüşlerini açıkladılar.

8 Mayıs 1983
Evren, Çankırı'da, daha şimdiden MGK'nın çıkardığı yasa, karar ve bildirilere aykırı hareket edenler olduğunu söyledi: "12 Eylül öncesine benzer bir tabloyla karşı karşıyayız." Politikacılara sert bir uyarıda bulundu.

16 Mayıs 1983
Milliyetçi Demokrasi Partisi kuruldu.

20 Mayıs 1983
Anavatan Partisi kuruldu.

Halkçı Parti kuruldu.

Büyük Türkiye Partisi kuruldu.

23 Mayıs 1983
133 eski parlamenter Büyük Türkiye Partisine kaydoldu.

28 Mayıs 1983
Gençlik ve Spor eski bakanı Yüksel Çakmur ile 4 arkadaşı izinsiz siyasi toplantı yaptıkları iddiasıyla gözaltına alındı. Çakmur ve arkadaşlarının İnönü'nün kuracağı partinin propagandasını bir bahçede yaptığı neden gösterildi.

1 Haziran 1983
Büyük Türkiye Partisi anayasanın maddelerine ters davranışlar içinde oldukları gerekçesiyle kapatıldı.

79 sayılı kararname ile eskiyi devam ettirme çabası içinde olduğu için aralarında Demirel ve BTP üyelerinin yer aldığı 16 kişi, Çanakkale'de zorunlu ikamete tabi tutuldular. 12 Eylül öncesi dört partinin 268 İl Başkanı ve 2 bin 948 İl Yönetim Kurulu üyesi de siyaset yasağı kapsamı içindeler.

— Evren: "Gerekirse seçimler ileri bir tarihe bırakılabilir."

6 Haziran 1983

SODEP kuruldu.

Yüce Görev Partisi kuruldu.

7 Haziran 1983

N. Ilıcak ülkede siyasi boşluk olduğundan sözediyor. Bu boşluğun doldurulmasına çözüm ararken, "MDP ve HP gibi muvazaa partileriyle boşluğun doldurulamayacağını" söyledi.

9 Haziran 1983

MGK, ANAP'den 7, HP'den 6 kişiyi veto etti.
MDP'nin 3 kurucusu 5 gün içinde değiştiler.

16 Haziran 1983

İşkenceci 4 polis 30 yıla mahkum oldu.

19 Haziran 1983

Gazeteciler Cemiyeti basın tasarısıyla ilgili bir raporu başbakana gönderdi: "Basın tasarısı çağdışı bir anlayışı yansıtıyor."

20 Haziran 1983
Yeni Doğuş Partisi kuruldu.

23 Haziran 1983
Doğru Yol Partisi kuruldu.

25 Haziran 1983
Erdal İnönü ve 20 arkadaşının veto edilmesi SODEP'in tüzel kişiliğini tehlikeye soktu.

Yeni Doğuş Partisi'nin kurucularından 6 üye hakkında "affa uğramış mahkumiyetleri var" gerekçesiyle siyasi parti kuramayacakları kararı alındı.

Yüce Görev Partisi'nin Genel Başkanı ile 29 kurucu üyesi istifa ettiler.

Evren, Mardin'de "Ortada boşluk varmış, taban onlardaymış gibi söylenen laflar aldatmacadır. Bu tür telkinleri yapanlar memleketi değil kendini düşünüyor.

26 Haziran 1983
Yüce Görev Partisi'nden 62 kişi veto edildi.

29 Haziran 1983
MDP, ANAP, HP, SODEP özgür sendikacılık istediklerini açıkladılar.

1 Temmuz 1983
Yeni Düzen Partisi kuruldu.

3 Temmuz 1983
Orduda devri teslim. Evren Genel Kurmay Başkanlığı

görevinden ayrıldı.

Vetolar sürüyor. DYP'nin 30 kurucu üyesi veto edildi. Partinin sadece 4 kurucu üyesi kaldı.

6 Temmuz 1983

MGK'nın 91 no'lu kararı: Yassıada mahkumları parti kurup milletvekili seçilebilecekler.

7 Temmuz 1983

Cumhuriyetçi Muhafazakar Parti kuruldu.

Yüce Görev Partisi için kapatılma istemiyle dava açıldı.

8 Temmuz 1983

2500 tutuklu İstanbul Askeri Cezaevinde açlık grevine başladı.

SODEP'den 13 kurucu üye veto edildi.

Yeni Doğuş Partisi'nin 38 kurucu üyesi veto edildi.

Bizim Parti kuruldu.

15 Temmuz 1983

Danışma Meclisi Alt Komisyonu cezaevlerinin İçişleri Bakanlığına bağlanmasına ilişkin yasa tasarısına karşı çıktı.

20 Temmuz 1983

Türk-İş'in olağanüstü genel kurulu toplandı. Yılmaz, "Sendikasız demokrasi olmaz" dedi.

21 Temmuz 1983
Refah Partisi kuruldu.

23 Temmuz 1983
Türkiye Huzur Partisi kuruldu.

25 Temmuz 1983
Evren: "En kritik dönem sivil yönetime geçiştir".

9 Ağustos 1983
Demirel, Baykal ve 14 tutuklunun imzalarının bulunduğu mektup dış basına yansıdı.

15 Ağustos 1983
İstanbul'daki açlık grevi bitti. Erzurum'da yeni eylem başladı.

16 Ağustos 1983
Evren: "Seçimden sonrası kritik geçiş dönemidir."

18 Ağustos 1983
3 partiden 57 kişi daha veto edildi.

25 Ağustos 1983
6 Kasım'da yapılacak seçimlere 3 partinin katılması kesinleşti: ANAP, MDP ve HP.

29 Ağustos 1983
Evren'in Ağustos ayındaki gezilerinin ana konusu "vatan hainlerine inanmayın" oldu.

1 Eylül 1983
Diyarbakır'da 110 tutuklu ölüm orucu, 2 bin 119 kişi ise

açlık grevine başladı.

8 Eylül 1983

DYP ve SODEP ortak açıklama yaparak ortak sorunlarını görüştüklerini bildirdiler.

9 Eylül 1983

Balıkesir Barosu Başkanı: "Adalet mekanizması herşeyiyle eskidi."

13 Eylül 1983

Bazı DM üyeleri basın kanunu tasarısındaki, basın hürriyetini yasaklayan maddelerin tasarıdan çıkması için var güçleriyle çalışacaklarını söylediler.

22 Eylül 1983

Toplam 672 milletvekili adayı veto edildi: MDP'den 74, ANAP'dan 89, HP'den 81, Bağımsızlardan 428.

28-29 Eylül 1983

Diyarbakır'daki açlık grevi bitti. İstemlerin cezaevi yönetimi ve sıkıyönetim komutanlığı tarafından kabul edildiği mahkemlerde duyuruldu.

30 Eylül 1983

DM Alt Komitesi, MGK üyesi Oramiral Tümer'in üç partili yerel seçim önerisini Anayasa'ya aykırı buldu.

1 Ekim 1983

Tümer'in üç partili yerel seçim önerisine Anayasa Komisyonu da "hayır" dedi.

2 Ekim 1983

Demirel, Baykal ve 14 eski politikacı serbest bırakıldı.

MDP'den 2, ANAP'dan 8, HP'den 11 aday daha veto edildi.

3 Ekim 1983

Evren: "Bazı devletlerin kışkırtmaları sonucu terörizmi kökünden kazıyamadık.

Buca cezaevi 8 aydır direnişte.

4 Ekim 1983

DM üyesi Tevfik Fikret Alpaslan: "Basın Kanunu demokrasiye geçiş espirisine uymuyor."

8 Ekim 1983

Partililere rozet taktırdığı gerekçesiyle ANAP hakkında dava açıldı.

9 Ekim 1983

Evren'in Muğla konuşması: "Boş oy verdirme gayretleri komünist oyunlarıdır. Bu oyunlara kanmayın."

14 Ekim 1983

Yurt dışına gidecek işçiler için "güvenlik soruşturması" uygulaması kaldırıldı.

15 Ekim 1983

DM muhalefet meclisine döndü. Son olarak Başbakan'ın "Katma Değer Vergisi ve Yeminli Muhasipler yasa tasarısını geri çeviren DM, daha önce de hükümete rağmen

katsayı ve emekli ikramiyelerini arttırmıştı.

16 Ekim 1983
İçişleri Bakanlığı seçim döneminde ve gününde çıkabilecek olaylar için tedbir alınmasını isteyen bir genelge yayınladı.

27 Ekim 1983
Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla Huzur Partisi kapatıldı.

6 Kasım 1983
Genel Seçimlerde ANAP kazandı. Sonuçlar şöyle: Geçersiz oy %5.4, katılmayan %7.2, oy hakkını yitiren %6.1, hiç sayılmayan %3.7, toplam: %22.4

14 Kasım 1983
Barolar Birliği genel af istedi.

18 Kasım 1983
Özal'ın *Time*'a demeci: Sıkıyönetim kalıcı değil.

25 Kasım 1983
Ecevit Sosyalist Enternasyonal'e katılmak için Brüksel'e gitti.

30 Kasım 1983
Eski Belediye başkanlarının ve kapatılan partilerin ilçe başkanlarının siyaset yapabileceği açıklandı.

1 Aralık 1983
"Cumhurbaşkanlığı Konseyi"ne dönüşen MGK üyeleri askeri görevlerinden ayrıldılar.

5 Aralık 1983

Yeni kurulacak Sosyal Demokrat Parti, Sosyalist Entenasyonal'e katılacak.

Türk-İş Eğitim Sekreteri Kaya Özdemir: "İşçiler artık suskunluktan kurtulacak. Üç yıldır ayakta durmak mücadelesi verdik. Bundan sonra hak kazanmak mücadelesi vereceğiz."

6 Aralık 1983

Ulusu Meclis başkanlığı seçimlerinde devre dışı kaldı.

23 Aralık 1983

Türk-İş Kongresi yapıldı. Kongre olaylı geçti. Halil Tunç ve ANAP milletvekilleri herkesin önünde kapıştı. Kongrede Petrol-İş, Yılmaz'ı protesto etti. 50 delege salonu terketti.

25 Aralık 1983

MDP'de, Doğru Yol'la birleşelim diye başkaldıran 35 İl Başbakanın istemini Sunalp reddetti. MDP'de sürekli istifalar oldu.

29 Aralık 1983

Halkçı Parti: "geniş bir affa taraftarız."

Yeni kurulacak partinin adının Demokratik Sol Parti olacağı duyuruldu.

Anayasa Mahkemesi Başkanı: Bazı partilerin seçimlere girmesini engellemek Anayasa'ya aykırıdır. Tüm partiler yerel seçimlere girebilir.

2 Ocak 1984
Mamak'ta Açlık Grevi başladı.

3 Ocak 1984
Türk Hukukçular Birliği: "Bilinçli bir aftan yanayız."

5 Ocak 1984
Diyarbakır cezaevi yine açlık grevinde.

6 Ocak 1984
Milli Savunma Bakanı Yavuztürk: "Basın ve fikir suçlularını kader kurbanları arasında sayıyorum, bunlar için affı destekliyoruz."

(Herkes Affı konuşuyor)

7 Ocak 1984
SODEP ve DYP seçime katılıyor.

17 Ocak 1984
HP milletvekili YÖK'ü değiştirmek için tasarı hazırlıyor.

Evren, "Anayasa değişmedikçe YÖK kalkmaz."

18 Ocak 1984
Asgari ücret tartışmaları başladı. İşçiler asgari ücretin 55 bin lira olmasını istiyorlar.

DYP'ye ilgi artıyor.

3 Şubat 1984
Düşünce suçları için HP Adana milletvekili meclise af önerdi.

6 Şubat 1984

Calp: SODEP'le birleşirsek demokrasinin devamı tehlikeye girer.

25 Şubat 1984

Muhalefet Partileri MDP, DYP, SODEP, HP işçi ücretlerine zam konusunda Türk-İş'i destekleyeceklerini açıkladılar.

Tek tip elbiseye karşı, cezaevlerinde tepkiler yükseliyor. Tutukluların bazıları mahkemelerde sloganlar atarak, elbiselerini yırtıyorlar.

Mamak'ta açlık grevinde bulunan tutukluların aileleri, görüşün yasaklanması üzerine Başbakanlığa gittiler. Altı kişilik bir gurup Meclis Başkanı Karaduman'la görüştü. Aileler cezaevi koşullarının düzeltilmesini istediler. Olaydan bir hafta sonra, aileler yırtık ve kanlı elbiseleri alarak Başbakanlığa gittiler.

27 Şubat 1984

Türk-İş temsilcileri YHK'yı terketti.

11 Mart 1984

E. İnönü: İktidara gelince ilk iş olarak "Sendikalar, toplu sözleşme, grev-lokavt yasalarını, demokratik rejim insan hakları ve özgürlükleriyle bağdaşmayan yasaları değiştireceklerini" söyledi.

12 Mart 1984

İnönü, "Fikir ve siyasi suçları da içine alan aftan yanayız."

14 Mart 1984

E. İnönü, olağanüstü dönemde çıkarılmış bazı yasaların getirdiği sınırlamaların kalkması gerektiğini belirtti: "Basın, YÖK, Siyasi partiler, dernekler, toplantı ve gösteri yürüyüşleri, sendikalar, toplu sözleşme, grev-lokavt yasaları yeniden düzenlenmelidir."

Özal, 12 Eylül'de çıkarılan yasaların bir süre daha uygulanması gerektiğini vurgulayarak, "Uygun olup olmadığını uygulamada görmek lazım" dedi.

21 Mart 1984

Tarsus'ta ANAP-SODEP kavgası, 4 yaralı.

Af konusu yasaklandı.

Seçimler için Ankara Akdere mahallesinde 500 kişilik gösteri oldu.

25 Mart 1984

Yerel seçimler yapıldı.
MDP'nin oyları %23'den %7.1'e düştü.
ANAP %46 oydan %41.1'e düştü.
Meclis'in dışında oyların %40'ını almış muhalefet var.

4 Nisan 1984

63 Avukat, "avukatlıklarını engelleyen yasalar olduğu, savunma hakkının engellediği" gerekçesi ile İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na bir dilekçe verdiler. Aynı dilekçe, Cumhurbaşkanı'na, Başbakan'a, Genel Kurmay Başkanlığı'na, siyasi partilere, Barolar Birliği'ne de verildi.

25 Nisan 1984
Türk-İş, sendikalar yasası, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt yasası, iş yasası gibi 6 yasa konusunda değişiklik önerisi verdi.

Türkiye Barolar Birliği Başkanı, avukatlık yasasının değişmesini eleştiriyor. Özellikle 154. maddeye değinerek "...bağımsız savunmaya indirilen en büyük darbe... Böylesine bir vesayet demokratik bir ülkenin barolarının ve Barolar Birliğinin onuru ile bağdaşmaz" diyor.

154. maddedeki yeni değişiklik: "Haklarında devletin şahsiyetine karşı cürümlerde kamu davası açılan avukatların işten yasaklanmaları zorunludur."

6 Nisan 1984
Mamak'taki açlık grevi bitti.

15 Nisan 1984
Belediye Yasası değiştiriliyor.

18 Nisan 1984
Açlık grevi haberleri gazetelerde.

20 Nisan 1984
İşkence suçundan yargılanan 12 kişi beraat etti.

22 Nisan 1984
Çalışma Bakanı, "iş yasaları değişmeli" dedi.

27 Nisan 1984
Evren: "Gelecek yıllarda ortaya çıkabilecek zaruretler belki anayasa'da bazı değişiklikleri gerekli kılabilir. Ama herhalde bunun zamanı şimdi değildir."

1 Mayıs 1984

Yetki Yasaları — Maliye Bakanı, "İstediğimiz anayasal bir yetkidir." Özer Gürbüz (HP): "Hükümet her gün yeni bir yetki yasasıyla karşımıza gelirse yarım örtülü olarak hükümet diktasına gitmez miyiz?"

Calp, yetki yasalarına olanak tanıyan anayasa maddesinin yeniden düzenlenmesini istedi.

Tüm muhalefet partileri yetki yasasına karşı.

3 Mayıs 1984

HP'nin yerel seçim yasasını iptal istemi Anayasa Mahkemesi'nce reddedildi.

Anayasa Mahkemesi üyelerinden Nahit Saçlıoğlu ve Yekta Güngör'ün karşı tavrı kararnamede belirtildi.

Özal hükümetinin bugüne dek çıkardığı yasa sayısı 25, yasa hükmünde kararname sayısı 31.

9 Mayıs 1984

Avukatlık yasasında değişiklik yapan yasa gücünde kararnamenin kabulüne ilişkin yasa Adalet Komisyonu'nca, Evren'in önerisiyle düzeltildi. Yeniden Evren'e sunulacak.

14 Mayıs 1984

Ev kiralarının yasaya göre ancak yılda %20 artabilecekken %40'ı geçtiği, bazı semtlerde kiranın dolar ya da altınla ödendiği belirtiliyor.

Arı kovanı kaynıyor. Hükümet ve ANAP içinde başlayan sürtüşme dışa vurdu.

15 Mayıs 1984
Metris'te 26'sı kadın 113 tutuklu, Sağmalcılar'da 153 tutuklu Açlık Grevinde.

1256 aydının imzası bulunan ve noter yetişmediği için sonradan ek olarak yayınlanan 127 aydının dilekçesiyle birlikte toplam 1383 aydın, demokratik haklar için Evren'e ve TBMM başkanı N. Karaduman'a dilekçe verdiler.

19 Mayıs 1984
ANAP içinde af konusunda 4 eğilim var: 1. Affı erken bulanlar %48, 2. Affa karşı olanlar %10, 3. Affı isteyenler %26, 4. Kararsızlar %14.

21 Mayıs 1984
1383 imzalı "Aydınlar Bildirisi" hakkında soruşturma başladı.

25 Mayıs 1984
"Balonlu teröristler yakalandı." *İşçinin Sesi* İzmir tutuklaması.

30 Mayıs 1984
Evren, "Türkiye iç düşmanları yeniden harekete geçiyor."

1 Haziran 1984
Maliye Bakanı Vural Arıkan, mecliste yaptığı konuşmada "Egemen güçler lobi oluşturup kendi aleyhlerine kanun çıkmasını önlüyor," dedi.

MDP meclis gurubu sert bir bildiri yayınladı: "Hükümet bu tutumu ile TBMM'nin üstünlüğünü inkar ve demokrasiye olan inançsızlığını ispat etmektedir.

3 SODEP'li hakkında dava açıldı. (Seçimler öncesi Üsküdar'da bir mahallede yaptıkları konuşma yüzünden) 9 ay-3 yıl ceza isteniyor.

SODEP: "anayasanın değiştirilmesini istemiyoruz. Anayasa içinde demokrasinin giderek gelişeceğine inanıyoruz."

2 Haziran 1984

Anayasa Mahkemesi Başkanı: "Bugünki mevzuatta partilerin mali denetimine ömür yetmez, yeni kanun gerekli."

3 Haziran 1984

Ankara'da 38 devrimci yakalandı.

Özal partideki bunalım için toplantı yaptı, "yeni bir bunalımda kimlerin ülke yönetimine geleceği belli, sabredin" dedi.

4 Haziran 1984

Türk-İş'in İstanbul'da açık hava toplantısında işçiler tarafından "Grev bizim hakkımız söke söke alırız!" belgisi atıldı. (12.000 işçi)

SODEP'in 3 kurucu üyesi Diyarbakır'da konuştu: "Önce Milli Koalisyon sonra erken seçim.

MDP, SODEP'in güçbirliği çağrısına: "Önce meclise girsinler."

8 Haziran 1984

Evren muhalefet liderleriyle görüştü. Calp, "biz ne koalisyon, ne de erken seçim düşünüyoruz."

13 Haziran 1984
Cumhuriyet Başsavcısı DYP'nin kapatılmasını yeniden istedi.

16 Haziran 1984
İzmit Cezaevi Müdürü işkence yapmaktan idama mahkum oldu. (Müebbet)

17 Haziran 1984
SODEP Merkez Karar ve Yönetim Kurulu hazine yardımının oy oranı ilkesi dışında dağıtılması kararını bir bildiriyle eleştirdi.

Devlet örgütü yeniden düzenleniyor.

18 Haziran 1984
ANAP'ta MHP-MSP tartışması alevlendi.

20 Haziran 1984
Metris'te açlık grevi sürüyor.
Cezaevlerinde açlık grevi yapan 3 tutuklu öldü. — Sıkıyönetim Açıklaması.

21 Haziran 1984
Anadolu Ajansı'nın dört yöneticisi istifa etti. (Necati Zincirkıran, Behiç Ekşi, Hüsamettin Çelebi, Can Pulak)

İstifa mektubu, Özal'a ve Devlet Bakanı Yılmaz'a gönderildi. Neden: "Siyasi iktidarın emrindeki bir organın vesayetinde tarafsız haber hizmeti yapılabileceğini kabul etmeye imkan yoktur."

21 Haziran 1984
Anadolu Ajansı'ndaki istifalar üzerine Özal: "Yanlışlık

oldu, A.A.'ya müdahale edilmeyecek. Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ile ilgili kanun hükmünde kararnameye A.A. için madde konulmayacak," diyor.

23 Haziran 1984

Cezaevini incelemek için 3 parti (ANAP, HP, MDP) ortak heyet kuruyor.

25 Haziran 1984

Çatışmaya giren 3 devrimci öldürüldü.

26 Haziran 1984

Bayramda cezaevlerinde 'açık görüş' var. (Açık görüşlerin sayısı arttı.)

Özal: "Bıçak sırtında yürüyoruz."

Haziran sonunda Arı fabrikasında çoğu kadın olan işçiler fabrikanın önünde örgü örerek işvereni protesto ettiler.

30 Haziran 1984

Sıkıyönetim 13 ilde daha kalktı.

2 Temmuz 1984

1383 imzadan 56 sanığa 3 ay 1 yıl arası hapis isteniyor.

4 Temmuz 1984

Türk-İş yeni düzenlemeler istiyor. (21 tane yasa, başta sendikalar, toplu sözleşme yasaları vb. var.)

6 Temmuz 1984

Talim Terbiye Kurulu, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'ın önerisinin anayasanın gençlik ilkesine aykırı

olduğunu söyledi. — Uygulamalı din dersi anayasaya aykırı.

8 Temmuz 1984

7 Temmuz'da SODEP'in 1. Büyük Kongresi yapıldı. E. İnönü: "Biz erken seçime hazırız. HP ile birleşmeye hazırız... Birleşmenin gecikmesi sadece iktidara yarıyor."

N. Calp: "Neden birleşmediğimizi ben de anlamıyorum."

Özal-Ulusu kavgası sürüyor. Ulusu konuşmasında, "2 milyar fazla para bastığımızı söylüyorlar, bunu kayıtlara geçirmediğimizi söylüyorlar". — Özal "Elimde sağlam belge var. Bunu açıklamam memleket için yararlı olmaz. Bunları sormayın," diye cevapladı.

10 Temmuz 1984

SODEP kurultayı bitti. İnönü'ye iki sorumluluk: 1. Sosyal-demokrat tabanda bütünlük kurma görevi. 2. Partiyi kadrosu ve programıyla iktidara layık bir hale getirmek.

Özal: "Anayasa gereği HP-SODEP birleşmesi gerçekleşemez. Ancak bağımsız milletvekilleri... bu yola başvurabilirler."

12 Temmuz 1984

Sağda birlik çağrısı. (MDP'den N.Kemal Şentürk ve Memduh Yaşa, DYP'ye önerdi.) ANAP'ın gözü MDP'de. SODEP-HP birleşmesi üzerine Özal, HP'ye 154 milyonluk para yardımını hatırlattı. HP: "önce güçbirliği, sonra birleşme" dedi.

16 Temmuz 1984
(Kafaoğlu-Pakdemir tartışması) Kafaoğlu: Herkese suç işlettiler anayasayı ihlal ettiler."

Şirket kurtarma operasyonlarıyla ilgili Kafaoğlu hakkında soruşturma açılması üzerine tartışmada Kafaoğlu anayasanın 15. maddesine güveniyor. Ulusu destekliyor. "15. madde bakanın Yüce Divan'a sevkini engeller, soruşturma açılamaz". Anayasa Komisyonu eski başkanı Aldıkaçtı: "Demokratik kurallara ters düşen 15. maddeyi Anayasa Komisyonu kaleme almadı."

17 Temmuz 1984
"Demokratik Sol Hareketin Öncülerine Çağrı" kitapçığı 18 bin adaya gönderilmeye başlandı.

18 Temmuz 1984
Kafaoğlu: "Hedefin beni de aştığını biliyorum. 1982 Anayasası ve kurulu düzeni savunanlar hedeflenmiştir."

19 Temmuz 1984
Birleşme konusunda epey mesafe alındığını söyleyen İnönü, "Anayasal güçlükler aşılabilir" şeklinde konuştu.

20 Temmuz 1984
Sıkıyönetim 13 ilde daha kalktı.

22 Temmuz 1984
MDP Genel Başkanı Sunalp, DYP'den istek gelirse görüşmeye hazır olduklarını belirtirken, DYP Genel Başkan Yardımcısı Ergenekon, "Suni bir siyasi tabloya ihtiyaç yok. Birleşme konusu MDP'yi kurtarma operasyonudur."

23 Temmuz 1984
İnönü: "Gölge kabine kuruyoruz."

24 Temmuz 1984
HP Genel Başkan Yar. Aydın Gürkan: "Çıkan pek çok yasaya karşıyız"

26 Temmuz 1984
Özal, Bitlis'de "Anayasa'nın kısa sürede değişmesini arzu etmeyiz."

DSP'nin kuruluşu sonbahara kaldı.

30 Temmuz 1984
MİSK, genel kurul hazırlığı içinde.

1 Ağustos 1984
SODEP, yaptıkları itirazın Yüksek Seçim Kurulu tarafından kabul edilmesine rağmen Ağrı seçimleri propagandasına, "yıpranmamak" nedeniyle katılmama kararı aldı.

2 Ağustos 1984
Evren, "Siyasi suçluların affedilmesi için anayasayı değiştirmek gerekir. Anayasayı da siz kabul ettiniz."

18 yaş için HP'de görüş ayrılığı var. Genel Sekreter A. Gürkan taraftarken, N.Calp, Evren'in 28 Mayıs 1984 Manisa konuşmasında "Anayasanın orasından burasından delik açtırmam" demesini ve böyle bir tasarının verilebilmesi için ANAP-HP işbirliğinin yapılması gerektiğini söyleyerek taraftar olmadığını belirtti. Ayrılık, milletvekilleri arasında da mevcut.

3 Ağustos 1984
Ankara'da Emniyet Müdürü sokak ortasında Belediye Başkanını hastanelik etti.

4 Ağustos 1984
Tekstil iş kolunda 80 bin işçiyi kapsayan toplu sözleşme görüşmeleri başlıyor. Toplu sözleşmelerin bazıları grev aşamasında.

5 Ağustos 1984

Manisa'daki Belediye işçileri, götürü iş sistemini protesto etmek için işe gitmediler.

6 Ağustos 1984
TEKSİF'in istediği %110 zam.

8 Ağustos 1984
İstanbul'da su kuyruğunda çıkan kavgadan sonra kadınlar protesto yürüyüşü yaptılar.

9 Ağustos 1984
Türk-Metal asgari ücretler için %100'ü aşan zam istedi.

13 Ağustos 1984
Okullarda demokrasi dersi verilmesi üzerine DYP Genel Başkanı G. Ergenekon, "demokrasiyi inkar eden anlayış demokrasi dersi veremez."

14 Ağustos 1984
5 Belediye seçimini de muhalefet kazandı.

HP, Meclis açıldığında Anayasanın 91. maddesinin (Yasa

hükmündeki kararnamelerle ilgili) değişmesi için girişimde bulunacak.

18 Ağustos 1984

Özal 6. basın toplantısında: "Ben 1950'lerin başkanvekili değilim, 1984'ün başkanıyım. Karşımdaki güçleri de çok iyi biliyorum."

19 Ağustos 1984

Güneyde operasyon. Bölgeye takviye birlikler sevkedildi. Eruh ve Şemdinli'de eyleme kalkışanlar aranıyor. (Karakola saldırı. Olayda 1 subay, 1 astsubay, 7 er ve 3 sivil yaralandı.)

Özal, partiyi "baskın" yoluyla ele geçirmek isteyenlere karşı önlem aldı. ANAP'ta toplu üye kaydı yasaklandı.

20 Ağustos 1984

İnönü, sıkıyönetim uygulamasını ve demokrasiyi engelleyen bazı yasaların gözden geçirilmesini istediklerini söyledi. "Demokrasi için işbirliği" nedeniyle, ANAP'a zeytin dalı uzattı.

21 Ağustos 1984

A.Ü. Basımevi Müd. ile Basın-İş arasındaki toplu sözleşmede uyuşmazlığa gidildi.

23 Ağustos 1984

Özal, 12 Eylül'den sonra kapatılan partilerin tekrar devreye girme arzusunda olduklarını, bu muhalefeti ANAP içinde yapmak isteyenler olduğunu, bunların istihbaratla belirlendiğini söyledi.

24 Ağustos 1984

DİSK davasında tutuklu sanık kalmadı.

İstedikleri zammı alamayan İskenderun'lu fırıncılar üretimi durdurdu.

Türkiye Odalar Birliği'nin yönetim kadrosunun, uygulanan ekonomik politikaya karşı tutumu beğenilmediği gerekçesi ile değiştirilmesi istendi. Bu nedenle genel kurul isteyenler, "yönetim değiştirildikten sonra iktidarın politikasına karşı daha etkili tutum takınacaklarını" belirttiler.

27 Ağustos 1984

HP'de çatlak büyük

DSP'nin kuruluşu 1985'e kaldı.

28 Ağustos 1984

SODEP'li Marmaris belediye başkanı, Özal'ın ziyareti sırasında ANAP'lı kaymakamın arabasına çarpmak ve olay çıkartmak suçundan gözaltına alındı.

2 Eylül 1984

Anadolu Ajansı Genel Müdür Muavini Can Polak, AA'nın Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne bağlanmasını öngören kararname üzerine, daha önce yönetim kurulu üyeleri ve Genel Müdür Hüsamettin Çelebi ile birlikte istifa ettiği zaman, istifasının kabul edilmemesine rağmen görevini bıraktığını açıkladı.

5 Eylül 1984

Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan'ın, Yeşilköy

Gümrük Müdürü'nün, İstanbul Valisi Ayaz'ın bilgisi dışında gözaltında tutulduğunu, işkence gördüğünü iddia etmesi üzerine konu Meclis'e getirildi.

V. Arıkan, basına verdiği demeçte, "Türkiye'de hiç hoşuma gitmeyen işler oluyor, bir basın toplantısı yapıp herşeyi olduğu gibi açıklayacağım" yollu tehdit savurdu.

6 Eylül 1984

Tercüman gazetesi süresiz kapatıldı.

TRT'de yapılan tayinler tartışmalara neden oldu. Çağdaş Gazeteciler Cemiyeti Genel Başkanı Ahmet Abakay "TRT, MC'leştirilemez" dedi.

8 Eylül 1984

HP, gümrük operasyonunu siyasal bir mesele yaptığını ve bunun için de V. Arıkan'ın meclise gizli celsede bilgi vermesini istedi.

Ek No.2
İspanya'da faşizmin ve ardından gerici düzenin çözülme kronolojisi:

1898
İspanya ABD'ye yenildi. Küba, Porto Riko ve Filipinler düştü.

13 Eylül 1923
General Primo de Rivero'nun askeri darbesi.

30 Ocak 1930
General Berenquer, Primo'nun yerine geçti.

14 Mart 1931
Ramiro Ledesma Ramos, La Conquista del Estado'yu kurdu.

14 Nisan 1931
XIII Alfonso devrildi. İkinci Cumhuriyet kuruldu.

26 Nisan 1931
Accion Popular kuruldu.

10 Ekim 1931
Onésimo Redondo ve Ramiro Ledesma Ramos, Juntas de Ofensivo Nacional Sindicalista'yı kurdu.

15 Aralık 1931
Acciòn Espanòla kuruldu.

28 Şubat 1933
Acciòn Popular, CEDA içindeki diğer sağcı guruplarla birleşti.

1 Mart 1933
Acciòn Espanòla, Renovaciòn Espanòla adlı siyasi cepheyi kurdu.

29 Ekim 1933
Josè Antonio Primor de Rivera, Falange Espanòla hareketini başlattı.

19 Kasım 1933
Josè Antonio, Cadiz'den saylav seçildi.

11 Şubat 1934
Falange, JONS ile birleşerek FE de las JONS oldu.

6 Ekim 1934
Genel grev. Catalonia'da kısa bir süre bağımsızlık ilan edildi.

16 Şubat 1936
Halk Cephesi seçimleri kazandı.

14 Mart 1934
FE de las JONS yasaklandı ve liderleri tutuklandı.

18 Temmuz 1936
Askeri ayaklanma, İç Savaşa başladı.

19 Nisan 1937
Franco, Falange, Carlistler ve diğer sağcı gurupları FET y de las JONS içinde birleştirdi, Hadilla'nın altındaki radikal Falangistleri bastırdı.

1 Nisan 1939
İç Savaş sona erdi.

13 Haziran 1940
İspanya tarafsızlıktan vazgeçti ve savaş-dışı olduğunu ilan etti.

14 Haziran 1940
İspanya Tanca'yı işgal etti.

19 Ekim 1940
Himmler'in Madrit ziyareti ve Franco polisinin yeniden örgütlenmesi için Gestapo'yla işbirliğini başlatması.

23 Ekim 1940
Hendaye'de Hitler-Franco görüşmesi.

12 Şubat 1941
Bordighera'da Mussolini-Franco görüşmesi.

25 Kasım 1941
Serrano Sùñer'in Berlin ziyareti ve Anti-Komintern Paktı'nın yenilenmesi.

1943
Stalingrad savunması sırasında komünistler ve anarşistlerin bir bölümü gerilla örgütlenmesi yapıyorlar. 5-6 yıl kırsal alanda çarpışıyorlar.

3 Ekim 1943
İspanya savaş-dışılığını terketti ve tarafsızlığını yeniden ilan etti.

11 Eylül 1945
Faşist selamlama zorunluluğu kaldırıldı.

18 Eylül 1945
İspanya Tanca'dan çekildi.

13 Aralık 1946
Birleşmiş Milletler (UNO) elçiliklerin Madrit'ten geri çağrılmasını önerdi.

1 Nisan1947
Franco'nun Veliahtlık Yasası İspanya'yı krallık olarak ilan etti.

1 Mayıs 1947
Bilbao (Bask) grevleri. Başarılı oluyor. "Ücret ayarlama" uygulaması ülke çapında yapılıyor. Hükümet geri adım atmak zorunda kalıyor. Sendikacılığın başını Katolik Hareketi İşçi Kardeşliği, Katolik Hareketi İşçi Gençliği ve örgütlü işçiler çekiyor. İşçiler çoğu kez papaz gibi

saygınlığı olanları patronla görüşmeye yolluyorlar.

Ekim 1948

İKP ve Katalonya Sosyalist Birlik Partisi ortak toplantı yapıyor. Gizli sendikalar deneyinin başarısız olduğuna karar veriliyor. Pratik savaşımda şöyle bir sendikacılık gelişiyor: İşçiler aralarında güvendikleri arkadaşlarını işverenle görüşmeye yolluyorlar. Bu yolla birçok direniş oluyor. Sonuçta işveren "ücret ayarlaması" yapmak zorunda kalabiliyor. (ki bu uygulama yasa dışıdır. Ücretleri aslında hükümet saptıyor. Patron fazla para vererek yasa dışı oluyor.)

4 Kasım 1950

BM uluslararası örgütlerin İspanya'yı üye alabileceğini kabul ediyor.

Mart 1951

Barselona kitle ulaşım araçları grevi. 1953 yılına dek sürüyor. Grevi, greve karşı olan resmi sendikaların içinde ve dışındaki İşçi Komisyonları yürütüyor. Komisyonlar grev sırasında ilk kez doğuyor ve grev bitince kayboluyor.

26 Eylül 1953

Madrit Paktı, ABD'nin İspanya'da üs kurma hakkı.

8 Aralık 1955

İspanya BM'e kabul ediliyor.

Bahar 1956

Bütün endüstri sektöründe grev. 1957 Şubatında Madrit ve Barselona kitle ulaşım araçları grevleriyle doruk noktasına ulaştı. Hükümetteki tüm bakanlar değişti. Grev 1958

yazında bitti.

Aralık 1956

Öğrenci olayları, Falange geriledi.

25 Şubat 1957

Opus Dei teknokratları hükümete girdi.

1958

Hükümet ücretleri saptamaktan vazgeçti. Yetkiyi son söz hükümette olmak koşuluyla resmi sendikalara devretti.

29 Ocak 1959

Önde gelen 97 işadamı, aydın, general Union Espanòla'yı kurdu. Don Juan'ı İspanya kralı olarak tanıdılar. Toplantıyı örgütleyen kişiye 50 bin pezo para cezası vermekle yetinildi.

1960

Küba devriminin büyük etkisi oldu. Kastro gibi sakal bırakma modası yayıldı.

30 Mayıs 1960

339 Basklı papaz kişisel özgürlük isteyen bir bildiriyi imzaladı.

Kasım 1960

200 aydın, sansürü kınayan imza kampanyası açtılar. Katalonyalı bir ozanın ölüm yıldönümü toplantısında sözlerini yazdığı Katalonya milli marşı söylendi. 100 kişi tutuklandı. Örgütleyen 7 yıl hapse mahkum edildi. Diğerleri serbest bırakıldı! Katalonya dili 1962 yılına kadar serbest bırakıldı. Katalonyaca günlük gazete bile

çıkarıldı.

1961

Papa 23. John ile Franco arasında anlaşmazlık. Papanın yıllık konuşması gazetelerde tam metin verilmiyor. Papa isim vermeden Franco'ya çatıyor. Franco bunu meclis (cortes) konuşmasında yanıtlıyor. " 'Movimiento' katoliktir", diyor.

Mart-Mayıs 1962

Asturias, Bask ve Katalonya'da grev dalgası.

7 Nisan 1962

Asturias kömür madenlerinde grev kısa zamanda bütün ülkeyi sardı. İşçi Komisyonları yine oluştu. %25'e yakın ücret artışı alındı. Böylece İşçi Komisyonları kendini kabul ettirdi ve otoritesini arttırdı.

Ocak 1962

Bilbao ve Sevil başpiskoposları ücretlerin çok düşük olmasını eleştiriyor ve %50 arttırılmasını istiyor.

10 Haziran 1962

Kabinede değişiklik. Çalışma, Eğitim, Turizm ve Enformasyon (sansür ile ilgilenir) bakanlıklarına liberal eğilimler getiriliyor.

Eylül 1962

Ceza kanunu tadil edildi. "Siyasal amaçlı olmayan grevler" yasallaştırıldı. Bu yasaya giren grevler yıllara göre şöyle:

1963	777
1964	484

1965 232
1966 179
1967 597 (203'ü atılan işçilerle dayanışma)

1963

Madrit'te, resmi sendika binasında 600 metal işçisi toplanıyor. Aralarında resmi sendikanın ilerici yöneticileri de bulunuyor. Legal olarak İşçi Komisyonları seçiliyor. Bu uygulama tüm ülkeye yayılıyor. İşçiler resmi sendika hiyerarşisinin dışında, aynı sendika binasında İşçi Komisyonları oluşturuyorlar. Bask'ta ise İşçi Komisyonları resmi sendikaların legal çerçevesi dışında oluşuyor.

20 Nisan 1963

Julian Grimau adlı komünist idam ediliyor.

28 Aralık 1963

I. Kalkınma Planı kabul ediliyor.

1964-1966

İşçi Komisyonları bütün ülkeye yayılıyor. Eskisi gibi tek eylem için değil sürekli bir örgütlenme oluşuyor.

1966

Resmi dikine sendika seçimleri: Hükümet kulislerinde resmi sendikaların etkinliğini koruduğu inancı sarsılıyor. İşçi Komisyonlarını resmi sendika içinde eritme manevrasına girişiliyor. Belli bir ödün vererek resmi sendika seçimlerden önce baskı azaltılıyor. İşçi Komisyonlarına hareket olanağı ve seçimlere özgür listeyle katılma olanağı tanınıyor. Bu olanaktan yararlanan İşçi Komisyonları yapılan toplu sözleşmelerden iyi sonuçlarla çıktı. Önceki seçimlerde %30 olan katılma oranı bu seçimlerde

%83.3'e çıktı. 200 bini aşkın işçi temsilcisinden sadece %22.5'i yerini korudu. Seçilen temsilcilerin 3/4'ü İşçi Komisyonlarının listesinden geldi. Madrit'te metal işçilerinin tümü İşçi Komisyonu listesine oy verdi. Ancak seçimlerden sonra baskı arttı. Tutuklama, hapis ve sürgün başladı.

Nisan 1966

Marks-Engels çevirileri üzerindeki sansür kaldırıldı.

14 Aralık 1966

Liberalleşme gösterisi olarak Organik Devlet Yasası (Anayasa) referanduma sunuldu. Katılım: %88.79 Evet: %95.06.

Anayasa, "işverenlerin, teknik elemanların ve işçilerin "çıkarlarını savunmak için" örgütlerde birleşmesini öngörüyor. Böylece toplumdaki çıkar farklılıkları ilk defa kabul ediliyor! İşçi komiteleri bu anayasaya göre kurulacak olan yeni sendikalar ve yeni sendika yasası için tartışma başlatıyor.

16 Şubat 1967

Yüksek Mahkeme İşçi Komisyonlarını illegal ilan ediyor.

Nisan 1967

Madrit'te 1000'i aşkın temsilci toplanarak sendika yasası üzerine ilkeler saptıyor. Bu ilkeleri, İspanya Daimi Meclisi başkanına iletiyor.

21 Eylül 1967

Amiral Carrero Blanco başbakan yardımcılığına atanıyor.

27 Ekim 1967

Büyük protesto eylemleri. Madrit'te 150 bin işçi grevde. İşçi Komisyonları bu eylemde kendini halka iyice kabul ettiriyor. Halk içinde de örgütlenmeye başlıyor: Köylü ve Tarım İşçileri Komiteleri, Öğrenci Komiteleri, Kadın Komiteleri, Mahalle ve Komşular Komiteleri kuruluyor.

17 Kasım 1967

Franco meclis konuşmasında "ilerde makul ölçülerde pluralizm olacak" dedi.

30 Ocak 1968

Juan Carlos'un Ana Kraliçe Lozan'dan bir çocuğu oldu. Don Juan'i Estonil'den İspanya'ya vaftize gelişinde 15 bin kişi karşıladı. Don Juan'a 11 Şubat'a kadar kalma izni verildi. Franco'yla iki özel görüşme yaptı. Ayrıca rejim muhalifleriyle de görüşmeler yaptı.

28 Mart 1968

Madrit üniversitesi kapatıldı.

1 Mayıs 1968

1 Mayıs grevleri yapıldı. Paris öğrenci olayları dikkatle izlendi. İşçi Komiteleri'nin III. Kongresinde "yolumuz genel grevdir" dendi.

21 Aralık 1968

Prens Carlos Hugo etrafında Carlistler birleşerek açık muhalefete giriştiler. Gösterilerde Carlos'un adaylığını ileri sürdüler. Carlos sınırdışı edildi.

22 Aralık 1968

Carlistlerin gösterisine polis saldırdı. Carlistler bu kez

Prens Xavier'in adaylığı etrafında anti-rejim propagandasına giriştiler.

27 Aralık 1968

Prens Xavier sınırdışı edildi.

24 Ocak 1969

Tüm İspanya'da iki ay sıkıyönetim ilan edildi.
Öğrenci Komiteleri 2-3 ay eylem, boykot, işgal yaptı. Ancak baskı karşısında dağıldı. İşçi Komisyonları kararlı direndi. Ama eşgüdüm olanakları güçten düştü. Sonuçta, bu eylemler marjinal zafer kazandı. Sıkıyönetim öngörülenden bir ay önce kaldırıldı.

22 Temmuz 1969

Franco Juan Carlos'u halef ilan etti.

1970

Geciken birçok toplu sözleşme bu yıla yığıldı. Her yerde grevler başladı. Granada'da yapı işçilerinin resmi sendika binası önündeki gösterisine polis ateş açtı. Üç işçi öldü. Protesto grevleri süratle yayıldı. Grevdeki Madrit metro işçileri zorla askere alındı.

3-8 Aralık 1970 Burgos Davası

6 ölüm ve toplam 752 yıl hapis istemiyle yargılanan 16 ETA'lı Bask devrimcisinin mahkemesi. Her yerde dayanışma eylemleri yükseldi. Genel af istemiyle kitle halinde iş bırakıldı. Kilise af istedi. Papa işe karıştı. Uluslararası baskı arttı. Franco gerileyerek, ölüm cezalarını bağışladı. Bu olay rejim içinde derin yara açtı. Rejimin kulislerinde çelişkiler sertleşti. Ordunun üst kademelerindeki bir dizi general emekliye sevkedildi.

9 Ekim 1971
Yasadışı İşçi Komisyonları liderleri tutuklandı.

6-8 Ocak 1972
Madrit üniversitesinde çatışma.

10 Mart 1972
El Ferrol'da işçiler ayaklandı.

29 Aralık 1972
İşçi Komisyonlarının liderleri 12 ile 20 yıl arasında hapse mahkum edildi.

8 Haziran 1973
Amiral Carrero Blanco başbakanlığa atandı.

20 Aralık 1973
Carrero Blanco ETA militanları tarafından öldürüldü.

29 Aralık 1973
Carlos Arias Navarro başbakanlığa getirildi. Reformlar vaadetti.

12 Şubat 1974
Arias rejimin "açılacağını" ilan etti.

28 Şubat 1974
Bilbao piskoposu evinde gözhapsine alındı.

9 Temmuz 1974
Franco ağır hasta.

19 Temmuz 1974
Franco iktidarı Juan Carlos'a bıraktı.

29 Temmuz 1974
Muhalefet "Demokratik Cunta"yı kurdu. P.S.O.E. (Sosyalist Parti) 13. Kongresi. Filip Gonzales "yurtiçini" temsil ederek genel sekreterliğe seçildi.

23 Aralık 1974
Siyasal örgütlenmeler yasası çıktı.

Şubat 1975
Grevler yayılıyor.

Nisan 1975
Bask'ta sıkıyönetim.

Haziran 1975
Ilımlı muhalefet "Platform of Democratic Convergence" kurdu.

21 Eylül 1975
Beş ETA ve FRAP militanı idam edildi.

20 Kasım 1975
Franco öldü.

22 Kasım 1975
Juan Carlos kral oldu.

4 Aralık 1975
Arias başbakan oldu.

13 Aralık 1975
Arias içinde reformistlerin de olduğu hükümeti kurdu.

Ocak 1976
Şimdiye kadar görülmemiş düzeyde grev dalgası.

28 Ocak 1976
Arias programını meclise sundu.

3 Mart 1976
Victoria'da polisle çatışmada beş işçi öldü.

26 Mart 1976
Muhalefet "Demokratik Koordinasyon"da birleşti.

15 Nisan 1976
Sosyalist sendika UGT'nin 40 yıl sonra ilk kongresi.

1 Temmuz 1976
Arias istifa etti.

3 Temmuz 1976
Adolfo Suares başbakan

30 Temmuz 1976
Hükümet kısmi af ilan etti.

10 Ağustos
Suares Sosyalistlerin lideri Gonzales'le görüştü.

10 Eylül
Hükümet Siyasal Reform Yasasını kabul etti. (İki meclisli, genel oylu demokrasi)

15 Aralık 1976
Siyasal Reform Yasası Referandumu yapıldı. Evet: %94.2 Red: %2.6

9 Nisan 1977
Suares İKP'yi legalize etti.

15 Haziran 1977
1936'dan bu yana ilk serbest seçimler.

22 Temmuz 1977
Parlamento açıldı.

29 Eylül 1977
Katalonya'ya ayrı yönetim hakkı verildi.

15 Ekim 1977
Yeniden af ilan edildi.

25 Ekim 1977
Hükümet ve muhalefet Monclaa paktını imzaladı.

Aralık 1977
Bask, Galicia, ve Andalusia'da olaylar.

30 Aralık 1977
Bask'a "pre-autonomy" verildi.

Ocak 1978
Hapishanelerde isyanlar.

Şubat-Mart 1978
İşçi Komisyonları sendika seçimlerini kazandı.

19-23 Haziran 1977

Komünistlerin ilk legal kongresi. "Leninizm" reddedildi.

